

Revista Literară

PUBlicație DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

GRIGORE CHIPER: „LOST IN TRANSLATION”

„S-ar părea că diferența de câștig pe cap de locuitor dintre România și Republica Moldova nu este enormă. Cu toate acestea, la o simplă analiză vizuală se poate observa că în RM nu se tipăresc sau traduc doar de 5 ori mai puține titluri. La acest raport (...) încă trebuie să se ajungă. Bunăoară, România tipărește câteva titluri de carte în străinătate (...), în timp ce RM nu tipărește niciunul, cu excepția cărților editate de editori străini pe spezele lor sau prin intermediul programelor românești.” (P. 3)

MIRCEA V. CIOBANU: „GEO BOGZA, ERETICUL”

„Azi, recitit, *Poemul invectivă* mai curând trezește regretul că nu a fost mai bine mediatizat. Or, în plan pur literar, Geo Bogza nu a produs nimic mai relevant decât aceste poeme nonconformiste. Iar istoria literaturii, ignorându-le, a fost nevoită să reinventeze această inevitabilă roată, prin poezia nouăzeciștilor (dar nu numai), adică cu mai bine de o jumătate de secol întârziere. Iar această întârziere cheamă în lanț și altele, etalând înapoierea noastră continuă în raport cu poezia lumii.” (P. 6)

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

Fragment din cartea controversatului gânditor sloven Slavoj Žižek, *Ca un hoț ziua în amiaza mare*. (P. 24)

„(...) Locurile de baștină ale unor Neculce, Asachi, Hurmuzaki, Herța, trecută în marea poezie de un Fundoianu, au fost înscrise și ele la alte oficii cadastrale din care urmele vechilor stăpâni de drept juridic și simbolic sunt astăzi aproape șterse. În acest context frământat, revista

«Glasul Bucovinei» s-a străduit, de la reîntemierea din 1994 până astăzi, să mențină vie conștiința națională, memoria unor fapte de istorie și cultură românească ce au marcat aceste locuri. Prezența ei în mediul intelectual nord-bucovinean e cu

atât mai necesară cu cât politica de deznăționalizare intensificată în ultima vreme de statul ucrainean riscă să provoace alterări irecuperabile tocmai ale acestei conștiințe naționale aflate nu de puțină vreme într-o continuă stare de asediu.”

„ÎN DELTA NILULUI Ă VENIT TOAMNA”:

„Meserie de-o viață, vânătoarea de lei
ea te învață cum să adormi
cu ochii deschiși,
cum să privești moartea în față
ca pe o ființă prietenoasă...”

CITIȚI ÎN ACEST NUMĂR:

TEOFANII ÎN FORMAT A4 – P. 4

TEO CHIRIAC: „POEM ÎN SINE (RAZE, PROTUBERANȚE, ABISURI STRĂLUMINĂTOARE)” (VII-IX)

REFLEXE – P. 9

ANA BLANDIANA: „CUVINTE DESPRE CUVINTE” (I)

PROZĂ – P. 10

AURELIAN SILVESTRU: „CLEOPATRA”, FRAGMENT DIN ROMANUL ÎN PREGĂTIRE „STRĂINA”

CRONICI DE CARTE – P. 11, 15, 19

DE ADRIAN CIUBOTARU, NICOLAE ADAM ȘI LUCIA ȚURCANU

< 12

CUPRINS

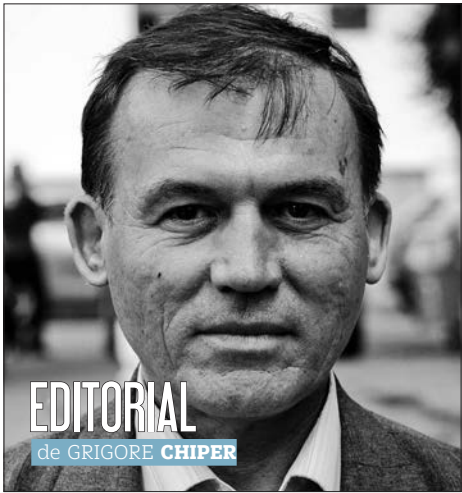
EDITORI:
UNIUNEA SCRITORILOR
din Moldova
UNIUNEA SCRITORILOR
din România | Filiala Chișinău

ANUL 4 | NUMĂRUL 11 (37) | NOIEMBRIE | 2018

CÂMPUL ALB, OILE NEGRE
DE MIRCEA V. CIOBANU

06 „GEO BOGZA, ERETICUL”.
CRONICĂ LA DOUĂ REEDITĂRI

EDITORIAL
de GRIGORE CHIPER

03 „LOST IN
TRANSLATION”

FIRUL CU PLUMB
de GHEORGHE VODĂ

23 „RĂSPUNS”

04 TEOFANII
ÎN FORMAT A4
„POEM ÎN SINE” (VII-IX)
DE TEO CHIRIAC

05 MIRADOR
„GLASUL BUCOVINEI”
DE ION POP

09 REFLEXE
„CUVINTE DESPRE CUVINTE” (I)
DE ANA BLANDIANA

10 PROZĂ
„CLEOPATRA”
DE AURELIAN SILVESTRU

11 RAFT
„BEȚIA ȘI ISTORIILE EI”
DE ADRIAN CIUBOTARU

AVANPREMIERĂ
EDITORIALĂ

24 FRAGMENT DIN CARTEA LUI
SLAVOJ ŽIŽEK, „CA UN HOȚ ZIUA
ÎN AMIAZA MARE”, ÎN CURS DE
APARIȚIE LA EDITURA CARTIER.
TRADUCERE DE CIPRIAN ȘIULEA

14 STUDII
„FONDUL ARHETIPAL ȘI
PERSPECTIVA REGĂSIRII SINELUI
ÎN POEMUL LEONIDEI LARI”
DE TIMOFEI ROȘCA

15 SEMN DE CARTE
„O CARTE-REQUIEM DESPRE
CONSTANȚA TÂRȚĂU”
DE NICOLAE ADAM

16 DRAMATURGIE
„HATUL CELOR DOUĂ LUMI”
DE CLAUDIA PARTOLE

17 ASTERISC
„LIMPEZIRI” (V)
DE IOAN MÂNĂSCURTĂ

18 VEȘTI DIN
COMUNITĂȚILE
ISTORICE
„MESAGER BUCOVINEAN - 2018”
DE ARCADIE SUCEVEANU

19 RAFT
„CIOCLEA, REVIZITAT”
DE LUCIA ȚURCANU

20 POEME
„RITUALUL DESPĂRȚIRII”
DE ANDREI LANGA

22 PLURALIA TANTUM
„JURNAL ÎN MARGINILE ISTORIEI
LITERARE” (XVII)
DE LEO BUTNARU

Revista **Literară**
PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

Director: Arcadie Suceveanu
Redactor-șef: Teo Chiriac
Redactor-șef adjunct: Adrian Ciubotaru
Secretar de redacție: Grigore Chiper

Colegiul de redacție: Vladimir Beșleagă,
Eugen Lungu, Leo Butnaru, Mircea V. Ciobanu,
Matei Vișniec (Paris), Răzvan Voncu (București),
Ion Pop (Cluj), Ștefan Hostiuc (Cernăuți), Cassian
Maria Spiridon (Iași), Vadim Bacinschi (Odesa)

Concepție grafică: Romeo Șveț
Paginare computerizată: Adrian Ciubotaru

Sediul redacției:
MD-2004, or. Chișinău
str. 31 August 1989, nr. 98

Tel: (+373 22) 234724
Fax: (+373 22) 237118
E-mail: revistaliterara.us@gmail.com

Publicație înregistrată la Ministerul Justiției
al Republicii Moldova în data de 03 martie 2015.
Numărul de înregistrare: 297.
ISSN: 2345-1777

Format A3. Tipar: ofset.
Tiraj: 1000 de exemplare.
Tipărit la Casa Editorial Poligrafică „Bons Offices”
MD-2005, or. Chișinău
str. Feredeului 4/6

 MINISTERUL PENTRU ROMÂNII DE PRETUTINDENI
Această revistă a fost tipărită cu sprijinul Ministerului
pentru Românii de Pretutindeni – www.mrp.gov.ro.

 INSTITUTUL
CULTURAL
ROMÂN
Această revistă apare cu sprijinul
Institutului Cultural Român – www.icr.ro.

Textele și imaginile inserate în paginile
publicației *Revista literară* nu pot fi reproduse
și nici distribuite fără acordul scris al redacției.

Colaboratorii sunt invitați să-și trimită textele la adresa electronică afișată mai sus.
Textele vor avea format A4, nu vor depăși 7 000 de semne, vor fi paginate în Word,
Pages sau alt program compatibil cu sistemele de operare Windows sau Mac OS.

Conținutul publicației „Revista literară” nu reprezintă
poziția oficială a Ministerului pentru Românii de
Pretutindeni sau a Institutului Cultural Român.

EDITORIAL

de GRIGORE CHIPER

TZVETAN TODOROV DESPRE COLUMB HERMENEUTUL

„Colon ignoră (...) diversitatea limbilor, fapt care nu-i lasă, în fața unei limbi străine, decât posibilitatea a două comportamente complementare: să recunoască că este vorba de o limbă, dar să refuze a crede că este diferită; sau să recunoască diferența, dar să refuze a admite că este vorba de o limbă... Indienii întâlniți chiar la început, la 12 octombrie 1492, provoacă această ultimă reacție; văzându-i, își promite: „Dacă aceasta va fi voia Domnului, la plecare voi lua cu mine șase și-i voi aduce Altețelor Voastre, ca ei să învețe să vorbească” (exprimarea i-a șocat pe traducătorii francezi într-atât încât toți au corectat fraza: «ca ei să învețe limba noastră»). Mai târziu, este dispus să admită că ei au o limbă, dar nu reușește să se obișnuiască cu ideea că este diferită, și persistă în a auzi în spusele lor cuvinte familiare și în a li se adresa ca și cum ei ar trebui să-l înțeleagă, sau să le reproșeze proasta pronunție a numelor sau a cuvintelor pe care crede a le recunoaște. Cu ajutorul deformării de audiere, Colon se angajează în dialoguri hilare și imaginare, dintre care cel mai consistent se referă la Marele Han, scopul călătoriei sale. Indienii enunță cuvântul «Cariba», care-i desemnează pe locuitorii (antropofagi) ai Carai-belor. Colon înțelege «caniba», adică oamenii Hanului. Dar mai înțelege că, după spusele indienilor, acești oameni au capete de câini (din spaniolul «can», câine) cu care îi mănâncă pe indieni. Or, asta i se pare totuși o afabulație pe care le-o reproșează: «Amiralul credea că ei mințeau și că cei care-i capturau aparțineau senioriei Marelui Han (26.11.1492). Când, în cele din urmă, Colon recunoaște stranițetea unei limbi, ar dori ca cel puțin să fie vorba de o caracteristică a tuturor limbilor; pe scurt, pentru el există, pe de o parte, limbile latine, și, pe de alta, limbile străine; în sânul fiecărui grup asemănările sunt mari, dacă ar fi să ne luăm după ușurința lui Colon însuși pentru cele dintâi, și după specialistul în limbi care-l întovărășește; când aude vorbindu-se de un mare șef indian din interiorul ținuturilor, pe care și-l imaginează a fi Hanul, adică împăratul Chinei, îi trimite în chip de emisar «pe un anume Luis de Torres, cândva evreu care îl slujise pe guvernatorul Murciei și cunoștea, se spune, ebraica, caldeana și puțină arabă» (2.11.1492). Ne putem întreba în ce limbă s-ar fi purtat negocierile dintre trimisul lui Colon și șeful indian, alias împăratul Chinei; dar acesta din urmă a lipsit de la întâlnire.”

(Tzvetan Todorov, „Cucerirea Americii. Problema Celuilalt”, Iași, Editura Institutul European, 1994. Traducere din franceză de Magda Jeanrenaud)

LOST IN TRANSLATION

Traducerile au ocupat din toate timpurile un loc important în literatura unei națiuni/limbi. Literatura universală e totdeauna mai bogată decât oricare altă literatură, chiar dacă literaturile unor națiuni mari sunt autosuficiente, iar după două secole de proces literar și literaturile unor națiuni mai mici tind să devină autosuficiente.

Mihail Kogălniceanu spunea, în celebra sa „Introducție” din *Dacia literară*, că „traducerile nu fac o literatură”. Cuvintele marelui cărturar trebuie însă interpretate în contextul timpului și al condițiilor concrete când au fost rostite, și anume în perioada de formare a literaturii române, când nu existau mostre de literatură română autentică, ci doar imitații palide după modele străine. Primul roman românesc notabil apare abia în 1863, la un sfert de veac de la apariția textului lui Kogălniceanu. Atunci afirmația înaintașului pașoptist avusese de fapt rolul de directivă, așa cum în cealaltă provincie românească Ion Heliade Rădulescu îi îndemna pe tineri să scrie literatură în ciuda tuturor obstacolelor, iminente fazelor de început.

Cu toată această „autosuficiență”, contactul pe care îl inițiază o literatură, indiferent de bogăția și complexitatea reclamate, nu îi poate fi decât benefic. Într-o epocă a multiculturalismului nicio cultură nu i se poate sustrage. Este știut că izolaționismul nu duce nicăieri, creând frustrări și drame.

În România s-a acordat totdeauna o atenție sporită traducerii operelor străine în limba română. Există o tradiție solidă, care poate fi urmărită încă din perioada socialistă, cu toată limitarea ideologică de atunci. (Este mai dificil de a examina, sub acest aspect, epoca interbelică, deși se pare că scriitorii de top ai vremii luau contact mai mult cu literatura tipărită în original, în speță în franceză, și poate mai puțin prin intermediul traducerilor.) Multe titluri de atunci sunt reluate de editurile contemporane. În ceea ce privește traducerea autorilor români în diferite limbi, succesele sunt cu mult mai modeste. Pot fi invocate diverse cauze care împiedică proliferarea literaturii române peste granițele ei: concurența acerbă dintre autori, înregistrată îndeosebi pe piața occidentală de carte, insuficiența mijloacelor financiare și a logisticii de resort, birocrăția, lentoarea, invidia, diferența și alte lucruri atât de cunoscute și totodată greu de urnit din loc.

În Republica Moldova situația e cu mult mai proastă la ambele capite: traducerea scriitorilor străini în limba română și a autorilor autohtoni în limbi cel puțin de circulație internațională.

Poate nu este inutil să comparăm, la acest capitol, situația din literatura română din RM și România și alte state (de exemplu, Estonia), chiar dacă nu vom apela peste tot la date statistice, pentru că nu tot timpul ele există sau sunt verificabile, deci credibile. Mai întâi, să punem față în față PIB-ul per capita din cele trei state. Ceea ce se observă este că PIB-ul moldovenesc este de circa 5 ori mai mic decât cel al României și de circa 10 ori decât cel al Estoniei (Drept reper am luat datele FMI pentru 2015. Trebuie menționat că sunt mai multe date statistice care diferă între ele, deși raporturile indicate mai sus se respectă).

S-ar părea că diferența de câștig pe cap de locuitor dintre România și RM nu este enormă. Cu toate acestea, la o simplă analiză vizuală se poate observa că în RM nu se tipăresc sau traduc doar de 5 ori mai puține titluri. La acest raport de 1X5 (față de România) sau 1X10 (față de Estonia) încă trebuie să se ajungă. Bunăoară, România tipărește câteva titluri de carte în străinătate (nu deținem de date statistice), în timp ce RM nu tipărește niciunul, cu excepția cărților editate de editori străini pe spezele lor sau prin intermediul programelor românești. În ceea ce ține de Estonia, se poate afirma că sunt tipărite anual circa 1000 de cărți de beletristică și vreo 50 de titluri sunt traduse în alte limbi (www.kul.ee/ru/sfery-deyatelnosi/literatura). Rezultă că în RM nu se alocă mijloacele necesare culturii, în speță traducerii autorilor dintr-o limbă în alta, așa cum se întâmplă în cele două state, menționate supra. După standardele estoniene (parțial și după cele românești) și în funcție de PIB-ul per capita, statul RM are obligația să editeze peste hotare anual în mediu 5 volume de beletristică. Este o sarcină imperioasă și accesibilă Guvernului RM, care ar putea astfel să contribuie la schimbarea imaginii, vehiculate peste tot, a unui stat incapabil să-și pună în valoare talentele.

Editurile noastre traduc autori străini în limitele unor parteneriate pe care reușesc să le închege. Cele mai multe cărți de literatură artistică de peste hotare se pare că editează Cartier.

Unele titluri importante apar, mai ales în ultima vreme, și la editura Arc (Nu luăm în calcule reeditările).

Uniunea Scriitorilor a promovat mai mulți autori în străinătate prin traducerile inițiate în urma unor colaborări cu traducători străini. Unul dintre catalizatorii acestor acțiuni de traducere și promovare a autorilor autohtoni a fost Festivalul Internațional Primăvara Europeană a Poeților, ajuns în 2018 la a VIII-a ediție. Chiar dacă majoritatea traducerilor au apărut în reviste și almanahuri din diverse state, pot fi invocate și câteva titluri de autor, editarea cărora a fost posibilă grație acestui eveniment deocamdată singular pe firmamentul literaturii noastre: Michael Vandebril (Belgia) în limba română (scos la ed. Arc), Arcadie Suceveanu în limba azeră, Dumitru Crudu în polonă, Iulian Ciocan în franceză etc.).

Trebuie amintit că, în lipsa unor surse financiare suficiente, USM și-a asumat traducerea unui volum de proză scurtă azeră, *Scrisoare pentru tata*, editat la Editura Junimea din Iași. În această muncă dificilă a traducerii de carte au fost antrenați mai mulți scriitori, ceea ce a conferit proiectului o patină inedită și pe alocuri riscantă.

Cu alte cuvinte, de orice proiect trebuie să se ocupe profesioniștii. Există atât profesioniști, cât și bani pentru a fi plătiți, doar că mijloacele pecuniare trebuie reorientate dinspre acțiunile amatoriste – prea multe – spre cele profesionale – prea puține.

S-au împlinit exact cinci ani, când în 2013 s-a pus problema, în cadrul colocviului *Universalizarea scriitorilor basarabeni prin traducere*, de a iniția un program amplu de traducere a operelor scriitorilor autohtoni. Forul, la care au participat scriitori și traducători notorii din opt țări, a subliniat că, în conformitate cu standardele internaționale, sunt necesare circa 10 000 de euro per titlu, „bani folosiți pentru traducere, redactare, copyright, editare și promovare.” Programul era conceput ca parte a integrării culturale a Republicii Moldova în structurile europene. Imediat după colocviu au fost demarate discuții cu organele de resort în vederea materializării acestui proiect de anvergură internațională. Au trecut deci cinci ani de când nu s-a întâmplat nimic și câți încă vor trece ca să nu se întâmple nimic în continuare?

TEOFANII ÎN FORMAT A4

POEM ÎN SINE (RAZE, PROTUBERANȚE, ABISURI STRĂLUMINĂTOARE) de TEO CHIRIAC

VII

Să scrii că, după aceea, scriind, tu n-ai mai dorit să fii în topuri și clasamente, n-ai mai vrut să șochezi lumea, scoțându-i din minți, pe unii, sau din prostrație, pe alții; să scrii c-ai încetat să-ți mai torni sufletul în forme și formule fără fond, să-i mai risipești esențele tari în calapoade, modele și paradigme; căci, fără îndoială, ceea ce azi pare original, autentic, spontan – mâine va fi socotit vetust, perimat și banal; pentru că, în materie de spirit, o idee, o viziune, un lucru (în sine sau de dincolo de sine) sunt cu atât mai noi, cu cât sunt mai vechi, mai stră-străvechi; Să scrii, în această ordine de idei, că *Arca lui Noe* va fi urmată, mai devreme sau mai târziu, de *Corabia nebunilor* a lui Bosch, iar aceasta, la mică distanță, de *Corabia beată* a lui Rimbaud; *Discurs-ul asupra metodei* va fi urmat de multiple *Recurs-uri la metodă*; *Critica rațiunii pure* va fi urmată, cu scuzele de rigoare, de *Critica irațiunii pure*; ceasurile precise ale lui Einstein, zburând în jurul lumii, în sensuri opuse, pentru a măsura timpul relativ, vor fi și ele urmate, la scurt timp, de *ceasurile topite* ale lui Dali; acestea din urmă, remarcabile, amintindu-ți de anii copilăriei, de locurile natale, de imaginile acelui material bun la toate (material de construcție, combustibil ș.a.), pe cât de atemporal, de arhaic, pe atât de nou, de civilizator: balega uscată la soare, în formă de turtă prismatică, denumită în română *tizic*, iar în turcă *tezek*; Să scrii, întrebându-te cu îngrijorare, dacă suprimarea unor absoluturi, precum repaosul absolut, timpul absolut, adevărul absolut ș.a., nu va suprima și standardele morale absolute, dacă relativitatea timpului nu va determina relativitatea literaturii, artelor, culturii; Să scrii, prin urmare, că nu-ți mai dorești să fii original, dar că-ți dorești să rămâi originar; precum, originar, rămâne a fi sufletul/adevărul/ lucrul în sine, care există independent de orice voință și putere de reprezentare; să scrii că ai vrea doar atât: să devii omul de spirit (ironic, dramatic, tulburător); să scrii că pentru aceasta e nevoie ca omul tău de carne și sânge să se transforme în omul tău de hârtie și cerneală, ca să te preschimbi mai departe în omul de duh, în omul de cuvânt, în omul de carte; Să scrii că, dincolo de încercările lumii științifice de a defini lucrul în sine, concluzia ta e următoarea: lucrul în sine kantian

nu este altceva decât sufletul uman care muncește, care trebuie să muncească din răputeri pentru a obține proporția armonioasă (proporția divină!) între senzorialul aristotelic și raționalul cartezian; să scrii în continuare că această proporție, denumită *înțelepciune*, „înțelepciunea care vestește adevărul”, se conține în sinele poemului; să scrii că lucrul în sine este poetul devenit el însuși poem: un poem mult mai puternic decât creatorul său; să scrii că poemul e sufletul poetului lucrând în sine, că el e „lucrul sfânt” din inima lui Hölderlin, cel din poemul *Către Parce*: „Și totuși, dacă-ntr-o zi lucrul sfânt ce-n inimă-mi/ Sălășluiește – Poemul – mi-a izbutit,/.../ Voi fi trăit ca zeii, și n-am râvnit mai mult”. Să scrii că, în această lume homerică, shakespeariană, borgesiană, în aceeași măsură, crezul tău, cel sfânt, este: cu cât citești, cu atâta ești; iar taina ta, cea sfântă, pe care o vei dezvălui, pentru prima și ultima oară, prefăcând cartea mare a lumii, este: atunci când scrii – despre morți, despre vii – tu mori și învii; mori și învii; mori și învii.

VIII

Să scrii cu emoție, dar și luciditate, despre apusul de soare, contemplat de la balconul camerei de hotel: un apus fascinant, un apus terifiant, un apus măreț prin frumusețe și tragism; să scrii despre peisajul montan, despre balconul înalt care te înscrie perfect în structura și elementele peisajului în mișcare: oglinda lacului, abia refăcută după ploile torențiale din ultima vreme, reflectând apariția primilor aștri pe boltă; brazii împodobiți de picături sidefii, sclipind în lumina crepusculară ca diamantele; aburii de o consistență aproape materială urcând la cer, printre creste, asemenea duhului primar ieșind din scoarța pământului; să scrii despre ultimul nor de ploaie, alcătuit din zeci și sute de rămășițe noroase, transformându-se treptat într-un nor impresionist, vulcanic, arzător; apoi, cu o ultimă tușă, impresionistă bineînțeles, încercând să redea cât mai sugestiv apariția și dispariția în peisaj a luminii, renunțând la contururi și detalii (de pildă, la conturul găurii din peisaj, care poate apărea după alunecarea în gol, de la balconul înalt, a cuiva, poate chiar a privitorului însuși, fascinat de grandoarea apusului); să scrii apoi despre norul ce se destramă, ici și colo, făcând loc discului solar, tot mai mic și mai stins, aparând și dispărând ca pilele ochilor unui biet muribund, clipind

tot mai greu, tot mai rar, înainte de a se stinge din viață; apoi, apropiindu-te de finalul magnificului apus, care durează de cinci miliarde de ani, să scrii despre cum ochiul solar se închide pur și simplu: se închide pentru totdeauna, definitiv, dar nu înainte de a-și resorbi, prin iris, apoi prin cristalinul lenticular, toată lumina și toate culorile ei, mai vii ca oricând, și, împreună cu ele, toate elementele peisajului montan: hotel, balcon, privitor, iarbă, lac, brazi, creste aburinde, orizont sângărând.

IX

Să scrii despre bezna instalată, afară și înăuntru, după descrierea apusului de soare; despre blocnotesul cu monograma *Danubius Hotel Group*, prezent, întâmplător sau poate nu, pe noptiera de lângă canapea; despre versetul apocaliptic, din Geneza, transcris pe o filă: „I-a părut rău și s-a căit Dumnezeu că a făcut pe om pe pământ. Și a zis Domnul: «Pierde-voi de pe fața pământului pe omul pe care l-am făcut!»”; să scrii despre mâna ta, salvatoare sau poate nu, uitată pe una dintre file (ultima din blocnotes!); despre lipsa unui ceas (de perete, de masă, de mână, mecanic sau electronic) în camera de hotel, fapt ce denotă inexistența sau inutilitatea oricărui timp: absolut, relativ, real, imaginar etc; să scrii despre bătăile clopotului din turla bisericii, bătăi ce lasă urme astronomice în memoria ta; despre faptul că le-ai numărat: erau o sută treizeci și cinci – câte nouă bătăi de clopot la fiecare miliard de ani de existență a universului; Să scrii despre voința ta de a vedea în orice filă de blocnotes câmpul imaginat al unui nou început de lume; să scrii că doar de tine depinde, de experiența, de credința, de harul mâinii tale cât de reușită va fi acea lume, cât de perfecte vor fi personajele ei, dacă admiți ideea că un creator imperfect ca tine poate crea personaje perfecte; cât de lungă sau de scurtă va fi viața acelor personaje; cât de apropiat sau de îndepărtat va fi sfârșitul acelei lumi, cât de îngrozitor sau cât de fericit îi va fi sfârșitul, dacă, iarăși, admiți că sfârșitul unei lumi poate fi fericit; să scrii că doar tu, scriind și rescriind, construind și reconstruind, cu mâna ta, vei decide asupra calităților, mărimilor și dimensiunilor viitoarei lumi; doar tu vei hotărî câtă ființă și câtă neființă, câtă realitate și cât vis, câtă minte și cât suflet, câte stări de uimire, de ambiguitate, de paradox îți sunt necesare ca să obții, pentru

lumea ta, proporția perfecțiunii; doar tu decizi dacă în acea lume vei prelua unele elemente create, în această lume, despre lumea de dincolo, precum Paradisul, Infernul și Purgatoriul, sau vei renunța la ele, creând, cu resursele conștientului și subconștientului tău, noi forme edenice; chiar dacă, precum bine se știe, în lumea aceasta, profund dantescă, nu plăcerile, nu frumusețile paradisiace au generat creații majore, ci ororile, chinurile ei infernale; Să scrii că doar tu, un creator de lumi pe file detașabile de blocnotes, tu hotărăști dacă în lumea compusă de tine vei rezerva spațiu doar pentru Dumnezeu și îngerii luminii, sau vei lăsa loc, unul pur simbolic, și pentru Satan și îngerii beznei (astfel, o nouă tocmeală între cei doi rivali, prin care va fi pusă la încercare credința noii făpturi omenești, e un risc pe care va trebui să ți-l asumi: de această dată, cel supus chinurilor diabolice nu va mai fi Iov, cel „fără prihană și drept și temător de Dumnezeu”, ci tu însuși!); sau, cine știe, poate vrei să creezi o lume animată de cu totul altfel de personaje, de altfel de eroi și supereroi, purtând altfel de nume, comunicând prin altfel de semne, de limbi și limbaje, în care noțiunile de „numen”, de „nume”, de „număr”, de exemplu, să lipsească sau să comporte, toate, aceeași semnificație; o lume cu eroi având în mintea lor altfel de noime, purtând în inimi altfel de emoții și sentimente; având, în definitiv, de deschis altfel de cercuri, de ceruri și orizonturi, având de atins altfel de scopuri și idealuri; să scrii și despre faptul că viitoarea ta lume poate avea un alt început decât începutul acestei lumi; de pildă, acesta: „La început era Sunetul și Sunetul era în Armonie și Armonia era Sunetul...” Ar fi un început încântător, dacă, în loc de un Mozart sau un Jimi Hendrix, n-ar tăbări vreun coleg de breaslă, aфон, mare plăsmuitor de lumi și el, cu: „La început era Sunetul și Sunetul era în Cacofonie și Cacofonia era Sunetul...”;

Să scrii despre faptul că, pentru a evita orice cacofonie zornăitoare și orice bălbăială cosmogonică, lumea ta poate începe exact cu ceea ce simți în această clipă: „La început era Dorul și Dorul era la Suflet și Sufletul era Dorul...”

Să scrii că, atunci, Dorul tău, nemărginit, spre deosebire de mintea ta mărginită, finită, va cuprinde întreg universul: lumile, cu tot ce se află în ele, fiind comprimate într-un sentiment de iubire de o intensitate infinită.

MIRADOR

GLASUL BUCOVINEI

de ION POP

Nu știu cât de răspândită și de citită este în spațiul basarabean revista „Glasul Bucovinei”, editată de câțiva ani la Cernăuți și București, sub egida Institutului Cultural Român. În acest noiembrie, în care și românii din Bucovina de Nord vor sărbători, printre mari neliniști privind viitorul lor etnic și spiritual, Centenarul Marii Uniri, cred că se cuvine să reamintim existența valoroasei publicații trimestriale care păstrează numele plin de rezonanțe dat însemnatului periodic cernăuțean din 1918, de eminentul savant lingvist Sextil Pușcariu, atunci rector al Universității din marele oraș bucovinean. Literații știu că în paginile acestui ziar însuși directorul ei a întâmpinat elogios debutul lui Lucian Blaga cu *Poemele luminii* din 1919, într-un moment de mare însuflețire națională cum a fost cel al Unirii, spre care Bucovina făcuse un al doilea mare pas, după ținutul dintre Prut și Nistru, ce proclamase prin Sfatul Țării întoarcerea Acasă la 27 martie 1918. E aproape sigur că pentru bucovinenii de astăzi din acest nord moldovean rupt cu brutalitate de sovietici din teritoriul național la sfârșitul ultimului mare război, nu va fi decât un prilej de nostalgii amare și rememorări elegiace ale unor români înstrăinați silnic de marea lor comunitate. Iar moldovenii dintre Prut și Nistru își vor aduce, poate, aminte că una din cetățile lor cele mai impunătoare, Hotinul, emblematică pentru principatul lui Ștefan cel Mare, a fost și ea furată de ocupanții de la Răsărit. Locurile de baștină ale unor Neculce, Asachi, Hurmuzaki, Herța trecută în marea poezie de un Fundoianu au fost înscrise și ele la alte oficii cadastrale din care urmele vechilor stăpâni de drept juridic și simbolic sunt astăzi aproape șterse.

În acest context frământat, revista „Glasul Bucovinei” s-a străduit, de la reîntemierea din 1994 până astăzi, să mențină vie conștiința națională, memoria unor fapte de istorie și cultură românească ce au marcat aceste locuri. Prezența ei în mediul intelectual nord-bucovinean e cu atât mai necesară cu cât politica de deznaționalizare intensificată în ultima vreme de statul ucrainean riscă să provoace alterări irecuperabile tocmai ale acestei conștiințe naționale aflate nu de puțină vreme într-o continuă stare de asediu. Istoricul Alexandrina Cernov, membru de onoare

al Academiei Române, care conduce ca redactor-șef publicația, continuă în cele mai recente numere ale sale să atragă atenția asupra unor asemenea grave amenințări, insinuate în hotărârile și legile de dată recentă emise de autoritățile ucrainene privind învățământul în școlile în care studiază elevii minorităților etnice. Sub titlul foarte limpede *Lupta pentru limba română continuă*, din numărul 1 pe 2018 al *Glasului Bucovinei*, D-sa face o analiză critică foarte atentă a controversatei Ordonanțe nr. 95 din 8 februarie 2016, prin care se impune unor școli ale minorităților naționale din Ucraina un experiment cu tema: *Formarea deprinderilor polilingve copiilor și elevilor: idei europene progresive în context ucrainean*. Autoarea pune în lumină caracterul periculos al acestei decizii guvernamentale care ascunde sub formulări „europene” intenții contrare, de fapt, spiritului european și chiar Legii Ucrainei pentru învățământ din 2017, ce reafirma dreptul la studiu în limbile minoritare. Îngrijorat pe bună dreptate, tonul acestor pagini e un nou semnal de alarmă cu atât mai tulburător cu cât intervine după acțiunile în forță ale autorităților de la Cernăuți cu ocazia perchezițiilor de la sediul Institutului Cultural Român, când au fost confiscate toate materialele și documentele

incriminate sumar ca naționaliste. Este aproape sigur, din nefericire, că românii cu memorie bună din nordul Bucovinei vor mai avea nevoie de multă energie pentru a-și apăra drepturile altminteri consfințite prin... Constituție.

„Glasul Bucovinei” vrea să se facă auzit și prin valoroasele mărturii despre trecutul acestei părți de țară înstrăinate, publicate număr de număr. O mențiune specială merită și alte pagini semnate tot de Alexandrina Cernov (în numărul 2/2018 al revistei), sub titlul *Fântâna Albă – drum fără întoarcere*, care evocă tragedia unor săteni bucovineni masacrați de ocupanții sovietici la 1 aprilie 1941, când porniseră să treacă frontiera spre România pentru a scăpa de opresiunea străină. (Un prețios corpus de documente privitoare la acest eveniment a fost publicat tot în acest an la Editura putneană Nicodim Caligraful – *Fântâna Albă. Golgota neamului*, îngrijit de asemenea de doamna Academician Cernov). Dar cuprinsul periodicului cernăuțean atrage mereu atenția prin bogăția documentelor de arhivă și a reflecțiilor asupra actualității culturale din aceste locuri. Dacă ne limităm doar la ultimele două apariții, putem găsi, de pildă, la rubrica „Arhiva Bucovinei” continuarea *Poveștii Bucovinei*, publicată după manuscris, a lui

Filip Țopa, la alte rubrici semnalările lui Martin Gherman despre viața științifică și culturală a comunității românești din Ucraina, alte cercetări caută în arhivele familiei Hurmuzaki, cu evocarea memoriei istoricului Ilie Luceac la un an de la moarte, în cele ale Societății Academice „Junimea” din Cernăuți; mai aflăm date despre originile românești ale familiei Mandicevski, ori despre emigrarea etnicilor germani din nordul Bucovinei. Bine-venită este tipărirea ca și integrală a discursului de recepție al lui Sextil Pușcariu la Academia Română, despre *Locul limbii române între limbile române*, alături de studii de istorie și teorie literară privind operele lui Eminescu sau Lucian Blaga. Evocări expresive face Alexadrina Cernov regelui Mihai, nu de mult dispărut.

Am ținut să-i invit pe cititorii Revistei literare la rapida răsfoire a publicației surori tocmai în această lună aniversară importantă pentru memoria istorică a Bucovinei, în care întoarcerile spre arhivele provinciale și naționale sunt tot atât de necesare și instructive ca și reflecțiile făcute în miezul „vieții imediate”. Istoria, chiar așa obosită cum e, mai are, poate, șanse să-și mențină ori să-și recupereze atributul fixat din vremuri vechi, de „magistra vitae”.

NOI APARIȚII • EDITURA ARC • NOI APARIȚII

SUNT UN BĂIAT DIN CARTE
ANTOLOGIE DE PROZĂ SLOVACĂ CONTEMPORANĂ
SELECȚIE, PREFĂȚĂ ȘI PREZENTARE DE VLADIMÍR PETRÍK
TRADUCERE DIN SLOVACĂ DE HELLIANA IANCULESCU

„Antologia cuprinde 17 scriitori, reprezentând toate generațiile prozei slovace contemporane. Cel mai în vârstă, Rudolf Dobiáš, este născut în 1934, iar cel mai tânăr, Jan Púček, e abia trecut de treizeci de ani. Unii dintre prozatorii incluși în volum fac parte din pleiada de scriitori care au fost lansați sau formați ca artiști sub egida revistei *Mladá tvorba* („Creația tânără”), publicație îndrăznească care a neglijat rigiditățile doctrinare ale realismului socialist și a promovat suflul modern al prozei occidentale (existențialismul, noul roman ș.a.). Începând cu 1956, în paginile revistei s-au afirmat tinerii pe atunci Pavel Vilikovsky, Dušan Mitana, Dušan Dušek și alții. Anume acești temerari au pus bazele prozei slovace de azi.

O antologie care include prozatori din diverse generații se face remarcată și printr-o largă paletă a diversităților structurale și stilistice. Ceea ce înseamnă că volumul conține proză variată epic – de la cea de tip realist până la cea cu tentă postmodernistă (vezi proza textualist-livrescă a lui Marek Vadas „Sunt un băiat din carte”, piesă care dă și titlul volumului). Așa că orice cititor care va deschide antologia va găsi neapărat ceva care să-l atragă și să-l câștige în plan literar.”

EDITORUL

GEO BOGZA, ERETICUL

de MIRCEA V. CIOBANU

CÂMPUL ALB, OILE NEGRE

Având în vedere interdicția îndelungată a basarabenilor la valorile culturale românești, revenirea operelor literare și a autorilor români în spațiul de lectură al cititorilor din stânga Nistrului s-a produs nu doar treptat, ci și inegal, sacadat, haotic sau în valuri. Unii au intrat în conștiința moldovenilor interriverani pe filiera școlară, alții prin librării și târguri de carte sau reviste literare integratoare, ecumenice, panromânești în programul lor.

Geo Bogza, în acest sens, venea frumos (nici nu bănuia ce frumos avea să vină!). Pe valurile mișcării de eliberare națională a românilor dintre Prut și Nistru, o mișcare recuperatoare, condusă de poeți, așadar și poetică, primul text al fostului avangardist citit de mulți dintre basarabeni era o legendă frumoasă despre Eminescu, publicată pe prima pagină din „Literatura și arta”, se pare printre primele texte cu alfabet românesc:

„Pe vremea când Dumnezeu cu Sfântul Petru umblau pe pământ sub chipul unor moșnegi gârbovi, sprijiniți în toiaș și cu sandalele rupte, iar la căderea nopții băteau pe la ușile oamenilor, și li se întâmpla de multe ori să fie izgoniți, într-un rând, i-a prins noaptea în câmp, iar odată cu ea o ploaie care le-a udat veșmintele și i-a umplut de noroi, și tot rătăcind ei în întuneric, numai într-un târziu au ajuns la marginea unui sat și abia au îndrăznit să bată cu toiașul în prima poartă.

Câinii mari s-au repezit să-i sfâșie, dar numaidecât s-a auzit un glas bărbătesc, întrebând cine bate și au răspuns: «Oameni buni!» Atunci omul, potolind câinii, i-a poftit în casă unde nevasta și copiii abia se treziseră din somn, și el a început să dea porunci, dar cu blândețe: «Mario, ia mai pune câteva vreascuri pe foc. Tudore, dă fuga la fântână după doniță de apă proaspătă. Ileano, ia vezi tu de o oală cu lapte...» Și le-au dat să se spele și să se ștergă cu ștergere albe, și i-au ospătat, și i-au dus să doarmă într-o odaie în care mirosea a gutui și a busuioc. A doua zi dimineată iar le-au dat să se spele, i-au ospătat, le-au pus și în traistă niște mere cum nu mai văzuseră și le-a urat drum bun. Și cum au ieșit din sat, Sfântul Petru a început să se roage de Dumnezeu: «Doamne, fă ceva pentru oamenii aceștia, că tare ne-au permis frumos!» «Ce ai vrea să

fac, Sfinte Petre, c-ai văzut că nu erau nevoiași!» «Doamne, fă ceva, fă-i ca să-și vadă măcar o dată sufletul!» «Să-și vadă sufletul spui, Sfinte Petre?» «Da, Doamne, să-și poată vedea sufletul, așa cum vedem noi plopul acela de acolo...» «Bine, Sfinte Petre, a răspuns Dumnezeu, privind gânditor satul din vale.»

Iar după o vreme, din neamul acela de oameni s-a născut Mihai Eminescu.”

Era chiar interesantă această recuperare a unui scriitor necunoscut multor basarabeni, alături de Iorga, Goga și I. Al. Brătescu-Voinești, literați cu care Bogza a fost în aprig și principial conflict în anii interbelici. După acea apariție ocazională (era chiar o ocazie: aniversarea poetului național), veneau apoi manualele, cu poetica și evocatoarea *Cartea Otlului* (primele manuale românești ajunse în Basarabia mai erau cele din epoca Ceaușescu). Puțini au ajuns să mai citească și *Basarabia, țară de pământ*, în care protagoniștii nu erau deloc poetici, iar plaiul nostru deloc mioritic...

„Semnul sub care se zbate viața în Basarabia e murdăria. Murdăria fertilă a pământurilor și a pântecelor de femeie, murdăria noroaielor și a apelor pline de nămol, murdăria șuvoaielor de sudoare, izvorând din trupurile oamenilor care se încordează și se istovesc, și atunci când trag brazda cu plugul, și atunci când își duc morții la groapă.

...E Basarabia o provincie blestemată, o țară damnată, pe deasupra căreia în fiecare an, cu o regularitate astronomică de eclipsă și de conjuncție, trebuie să se abată câte unul din marile cataclisme ale lumii?

...E într-adevăr Basarabia o țară blestemată? Oamenii ei, negri și tăcuți, umblă din sat în sat, flămânzi, în căutarea unei fărături de pâine? Și mor caii în ogrăzi, fiindcă nu au trei fire de paie să le roadă? Iar acolo, pe fluviul răsăritean, care desparte cele două țări, sunt nopți pline de groază, de focuri de armă și de țipete omenești? Cât sânge a curs, în ultimii 15 ani, pe malurile calcaroase ale Nistrului? Sunt negustori de vieți omenești, care ademenesc oamenii să treacă apa și ducându-i într-un miez de pădure, îi omoară și îi jefuiesc? E într-adevăr Basarabia o țară blestemată, unde bântuie toate epidemiile, toate nenorocirile, cele mai mari crime și mizerii umane?

Sau iată câteva secvențe despre unul din orașele Basarabiei, Bălți, văzut de scriitorul și jurnalistul Geo Bogza, ca un cadru perfect pentru niște romane naturaliste: „Închipuiți-vă un câmp pe care s-ar afla o sută de mii de cadavre de cai intrate în descompunere. Cuiva i-a dat prin minte să clădească deasupra acestui câmp un oraș. E Bălți” (...) „Muștele din Bălți! Nu, nici pe un câmp, cu o sută de mii de cadavre intrate în descompunere, n-ar fi atâtea ciori și atâtea miliarde de muște.”

„Pentru prima oară, acest fel de denumire nu e numai platonice. Realitatea la care face aluzie e imediată și îngrozitor de elocventă. Mizeria socială a orașului, complicată cu aceea a insalubrelor condiții geografice – și iată viața de pe aceste meleaguri, zbătându-se sub un odios blestem, sub o zodie cumplită și nemiloasă.”

„Murdăria lor, nu e numai murdărie din punct de vedere sanitar, e o murdărie în care se complac cu deznădejde, o înverșunare fiziologică și o sfidare grotescă adresată întregii lumi.”

Rămâne să adăugăm aici avangardismul radical (spiritul de ripostă – dacă nu de revoltă – se vede și aici: în jurnalele sale găsim o notă care anunța un titlu, în 1927: *Cuvinte nepotrivite*, o replică la volumul lui Arghezi, nerealizată însă, deși titlul e de reținut, fie și ca replică literară), urmat, peste ani, de un proletcultism desuet, și vom avea un Geo Bogza... numai bun de năucit un cititor inocent.

Din faza pur avangardistă a poetului reținem o secvență, absolut relevantă. În revista *Urmuz*, consemnează Nicolae Tzone în Prefața la *Jurnal de sex* (ediția de la Vinea)*, este tipărită „prozopoema” *Creionul*: „Este o bucată de os cu măduva pietrificată. Dacă îl apeși pe ceva plânge cu linii zgâriate. A fost născocit pentru a se găsi de lucru spațiului dintre ureche și țeastă. Servește și de higrometru: se încearcă cu el umiditatea limbii./ Sunt unii oameni cari îl întrebuințează la scopuri cu totul mârșave./ Scriu cu el./ Adică fiecare sunet ieșit din gura omenească – în ultimul timp s-a ajuns a se prinde chiar gândurile nerostite – este prins în vârful creionului și fixat pe hârtie ca o muscă. Ceea ce eu nu aș face niciodată./ A dormi cu țigara în gură și creionul după ureche este o perfecțiune la

care nu au ajuns decât oamenii de pe celelalte planete”. E suficient pentru a reține demersul perfect avangardist, suflul persiflant și libertatea absolută.

Ne vom opri în această cronică dublă la o secvență a biografiei sale de creație, două cărți care au scandalizat societatea, nu doar lumea literară: *Jurnal de sex* și *Poemul invectivă*, ambele discutate și blamate în cercurile înalte, inclusiv în aulele academice. Tirajul *Jurnalului de sex* (în pofida titlului, după toate experiențele poeziei în secolul XX, azi am spune că e o carte destul de cuminte), tipărită la Paris, în 1929, în colecția „Integral”, inițiată de Ilarie Voronca, era de numai 118 exemplare. Insuficiente, deci, să afecteze sentimentele unei națiuni pudice.

O istorie întreagă o constituie corespondența lui Voronca cu autorul (o reproduce Nicolae Tzone în prefața cărții), privind titlul volumului. Mai întâi, foarte insistent propus de autor: **ȚĂȚE**, apoi – acest prim titlu fiind respins de colegii de la București – un altul, dar tot pe potriva spiritului său rebel: *Hau-Hau*; în fine, acceptând propunerea lui Voronca, dar reluând de fapt titlul unei rubrici pe care o ținea Bogza la revista *Unu*: „*Jurnal de Sex* e tare admirabil, scrie în finalul acestor schimburi de opinii Ilarie Voronca, și nu te expune la incriminări de vulgaritate”. Strict poetic, *Jurnal de sex* e un fel de *Flori de mucigai* în minor: „Pentru trupul tău vorbește în sânge mi le-am scăldat/ am pus o bucată de carne în fiecare cuvânt/ din pulpa-ți putredă am făcut un lemn sfânt/ și peste pântec grămezi de nori ți-am aruncat”. Sunt de acord (nu se întâmplă atât de des) cu Nicolae Tzone, care e de părere că unul dintre poemele reușite din această carte este *Coborâri*: „Mi-a copt sufletul în puroi albicios/ gleznele tale încinse cu plumb/ și mi-a sădit sub unghii porumb/ foamea pântecului mocirlos// trupul tău încins cu broaște verzi/ mă înghițea flămând ca șerpul lungi/ cu pulpa, inima să mi-o ajungi/ ai vrut să ne iubim ca vitele-n cirezi// am găsit oriunde un noroi gros/ și-n mănăstiri de cuvioase putrede/ aveau icoanele mirosuri râncede/ doar maicile candidie iubeau cu burta-n jos// ne-am pipăit urlând de plăcere și ură/ peste noi oamenii au azvârlit cu var/ dar răscolind în carne un episod murdar/ făcutu-ne-am prin asta iubirea mult mai pură”.

Poemul *invektivă* e categoric un volum mai scandalos (dar și mai consistent poetic)**. Intrarea în carte anunța un univers „literar” (și tocmai asta plăsând accentele în acest fel, ar trebui sa excludem orice alt gen de interpretare, mai ales că cele 250 de exemplare de carte erau destinate unor cititori avizați, prieteni, critici, nu unui public larg și neinițiat): „Tu mi-ai fost scrisă mie/ Nu deprimării, nu tristeții mele/ Ci adevăratului eu, puternic – și fără niciun pic de milă...” (Prefață la un roman de dragoste). De altfel și finalul poemului (care nu e o capodoperă, dar e o poezie exponențială pentru acest tip de demers) e de o poeticitate profundă, care depășește limitele descrierii unui banal proces fiziologic: „Atâtea nopți de chin, de febră și delir/ Atâtea bube care mi-au copt în suflet/ Se vor sparge – și vor curge în tine odată/ cu prima ejaculare”. Este, dacă depășim faza unei lecturi profane (și profanatoare), un perfect poem inițiativ, cu o implică (și necesară artei profunde) preistorii edificatoare.

Amorul interzis, atât de frecvent în poezie, dar atât de pudic ocolit (până la ipocrizie!) în alte părți, aici apare într-un autentic film, cu un final pe cât de tragic – inevitabil! – pe atât de poetic: „Numai în căldura suavă a dormitoarelor materne/ Pot naște aceste flori monstruoase ale sexualității/ Aceste tentative superbe de dragoste și moarte/ Când mâna alunecă până la șold pe pulpa goală/ a mamelor tinere/ Și prin ferestre răsună pocnetul de armă al tatălui întors/ în clipa tragică a ejaculării” (Poemul efebilor predestinați, o dedicație lui Sașa Pană).

În contextul poemelor „tari”, se pot pierde – și ar fi păcat! – poeme de un alt soi de senzualitate, adolescentină, semitonală, impresionistă, precum *In toamna aceea*, un poem în care chiar nu se produce nimic, decât o privire de adolescent spre o femeie care își potrivește ciorapii și care îi dereglează echilibrul interior, poem cu un final... poetic, pudic și dramatic: „... Și eu ședeam mai departe pe bancă/ Și mă gândeam/ La mine/ La sinucidere,/ Era toamnă/ Și mai erau și niște castani.”

O nuvelă (sic!) în versuri, încheiată, dură și cu aerul tare și acru al păcatului, este *La închisoarea de hoți din Doftana...* Iar ca trăire, ca intensitate a gândului păcatului în ascensiune, *Balada tatălui denaturat* nu are egal. Deși e și această baladă din categoria poemelor epice, aici o introspecție a eroului „baladei” îi conferă tensiune și profunzime. Explică, indirect, justetea pedepsei penale, dar și religioase. Un poem epic este și *Anica nebuna*, dovedind o dată în plus că acest volum e unul preponderent epic (de unde și „obiectivitatea” lui). Unele poeme (de vreme ce s-a dat liber tuturor substanțelor și esențelor, dar și tuturor formelor), precum *Efebul gherdap provoacă moartea batozei psihopate*, sunt scrise în maniera dadaist-suprarealistă, justificând deci încadrarea volumului în poezia avangardei: „O antică batoză/ Puternic suferea/ De-o stranie psihoză/ Și un cuvânt: saltea!”

Procesul intentat lui Bogza la Academia pentru *Poemul invektivă*, dar cu trimitere la anteriorul *Jurnal de sex* (anticipat de reacția dură a lui Iorga la apariția poemelor lui Arghezi, cele

din *Flori de mucigai*) e comparabil cu procesele anterioare intentate lui Baudelaire sau cele ulterioare, intentate editorului Lawrence Ferlinghetti pentru poemul lui Alain Ginsberg *Howl*. Dincolo însă de discuții în academie (niciodată poezia româna autentică nu s-a făcut și nici măcar nu s-a evaluat la justa ei valoare în această instituție), dincolo de acuzele extraliterare (și de procesele judiciare, culminând cu acea ciudață arestare – pentru a doua oară din același motiv! – din 1 aprilie 1937, vezi articolul lui Bogza: *Pentru ce am fost arestat? Pentru ce am fost eliberat?*), există aici poezie. Și suficientă materie pentru discuții literare.

(...) În plan pur literar, Geo Bogza nu a produs nimic mai relevant decât aceste poeme nonconformiste. Iar istoria literaturii, ignorându-le, a fost nevoită să reinventeze această inevitabilă roată, prin poezia nouăzeciștilor (dar nu numai), adică cu mai bine de o jumătate de secol întârziere. Simplu spus – o spun demonstrativ, ocolind nuanțele – în loc să fi fost cu două decenii înaintea lui Ginzberg, am rămas cu patru decenii în urma lui. Iar această întârziere cheamă în lanț și altele, etalând înapoierea noastră continuă în raport cu poezia lumii.” (Mircea V. Ciobanu)

Am putea să trecem peste acuzațiile aduse în academie, dar nu putem să nu reținem opiniile unor critici, precum, d.e., G. Călinescu: „Tot ce o imaginație bolnavă sau prefăcându-se bolnavă, și prin aceasta cu adevărat bolnavă, poate născoci în legătură cu sexualitatea, aici este. Incest, sadism, viții venerice, demențe sexuale, aceste toate sunt tratate în cuvinte tari, care sunt, precum recunoaște chiar autorul, specialitatea dlui Geo Bogza: «Ce frumos era la piatra neamț/ Aerul tare ca vorbele într-un

poem de geo bogza». Să cităm ceva din fondul inspirației ne este foarte greu într-o revistă care nu cultivă filistinismul, dar nici nu-și propune să scrântească sufletele tinerilor. Și totuși, nepotolitul la simțuri domn Geo Bogza nu e lipsit de însușirea de a versifica, a cărei întindere însă, cu asemenea schimonosire, nu se poate ști. (...) După aprinderea sexuală mai puternică în autor e nevoia de farsă, căci nu altceva este aceasta: «Într-una din nopțile mele am făcut dragoste cu o servitoare.../ Servitoare.../ Scriu despre tine poemul acesta/ Pentru a face să turbeze de ciudă fetele burgheze/ Să se scandalizeze părinții lor onorabili/ Fiindcă deși m-am culcat cu

ele de nenumărate ori/ Nu vreau să le cânt/ Și mă... (urmează satisfacerea unei necesități naturale) în cutiile lor cu pudră/ Și în linjeria lor/ În pianul lor/ Și în toate celelalte accesorii care le formează frumusețea./ Sfătuim pe tinerele fete cu pian să nu primească pe d. Geo Bogza în casă».

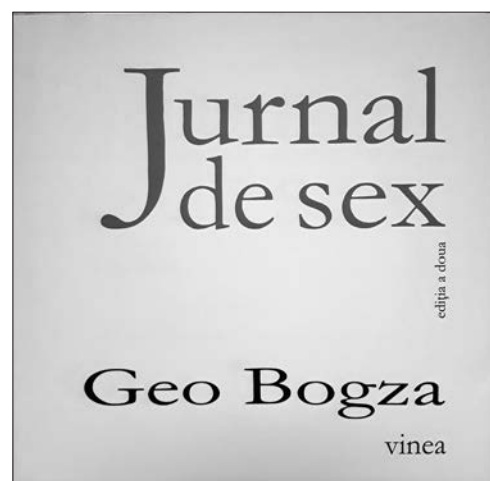
Citarea din Bogza e simpatică, totuși, se simte o anume satisfacție a ipocritului pudibond Călinescu. Cartea este totuși mai curând una de modernism radical, ultragiant, supărător de urechi

și simțuri pudibonde decât una avangardistă (cât face numai titlul sfidător *Poemul marinarilor venerici și al femeii depravate*), dar spiritul de avangardă persistă aici, în sfidarea gustului public, al ipocriziei opiniei comune. Azi lucrurile se văd mai limpede și mai calm, atunci însă, în contextul unui naționalism radical, dublat de un creștinism de stat, fundamentalist, și de o luptă crâncenă pentru puritate și moralitate, cartea nu putea să nu deranjeze.

Ea este însă la locul ei în context literar, când o citim alături de poemele lui Arghezi (cel din *Flori de mucigai*, dar nu numai), Ion Barbu, Baudelaire, Verlaine, Rimbaud, Ginsberg și alți poeți absoluți, obiectivi prin autenticitatea imaginilor și sinceritatea discursului. Din punct de vedere strict estetic, strict literar, fără imixtiuni etice (sau politice), poemele sunt perfect valabile. De altfel, cea mai bună replică criticilor săi pudibonzi a dat-o poetul însuși: „*Poemul invektivă* nu e atentat la bunele moravuri. E un atentat la liniștea și confortul spiritual al lumii”.

Textul care a provocat scandalul, care a scandalizat și a ofensat sentimentele pudibonde ale contemporanilor este *Poem ultragiant*: „Într-una din nopțile mele am făcut dragoste cu o servitoare/ Totul a fost pe neașteptate – și aproape fără voia mea/ Era undeva într-un oraș murdar de provincie/ Și locuiam la prietenul meu din copilărie./ Într-o seară am rătăcit singur pe străzi – și când m-am întors/ Servitoarea făcea patul în camera mea./ Era o servitoare tânără și negricioasă./ Mi-a spus că toți ai casei sunt plecați în oraș la plimbare./ A zâmbit/ Și a trecut pe lângă mine de nenumărate ori./ Eram destrămat în seara aceea și n-aveam nicio poftă să fac dragoste/ Dar servitoarea era tânără./ Nu cred să fi avut mai mult de șaisprezece ani/ Și cum se așezase aproape de pat, parcă așteptând/ M-am apropiat zâmbind și am întrebat-o cum o cheamă./ Mi-a spus un nume oarecare, mi se pare că Maria./ I-am spus că e frumos, ea s-a făcut că se rușinează./ Cred să fi fost aproape de miezul nopții/ Prin ferestrele deschise răzbătea zgomotul confuz/ al orașului./ Acolo, undeva, erau teatre, cinematografe, femei splendide și automobile./ Aici eram numai eu și servitoarea./ Ea n-a zis nimic, a închis numai ochii./ Era o servitoare scurtă, bondoacă aproape/ Și mirosea foarte rău a sudoare./ O servitoare cu care am făcut dragoste într-un oraș murdar de provincie/ Pe când eram destrămat și stăpânii tăi lipseau de acasă./ Servitoare pe care de atunci nu te-am mai văzut niciodată./ Servitoare, pe pulpe cu două dungi roșii de la jartiere./ Servitoare cu pântecul mirosind a ceapă și a pătrunjel./ Servitoare cu sexul ca o mâncare de pătlăgele vinete./ Scriu despre tine poemul acesta/ Pentru a face să turbeze de ciudă fetele burgheze/ Și să se scandalizeze părinții lor onorabili/ Fiindcă deși m-am culcat cu ele de nenumărate ori/ Nu vreau să le cânt/ Și mă urinez în cutiile lor cu pudră./ În linjeria lor./ În pianul lor/ Și în toate celelalte accesorii care le formează frumusețea”.

Poemul nu poate să nu șocheze. Or, tocmai pentru asta a fost scris, șocul produs (ori scontat) e un indiciu al poeziei moderne, de la romantici încoace.

***GEO BOGZA**
JURNAL DE SEX
STUDIU CRITIC DE NICOLAE TZONE
ED. A 2-A, BUCUREȘTI
EDITURA VINEA, 2017

****GEO BOGZA**
POEMUL INVEKTIVĂ
STUDIU CRITIC DE NICOLAE TZONE
ED. A 2-A, BUCUREȘTI
EDITURA VINEA, 2017

FOTOGRAFE | NICOLAE RĂILEANU

Un atelier care a făcut istorie: Mihai Ștefan Poiată, Iurie Grecov, Nicolae Esinencu, Iacob Burghiu, Ion Puiu.

Un atelier care a făcut istorie: Petru Cărare, Mihail Ion Ciubotaru, Mihai Ștefan Poiată, Ion Vieru.

El sfidează morala (de fapt, moralismul), dar nimic nu e dincolo de natural. Simplu spus, nimic nu e licențios, nimic pervers, nimic pornografic. Traduceți acest text în proză și veți avea o scurtă nuvelă (dacă proza din poezie e un păcat, atunci, da, este) cum s-au scris multe, de la Maupassant la Bunin sau Kuprin.

Dimpotrivă, exercițiul cel mai impresionant care i-a reușit lui Bogza este naturalizarea, autenticizarea, depoetizarea discursului. Aici el s-a devansat pe sine, dar și limitele avangardei, cea care a exersat mai curând persiflarea poeziei tradiționale, imitând-o parodic și șocând prin gonflarea imaginilor, prin imaginație inflamată, forțând limitele. Avem aici o „poezie a cotidianului”, un „minimalism” poetic perfect încadrabil în poezia de la finele secolului XX (sic!). O poezie calmă, drama sau trăirile interioare deducându-se implicit din mesaj, nu afișându-se declarativ-exclamativ. O poezie detașată, obiectivă.

Cu excepția contrastelor direct sfidătoare din final, când poetul (sau eroul narațiunii poetice, cel care vorbește) răbufnește într-o comparație – semn (și) al vreunei frustrări – cu iubitele sale din sferele înalte, aristocratice. Este o perfectă expresie a poeziei *underground*. De altfel, boema artistică a fost întotdeauna solidară cu straturile „inferioare” ale societății. În cazul dat, având în vedere „o întâmplare”, deci o excepție, mai curând identificăm un discret mesaj umanist, în genul compasiunilor lui Maupassant pentru personajele sale.

De altfel, „prozaicitatea” (numită de exeget „realism”) a deranjat gustul unui critic precum Pompiliu Constantinescu (care însă nu-i contesta poetului talentul): „D. Bogza trebuie să știe că poezia nu suportă fraudă și nici retorica pornografică sau platitudinea realită. Ce căutăm în versurile sale este un fior personal, indiferent de materialul lor. De aceea, nu ne vom face complici cu sine și nu-i vom reproduce niciun vers care produce indignarea bunilor burghezi, pe motivul că pe noi nu ne indignează decât poza. Nu vom evita însă să afirmăm că d. Bogza are talent. O dovedesc chiar acele poeme de ostentativă perversitate, o dovedesc și cele scrise sub evidenta influență a *Florilor de mucigai* ale d-lui Tudor Arghezi.”

Pe contrasens, alături de alte voci care l-au susținut pe Bogza ori au fost deranjați de polemica inițiată de adversarii lui etico-estetici, precum E. Lovinescu, H. Paradat Bengescu, C. Rădulescu-Motru (sic!), o diatribă împotriva „criticii politice” o pronunță Felix Aderca: „Critica română e de cincizeci de ani operă de propagandă, de apărare la bară și n-a fost scutit de necesitatea de a scrie pamflet – în cele mai bune ale lui momente de critică – nici Titu Maiorescu, inteligență și temperament echilibrat, fire prin excelență olimpiantă. Lupta care se dă în România între creatori și public s-a agravat de nenumărate ori și de complexitatea unora dintre critici care – tot făceau propagandă! – au amestecat năzuința politică și gustul artistic într-un amalgam pe care, oricât v-ași fi de răuvoitor, nu v-aș îndemna azi să le mai citiți”.

Și mai jos, aproape apoteotic: „Un singur poet ni se pare propriu, pentru a da o imagine de figură uriașă, cosmică, a poeziei scriitorului român, americanul Walt Whitmann, care a trecut universul printr-o limpezime de azur, în cuprinsul căruia totul s-a purificat. Geo Bogza rămâne pe fundul fierbinte al luptelor noastre sufletești, ancestrale. El nu purifică nimic. Durerea lui, zămislită de conștiința supremă morală a veacului în care trăiește, e pusă în fața unei moșteniri de instincte hidoase, infame, criminale, dezgustătoare. Ca un răufăcător care trece prin evenimentele comune, inițiale ale vieții, ca pe străzi dosnice, el își strigă totuși mârșăvia, cu o revoltă atât de puternică, încât forța acestei lăuntrice tragedii îl eliberează de toate micile mime poetice și de orice necesitate de «stil». El trăiește, conștient, sub un luceafăr negru, a cărui fixitate s-a dovedit fără moarte, izvorul celor mai adânci și străvechi impulsuri vitale, anterioare oricărei arte, oricărei morale.”

Discuțiile, vehemente, unele cu accente xenofobe nedisimulate, s-au produs și la etajele inferioare ale literaturii. Al. I. Brătescu-Voinești (cităm din procesul-verbal al Academiei): „Socotind că infierarea scrierei și editării operelor pornografice prin conferințe și prin articole de presă nu este destul de eficace, ori cu cât talent ar fi făcută, și că aplicarea unor pedepse serioase de justiție vinovaților ar stăvilii și chiar

ar stârpi răul, rog Academia Română să ceară justiției darea în judecată a celor ce se fac vinovați de acest delict, precis prevăzut în codul penal. Semnalez deocamdată următoarele opere: (...) *Poemul invectivă*, versuri de Geo Bogza (ed. Unu). Pe măsură ce-i voi descoperi, voi arăta pe toți vinovații. Sunt foarte numeroși. Unii din ei sunt Români – cei mai mulți însă sunt evrei, cari-și semnează operele cu nume românești, adăugând ticăloasei acțiuni de depravare pe care o săvârșesc infamia de a o atribui fiilor altui neam decât acela căruia aparțin.”

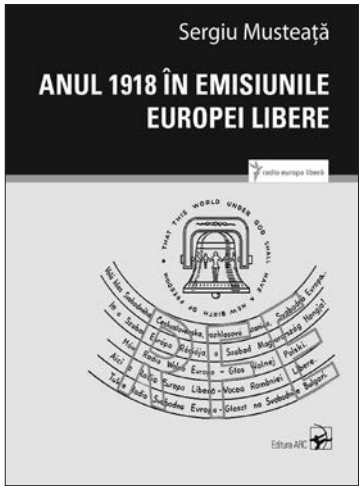
Un vehement atac îl aplica Zenovie Bârsan, într-un articol cu titlul *Literatură cu scârnavii*: „Am privit placheta, care se potrivește unui publicist, pe nume Geo Bogza, poet zice-se de avangardă și care a găsit foarte nostim și original să-și plaseze amprente digitale pe scoarța verde a pomului său lyric (probabil pentru a fi mai ușor identificat de lectori și felicitat). Ne-am gândit că într-un secol al tuturor excentricităților, autorul are toată latitudinea de a face orice vrea cu hârtia, cu tiparul și cu fantezia. Îl privește. După cum și-a lăsat amprente de la mâini pe cartonul plachetei, domnul autor putea să și le imprime pe acelea ale picioarelor, și poate ar fi fost mai nimerit.”

Un răspuns demn acestui gen de apreciere e replica lui Constantin Micu,

avangardist pasager: „În lumina acestor lucruri spuse îmi permit acum să consider pe Geo Bogza, pe autorul acestui extraordinar volum *Poemul invectivă*, drept un poet autentic, un poet superior, un poet pe care viitorul îl va confirma cu suficiență și glorie. Geo Bogza este o apariție fără precedent în România.” Nici unul, nici altul nu au dreptate absolută, deși ambii au dreptate lor și, mai ales, dreptul de a se expune. Cărțile acuzate nu au deteriorat în niciun fel moralitatea societății. Nici nu au devenit cele mai remarcabile apariții editoriale ale literaturii române (sau ale avangardei). Ca întotdeauna – sau ca mai întotdeauna – ele au afectat un anume public și au influențat un anume segment al vieții literare.

Azi, recitite, ele trezesc mai curând regretul că nu au fost mai bine mediatizate. Or, în plan pur literar, Geo Bogza nu a produs nimic mai relevant decât aceste poeme nonconformiste. Iar istoria literaturii, ignorându-le, a fost nevoită să reinventeze această inevitabilă roată, prin poezia nouăzeciștilor (dar nu numai), adică cu mai bine de o jumătate de secol întârziere. Simplu spus – o spun demonstrativ, ocolind nuanțele – în loc să fi fost cu două decenii înaintea lui Ginzberg, am rămas cu patru decenii în urma lui. Iar această întârziere cheamă în lanț și altele, etalând înapoierea noastră continuă în raport cu poezia lumii.

NOI APARIȚII • EDITURA ARC

SERGIU MUSTEAȚĂ ANUL 1918 ÎN EMISIUNILE EUROPEI LIBERE

„Volumul «Anul 1918 în emisiunile Europei Libere» scoate în evidență modul în care serviciul românesc al Europei Libere a prezentat ascultătorilor Marea Unire în perioada Războiului Rece. În carte, se face o trecere în revistă a istoriei postului de radio Europa Liberă/ Radio Libertatea, scoțându-se în evidență rolul Serviciului românesc în promovarea informației alternative în spațiile dominate de regimurile totalitare și sunt publicate textele emisiunilor elaborate de acest serviciu și date pe post în perioada respectivă.”

REFLEXE

CUVINTE DESPRE
CUVINTE (I)

de ANA BLANDIANA

Istoria poeziei nu este decât istoria luptei dintre ce și cum, o istorie cu atât mai fericită cu cât rezultatul luptei este mai nedecis, cu cât raportul de forțe este mai apropiat de egalitate. De la facerea lumii, poeții sunt împărțiți în două aripi, revendicându-se de la unul sau de la altul din cei doi termeni, această apartenență neînsemnând propriu-zis o opțiune, ci o prioritate. Există poeți pentru care cum se cuprinde în ce, decurge din el, așa cum forma și culoarea fructului decurg din necesitatea aducerii pe lume a sămburelui; după cum există poeți pentru care arta nu e decât „o căutare și o experiență de limbaj”, „o anumită ordine a cuvintelor” (G. Picon) și în ochii acestora, firesc, ce nu este decât o neglijabilă cantitate cuprinsă în largă sferă inventată de cum. De fapt, iată chiar un verb pe care l-am putea folosi ca pe o hârtie de turnesol: în timp ce primii nu inventează, ci caută și extrag, ca pe un rău necesar, ca pe un fatal compromis cu materia, expresia materială a stării de neexprimat – frumusețea nefiind decât nesigurul raport între spus și nespus – pentru ceilalți arta este continuă invenție de ingeni-oase jocuri, dibace artificii. A inventa este pentru unii un păcat de moarte, iar pentru alții orgoliu creator...

Desigur, toate acestea sunt valabile în cadrul discuției despre o poezie *figurativă*, o poezie în care cuvintele continuă încă să oglindească idei, așa cum în pictura cu același atribut imaginile continuă să oglindească lucruri. Nu e cazul ultimei jumătăți de secol, a poeziei de după declanșarea crizei limbajului, a poeziei scrise de poeți care „nu mai recunosc cuvintele decât pe jumătate”, cum spune Bergson; nu e cazul poeziei în care cuvintele nu mai oglesc obiecte, ci sunt ele însele obiecte, cărămizi așezate unele lângă altele, tencuite între ele și formând nu semnificații, ci realități.

În ceea ce mă privește, născută la jumătatea secolului, nu pot spera să mă sustrag acestei disoluții – de altfel strălucitoare și fericite – a raporturilor dintre lume și pagină. Dar ceea ce mă încâpățânez să visez este ca oglinzile moi și curgătoare ale cuvintelor să sugereze totuși – oricât de îndepărtat, deformat, de anamorfic – ideile, așa

cum ceasurile moi ale lui Dali sugerează totuși – chiar dacă nu sunt în stare să indice o oră exactă – timpul. Din încăpățânarea acestui vis, ceea ce mă va obseda mereu (în timp ce toată lumea va privi oglinda versului ca pe un minunat obiect suficient sieși, miraculos întrucâtva; în timp ce propriul meu efort chiar va fi absorbit în cea mai mare măsură de șlefuirea apelor de argint ale oglinzii), ceea ce mă va hăitui fără milă va fi întrebarea tremurând de curiozitate: ce vede – reverberat, desigur, de nerecunoscut... – dar ce se vede în oglindă?

Dacă admitem că poezia este putere de sugestie, atunci a spune puțin pentru a sugera mult este legea de bază; a spune și mai puțin pentru a sugera și mai mult este tendința ideală, iar a nu mai spune nimic pentru a sugera totul este visul firesc. Pornind de la acest eșafodaj logic – pe care eu îl simt, de altfel, cum nu se poate mai adevărat –, trebuie să admitem că poetul cel mai mare va fi cel instalat în centrul acestui vis, adică în inima inexistenței, în timp ce orice rămânere în cuvânt va fi o lașitate, un compromis.

Ceea ce pare un paradox modern este o veche obsesie a poeților: „Oh, de ce n-o fi putând sufletul să vorbească altui suflet în mod direct?” exclamă Schiller, ultimul dintre poeții pe care l-ai fi putut bănuși că se simte apăsător de intermedierea cuvintelor. Și exemplele s-ar putea înmulți la mai vechi și la mai noi decât el, la toți cei ce – poeți adevărați – au intuit substanța poeziei ca deosebită și, uneori, chiar opusă celei a versurilor, au simțit convenția (prozodia obligatorie sau numai obligator sistem de eludări și selecții deformatoare), ca pe o umilință, ca pe o degradare. Faptul că acceptarea acestei degradări intră în chiar regula jocului, faptul că, în mod fatal, istoria literaturii nu înregistrează decât pe cei ce au acceptat pactul cu *diavolul-cuvânt* și niciodată pe cei ce l-au refuzat, sunt elemente care au transformat imaginea poetului semizeu, încununat cu lauri, într-una mult mai modestă, dar mai esențială: a rătăcitorului – pe care numai prejudecata nemuririi îl împiedică să fie tragic – ce poate auzi cântecul sirenelor, dar nu-l poate urma, pentru că e legat de catarg.

Există nu numai cuvinte fără lucr, cum spunea cineva, ci și cuvinte

care se fac că muncesc și altele care își inventează ocupații. De altfel, de cele mai multe ori acestea par mai simpatice decât cele ocupate, *responsabile*, care, cu cât au mai multe griji, cu atât au mai puțin haz. Nu e singurul domeniu în care cuvintele sunt tratate asemenea oamenilor, după cum nici singurul plan pe care lipsa de rost este confundată cu lipsa de îngrădire. Observ însă că obsesia cuvintelor devine redundantă și nu mă mir. Obsedante, cuvintele sunt o închisoare, în afara căreia – e drept – poezia nu ar putea să existe: Atâta vreme cât meditez asupra cuvintelor, nu pot fi înfrântă de ele.

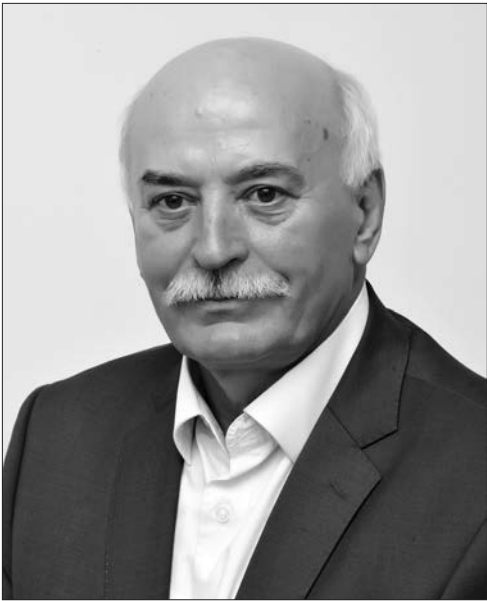
Imi dau seama că ceea ce spun poate fi considerat cu ușurință blasfemie, cuvântul – logosul – fiind chiar marca ieșirii din animalitate, semnul sigur al legăturii cu divinitatea. A nu te mulțumi cu acest interpus palpabil, care poate fi simțit cu auzul și disecat cu gândul, este, fără îndoială, o trufie, într-o ordine în care sufletul nu poate exista decât întrupat. Și totuși, ce este religia decât încercarea de a ne imagina sufletul liber existând în sine? Ce este poezia decât puterea de a visa ceea ce se ascunde în spatele silabelor?

Dacă pierde, metafora nu pierde prin epuizarea posibilităților ei latente, ci prin exacerbarea lor. Vreau să spun că fiind (potrivit definiției din manuale), o comparație care a renunțat la un termen, tot ce poate să i se întâmple, în viitor, dată fiind evoluția ei de până acum, este ca, prea sigură de posibilitățile sale de expresie, să renunțe și la ultimul termen rămas! Ceea ce spun este, desigur, un paradox și chiar o glumă, dar nu ne îndepărtează totuși prea mult de realitate. Nimic nu s-a schimbat de-a lungul mileniilor de poezie mai mult decât psihologia metaforei. Din ce în ce mai complicată, încifrată până la ermetism, epatantă până la exhibiție, ea a fost, din tot ce pare a fi poezia, partea cea mai plastică, cea mai dispusă să se modeleze după spiritul vremurilor. Desigur, poezia este din ce în ce mai de neînțeles; dar vremurile nu sunt și ele tot mai incompreensibile? Evident, metaforele secolului 20 sunt mult mai absurde, mai iraționale, decât cele ale secolelor anterioare, dar lumea pe care o oglesc nu e și ea infinit mai greu de înțeles decât cea veche? Nu e mai

irațional să călărești o motocicletă decât un cal? Nu era mai logic să te îmbraci în lână decât în petrol? Dar totul se leagă și totul se transformă în acest univers în care metaforele nu sunt nici ele decât un fel de ochelari pentru a putea vedea ceea ce poetul consideră că trebuie văzut, niște ochelari care, ca orice ochelari, sunt construiți în funcție de defectele ochiului chemat să vadă.

Pentru mine *inspirația* nu exclude rațiunea, ci o intensifică, o aduce în stare de incandescență și, în cazurile fericite, o face să iradieze. De altfel, nu știu dacă *inspirația* e un nume potrivit pentru acea stare de intensificare a tuturor forțelor spiritului pentru acea efervescență sufletească și intelectuală în care limitele universului propriu par să se dea respectuos la o parte din fața unei puteri care le depășește prin tensiune. Am socotit întotdeauna inspirația o stare misterioasă, dar nu incontrolabilă. Ea este o puternică lumină, care, atâta timp cât luminează, face întregul univers mai limpede, cu liniile mai nete, culorile mai strălucitoare și umbrele mai hotărâte. E un foc pe care nu eu îl aprind, dar căruia cu timpul i-am învățat condițiile, știu ce-i întreține arderea și ce-l poate stinge. Când am citit cărți de parapsihologic, am făcut aproape cu uimire analogia între starea de inspirație și starea de intensificare a forțelor sufletești descrise de cei dotați în acest încă atât de misterios domeniu, care ajung să le domine și să le canalizeze; în orice caz, mijloacele de atingere a acestor stări sunt aceleași: singurătate, ajunare, meditație, concentrare. Revin rar și oarecum contre-coeur asupra manuscriselor așternute în asemenea clipe fericite, pentru că mă îndoiesc că judecata rece de după stingerea luminii poate fi superioară gândurilor încărcate cu electricitatea de atunci. Tot ce mi se întâmplă să fac – fără să fiu convinsă dacă e bine sau nu – este o oarecare ordonare a imaginilor sau ideilor care prea bogate în acele clipe, fac vârtejuri și sar peste etape. Mâna care corectează se simte însă, de fiecare dată, rușinată ca de o impertinență, jenată ca de o meschinărie.

VA URMA

CLEOPATRA*

de AURELIAN SILVESTRU

De undeva, din înalturi, cobora o melodie de Vivaldi. Era un sunet pur, răvășitor și cald. Am urcat în fugă treptele de la conservator și m-am apropiat de fereastra larg deschisă a unei săli de la parter. Melodia răsuna acum mai tare, mai tulburător, de parcă o întreagă orchestră de vioriști forța perfecțiunea.

M-am înălțat peste pervaz și am rămas înmărmurit: în sală se afla o singură persoană – o adolescentă. Avea mâinile albe, ca de marmoră și părul risipit pe umeri. Ținea ochii închiși, fără să privească partitura și se mișca cu atâta grație, încât părea că face parte din sunetele cu care se juca. O priveam fascinat. Devenise centrul Universului meu. Nu mă puteam clinti din loc. Mă temeam să și respir, ca nu cumva să profanez acel miracol. Abia la ultimele acorduri nu m-am putut abține și am aplaudat-o cu entuziasm.

Arcușul a încremenit pe strune. Fata a deschis larg ochii și m-a întrebat:

- Tu cine ești?
- Admiratorul tău.

Ea și-a țuguiait buzele a neîncredere, ca un copil plin de pudoare și a rostit:

- Am încă foarte mult de exersat, până să merit admirația cuiva.
- Pe mine m-ai cucerit din prima!
- Vorbește mai încet, te rog.
- De ce?
- Să nu te audă profesoara mea.
- E o zgripturoaică?
- E mama mea.

A lăsat vioara pe masă și s-a apropiat de mine.

- Bună! Sunt Cleopatra.

Avea vocea catifelată. M-a tulburat.

- Cu cine am onoarea? a insistat.
- Cu Cezar.
- Cezar? a râs ea din toată inima.

Deci, ai și tu acasă o mamă-profesoară. Predă istoria?

- Eu nu am casă, am rostit descumpănit și am fugit.

Mă simțeam penibil, ca un intrus care intrase în biserică purtând în mână nu o lumânare, ci fitilul aprins al unei bombe cu efect întârziat. Ceasul ascuns al bombei bătea în inima mea și se numea iubire sau, cel puțin, o stare de îndrăgostire născută pe neașteptate din scânteia unei melodii. De ce, oare, o mințisem? De ce mă ascusesem după un nume fals? De frică? De rușine?

Eram în primul an de liceu și, pe atunci, nu știam că pentru noi, adoles-

cenții, iubirea vine și pleacă aproape la fel de frecvent, cum vin și pleacă trenurile din gară.

O săptămână mai târziu, am revenit în același loc, la aceeași melodie și am reluat aceeași conversație de unde o întrerusesem.

- Știi cu cine te asemeni? am întrebat-o și tot eu i-am răspuns: Cu păsările cerului. Când ridici brațele și mânuiești arcușul, dai impresia că vrei să zbori.
- Ridică și tu fruntea, m-a îndemnat. Nu mă ajuți cu nimic, dacă te văd cu aripile pline la pământ.

Vorbeam ca doi prieteni care nu au nevoie de prea multe cuvinte, ca să se înțeleagă.

- Iartă-mă, am rugat-o. Sunt un complexat. Fug mereu din fața problemelor.
- Suntem la fel. Și eu încerc să nu-mi dezamăgesc părinții. Vor să devin celebră, să cânt pe cele mai vestite scene ale lumii. Mă ocredesc, mă țin departe de prieteni, de odihnă, de iubire... De mine însămi.
- Te înțeleg.
- Nu, nu mă înțelegi! Un om pasionat de artă nu-și poate controla destinul. E ca și cum și-ar vinde sufletul unui blestem. Talentul e un criminal desăvârșit: omoară orice sentiment ce nu-l slujește. A fi talentat echivalează cu a fi nefericit.
- Dar bucuria afirmării? Procesul de creație nu recompensează celelalte pierderi?

Puțin uimită că un incompetent ca mine încerca să pună la îndoială viziunea sa, Cleopatra s-a apropiat de mine, m-a privit în ochi și a continuat:

- Când simți că nu ai niciun rost în viață, cine ți-l poate oferi: talentul sau iubirea? Care femeie preferă celebritatea în locul unei familii fericite? Cine renunță la copii, de dragul gloriei? Câte femei preferă să moară în singurătate, în schimbul unei cariere strălucite? Foarte puține! Doar cele condamnate să fie talentate... Și totuși, când vrei să supraviețuiești, cauți măcar un motiv pentru care ar merita să trăiești. Și ce motiv mai important ca dragostea există? Deocamdată nimeni nu a inventat nimic mai bun!

Nu-mi dădeam seama unde voia să ajungă. Vedeam doar că neliniștea ei dădea mult peste margini.

- Dar s-o luăm pe rând... Mă placi?

m-a întrebat ea pe neașteptate. M-am zăpăcit și doar am bânguit ceva de tipul: „Probabil, știi răspunsul”...

- Da știu. Suntem la vârstă, când iubirea se aprinde din nimic... Ei bine, și eu te plac. E, poate, o impresie greșită, un dor, un vis, o ciudățenie... Nu-mi pasă! Sunt ani de zile de când visez să am pe cineva, un tânăr cu care să mă întâlnesc, să râd, să plâng, să simt că sunt iubită, dar vioara nu-mi permite. Sunt la cheremul ei.
- A ridicat-o sus, cu ciudă și cu disprezare, de parcă ar fi vrut s-o facă țandări.
- Mereu cu ea! Doar cu arcușul și cu partitura... Să-ți spun cât exersezi? Practic – în permanență: câte 10-12 ore în șir. Asta e toată viața mea – doar muncă, doar efort. Fără odihnă. Fără iubire. Fără alte bucurii. Colegele mele trec prin viață ca prin apă și nu le pasă că nu lasă nicio urmă după ele. Eu mereu sunt cu ochii pe ceea ce realizez și sufăr ca o proastă, dacă azi nu reușesc să fiu măcar un pic mai bună decât am fost ieri. E o teroare să trăiești așa... Acum, imaginează-ți ce s-ar întâmpla, dacă, în pofida tuturor interdicțiilor, m-aș îndrăgosti de cineva și m-aș căsători...
- A tăcut suficient de mult, ca să-mi permită procesarea perspectivei pe care intenționa să mi-o descrie.
- Ce s-ar întâmpla? am întrebat-o curios.
- Să presupunem că băiatul de care m-aș îndrăgosti ai fi chiar tu... Admiți așa ceva?
- Ai zis deja: să presupunem.
- Ei bine, dacă acesta ai fi tu, atunci ți-aș cere să mă părăsești, deoarece te-aș nenoroci. M-aș gândi numai la muzică. Aș trăi prin ea. M-aș devota creației, uitând de mine, de familie, de noi, iar tu vei suferi, căci viața ți se va decolora treptat ca un afiș de teatru prins cu pioneza pe un gard bătut de soare.
- Exagerezi, am încercat s-o contrazic.
- Ba sunt lucidă. E cel mai trist dintre destinele unei celebrități. E viitorul meu. Simt asta.
- Atunci renunță.
- La ce?
- La muzică.
- Nu pot. E viața mea...

Într-o altă după amiază, am primit un telefon de la ea. Părea agitată. M-a întrebat dacă ne putem întâlni undeva, în oraș. Nicio problemă, i-am răspuns.

Mi-a dat numele unei cafenele. Nu știam unde se află, dar i-am spus că mă descurc.

Eram obosit de mine însumi, de tensiunile pe care le aveam la școală, dar, când am dat ochii cu ea, mi-am dat seama că frământările mele sunt simple unduiri într-o ceșcuță de cafea, în comparație cu talazurile uriașe ce se spărgeau în pieptul ei.

Am rămas tăcuți și tulburați unul în fața celuilalt, neîndrăznind să ne privim în ochi: eu – de teamă să nu-mi trădez emoțiile; ea – de teamă să nu văd că este speriată de ceea ce încă nu se hotărâse să-mi mărturisească.

- Știi la ce se rezumă farmecul unei lipitori? m-a întrebat, frământând cu mâinile franjuri feței de masă. La faptul că nu-și dă seama cât este de dezgustătoare!
- A spus-o și a izbucnit în plâns.

M-am ridicat s-o liniștesc, dar m-a oprit cu gestul fluturat al mâinii și a continuat:

- Tatăl meu este o lipitoare. Una care se complăce cu dezgustul pe care ni-l provoacă.
- De ce vorbești așa?
- Ne părăsește... Divorțează de mama.
- Și-a șters ochii cu un șervețel de hârtie, încercând să-și înfrâneze disperarea.
- Viața e alcătuită din probleme. Toți le avem. Doar că ale mele mi se păreau cele mai mari. Mereu o condamnam pe mana că mă obligă să muncesc. Uneori îmi venea să strig la ea, să-i spun că o urăsc, iar dânsa ducea pe umeri trădarea tatei, fără să scoată un cuvânt, de teamă ca nu cumva să-mi afecteze pregătirea de concurs... Ți-am spus? Am ieșit în finală. Duminică e ultimul concert.
- Am strâns-o ușurel de mână.
- Vei reuși.
- Îmi doresc această reușită. De dragul mamei. Ca s-o ajut să treacă mai ușor peste necaz. Doar că...
- Și-a frânt fraza în două și a izbucnit din nou în plâns.
- Liniștește-te, am rugat-o.
- O vedeam cum se frământă, cum luptă cu furtuna. Până la urmă, a reușit să se calmeze și m-a anunțat:
- Mama îmi propune să plecăm peste hotare. Vrea să mă ducă la Milano, la Teatrul „La Scala”.

Vestea m-a năucit. Era o perspectivă nemaipomenită pentru ea, dar urma s-o pierd, să n-o mai văd, iar eu mă obișnuisem într-atât cu ea, încât mi se părea inadmisibil să ne despărțim.

Pe față mi s-a așternut surpriza – surpriza omului inconștient de ceea ce i se întâmplă.

– De ce taci? m-a întrebat.

Îmi venea să îngenunchez în fața ei și s-o implor să nu mă părăsească. Îmi venea să-mi scot sufletul în palme, oferindu-i tot ce aveam mai bun și mai frumos în el, ca să contrabalansez motivul ce o obligă să plece, dar nu am reușit decât să-i spun în șoaptă:

– Mă simt în pielea unui copil abandonat, pe care viața refuză să-l înfieze.

Duminică, alungat de nerăbdare, am zburat spre sala de concerte. Venisem mai devreme, cu flori în mână și cu remușcări în inimă. Trăiam un fel de dedublare a conștiinței. Pe de o parte, mă rugam să fie cea mai bună și să învingă, iar pe de alta speram să piardă și să rămână singura lumină pe care o aveam în viață.

Știam că șansa e de partea ei: la cei 16 ani pe care abia îi împlinise, adunase o mulțime de premii și medalii ce confirmau că merita să meargă mai departe. „Dar tu? striga în mine egoismul. Tu nu meriți nimic?”

Poate că meritam și eu ceva. Dar nu un sacrificiu atât de mare. La urma-urmei, cine eram eu pentru ea? Un nimeni! Un neavenit, pe care îl acceptase ca pe unica persoană căreia i se putea destăinui. Singurătatea ei fusese aliatul meu. În rest, toate erau pretexte ale fanteziei.

Sala era arhiplină. Tatăl ei stătea împietrit în primele rânduri, dosindu-și sentimentele după o mască de om total impasibil. Nu avea nimic cu muzica (poate de asta și ajunsese la divorț cu mama ei). În schimb, fiica lor era întruchiparea inspirației. De cum a apărut pe scenă, a provocat entuziasmul nenumăraților simpatizanți. Era firească, sinceră, tulburătoare. În mâna ei, vioara nu mai era un instrument cu coarde, ci o ființă. Se contopea cu ea. Deveneau o singură emoție. Până și eu (un neversat) înțelegeam că nu interpreta ceva la vioară, ci trăia. Se zidea din sunete. Renăștea prin ele, conferind o altă viață bucății muzicale.

Eram sedus, vrăjit, îngenuncheat.

Triumful ei a fost incontestabil: sala s-a ridicat în picioare. Ovațiile nu mai conteneau. O ploaie de flori i s-a așternut la picioare. Doar eu stăteam pierdut lângă scenă, neștiind ce să fac cu cele câteva narcise cumpărate cu ultimii bănuți pe care îi aveam.

Așa și am ieșit cu florile în mână și cu capul între umeri, strivit de iminența despărțirii. Cleopatra însă m-a ajuns din urmă în holul principal și mi-a strigat:

- Așteaptă! Nu plec nicăieri! Rămân...
- Cum adică rămâi? Ai câștigat concursul.
- Da, l-am câștigat, dar nu vreau să te pierd pe tine.
- Nu poți să renunți la muzică.
- Nici la tine nu pot să renunț.
- Ești născută să trăiești pe scenă.
- Ba sunt născută să iubesc!
- Nu cred că poți avea și slavă, și iubire. Urmează-ți calea. Mergi la studii în străinătate.

- Doar dacă mergi și tu cu mine.
- Nu va schimba nimic.
- M-ar face fericită.
- Ai muzica.
- Te vreau pe tine.
- Voi deveni balastul tău. Mă voi disprețui.
- Să încercăm!
- Nu! Pleacă.

Și a plecat...

De sus, cernea o ploaie lăcrimoasă. Orașul era trist, cu măști înloc de oameni: o stare de părăsire generală.

În lipsa Cleopatrei, am devenit un singuratic. Nimic nu mă satisfăcea: pierdusem armonia. Unicul lucru pe care mai puteam să-l fac era să-mi trăiesc viața ca pe un sfârșit de săptămână, în care știi bine că nu ai ce aștepta, că totul a dispărut, că nimeni nu-ți va trece pragul și nimănui nu-i va păsa că ești nefericit.

*** Fragment din romanul în curs de apariție „Străina”.**

MARK FORSYTH
SCURTĂ ISTORIE A BEȚIEI
TRADUCERE DE CRISTIAN FULAȘ

IAȘI, EDITURA POLIROM,
2018

BETIA ȘI ISTORIILE EI

de ADRIAN CIUBOTARU

La întrebarea ce este beția, autorul cărții pe care v-o recomand spre lectură, Mark Forsyth, răspunde aproape augustinian: „dacă nu-mi pune nimeni această întrebare, atunci știu ce este (...), dar dacă aș vrea să-l lămuresc pe cel care întreabă, nu mai știu.” Într-adevăr, beția e o taină. Dar misterioasă este nu atât revelația maimuțelor urlătoare cu mantie sau a primilor oameni care au observat că, fermentând, zeama unor fructe se transformă într-o licoare cu efecte inegalabile asupra firii, cât urmările surprinzător de mari și mai ales durabile pe care le-au avut niște activități aparent marginale, precum trasul la măsca ritualic și pileala ocazională, asupra mersului, deseori foarte nesigur, al civilizației umane.

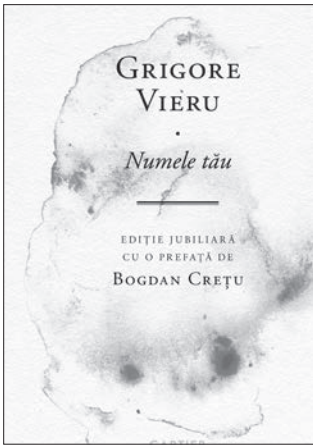
Să nu ne îmbătăm cu apă rece, ci numai cu tăria triplu distilată a adevărului: fenomen cvasiuniversal, beția a marcat indelebil (încercați să roștiți acest cuvânt isteț la capătul unei înflăcărat simpozion literar!) mentalitatea și creativitatea oamenilor, o bună parte din cele mai importante decizii și opțiuni, inclusiv politice și militare ș.a.m.d. Condiția umană în sine este inseparabilă de alcool, orice efortare de a o defini nu mai poate face abstracție de subsecventul viciu. Căci reflexele noastre, de la cele motorii la cele culturale, sunt deseori articulate sau dezarticulate de ceea ce am consumat în prealabil. Ne-am obișnuit să judecăm acțiunile celorlalți în funcție de cât au băut, dar și de cât nu au băut sau nu au vrut să bea. Un tip mereu treaz, ca Putin, inspiră mai curând frică decât încredere. Mai mult, generăm diferențe culturale artificiale (pe altfel, ce poate fi mai firesc decât asocierea beției cu artificiu?) după tipul de alcool consumat: credem neclintiți, cel puțin în prima fază a oricărei meditații de speluncă, în faptul că

franțuzul e rafinat pentru că bea vin, iar englezul e agresiv pentru că preferă berea. Și culmea e că ne comportăm în funcție de eticheta de pe sticle și nu în funcție de gradul de alcoolemie real, care reflectă întotdeauna neutru și imparțial nu calitatea băuturii ingurgitate, ci măsura nesimțirii noastre.

Dar nu vă speriați! Cartea britanicului (se putea altfel?) Mark Forsyth, *Scurtă istorie a beției*, nu este doar o subtilă analiză filozofică a raporturilor cât se poate de încălcite între împricinata apucătură și evoluția ori, după caz, involuția speciei umane. La drept vorbind, analiza durează atât cât ar dura un aperitiv de calitate, adică suficient de mult ca să-ți stârnească apetitul, dar nu destul ca să te facă să sari peste bucate direct în mreaja lui Bacchus. Scopul urmărit este de arăta „cum, de ce, unde și când s-au îmbătat oamenii, din Epoca de Piatră până în prezent”. Punct țintit, punct ochit: istoria povestită de Forsyth e savuroasă în sine, dar savuros e și stilul diegezei. Sunt surprinse cele mai importante etape din cronologia viciului: de la competiția străveche între „zeița hâțânelii”, Inana, și zeul înțelepciunii Enki, în care învinge cel care bea mai multă bere locală (un terci de orz fermentat), adică divina doamnă a panteonului sumerian, înfrângerea lui Enki însemnând și dispariția înțelepciunii de pe glob, până la miturile și legendele care încă obnubilează istoria adevărată a prohibiției americane.

Deși autorul afirmă, spre final, că „istoria e în ceață chiar și în cele mai favorabile momente”, inclusiv istoria beției, care „nu poate fi rememorată niciodată cu exactitate”, cartea merită citită nu numai de dragul faptelor pe care le relatează și manierei în care o face, ci și pentru a încerca să ne înțelegem mai bine, ca specie. Fără ipocrizie.

CARTIER DE COLECȚIE | NR. 18

GRIGORE VIERU
NUMELE TĂU
EDIȚIE JUBILIARĂ CU O PREFAȚĂ DE BOGDAN CREȚU
CARTIER DE COLECȚIE NR. 18

„*«Numele tău» a avut, prin toată această pledoarie extraordinară în epocă, forța de a marca începutul unui reviriment național nu numai în literatura de dincolo de Prut, dar și în istoria ei. Volumul nu este o colecție de lozinci, ci cartea unui poet adevărat, care a știut să își acordeze lira în așa fel încât cântecul său orfic (orfismul e una dintre dominantele poeziei lui Vieru) să miște conștiințele. Și a făcut-o, chiar dacă această adevărată nevoie a unor cititori pentru care marea poezie modernă era o necunoscută a însemnat o simplificare voită a discursului!*”

Bogdan CREȚU

POEZIE

INSULA
SILOGISMELOR
de ARCADIE SUCEVEANU

ARCADIE SUCEVEANU S-A NĂSCUT LA 16 NOIEMBRIE 1952, ÎN COMUNA SUCEVENI, REGIUNEA CERNĂUȚI. A ABSOLVIT UNIVERSITATEA DE STAT DIN CERNĂUȚI, FACULTATEA DE FILOLOGIE, SECȚIA LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ (1974). PROFESOR LA ȘCOALA MEDIE DIN HORBOVA-HERȚA (1974-1979), REDACTOR ȘI REDACTOR-ȘEF AL EDITURII LITERATURA ARTISTICĂ (HYPERION) DIN CHIȘINĂU (1979-1990), VICEPREȘEDINTE AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R. MOLDOVA (1990-2010). DIN 2010 PÂNĂ ÎN PREZENT PREȘEDINTE AL USM. PREȘEDINTE AL FILIALEI CHIȘINĂU A UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA (2005-2013). MEMBRU-FONDATOR AL PEN-CLUBULUI DIN MOLDOVA.

A PUBLICAT VOLUMELE DE POEZIE: „MĂ CHEAMĂ CUVINTELE” (1979), „ȚĂRMUL DE ECHILIBRU” (1982), „MESAJE LA SFÂRȘIT DE MILENIU” (1987), „ARHIVELE GOLGOTEI” (1990), „SECUNDA CARE SUNT EU” (1992), „ETERNA DANEMARCĂ” (1995), „ÎNFRUNTAREA LUI HERACLIT” (1998), „MĂRUL ÎNDRĂGOSTIT DE VIERME” (1999), „CAVALERUL ÎNZADAR” (2001), „ZARURI PICTATE” (2003), „CORABIA DE LA MANSARDĂ” (2004), ARCA DIES (2008), 101 POEME (2009), „CAFENEUA NEVERMORE” (2011), „FIINȚE, UMBRE, EPIFANII” (2011), „PROFESIONIST AL HIMEREI” (2012), „VREMEA LEULUI PORTOCALIU” (2012), „FERESTRE STINSE DE ÎNGERI” (2014), „PERSONAJELE LUI ERASM” (2016), „O SUTĂ ȘI UNA DE POEZII”, ANTOLOGIE (2017).

VOLUME DE ESEISTICĂ: „EMISFERELE DE MAGDEBURG” (2005), „FRUMUSEȚEA SUBVERSIVĂ” (2012), „CARIATIDE ȘI COLOANE” (2013).

AUTOR A NUMEROASE CĂRȚI PENTRU COPII: „A FUGIT MELCUL DE-ACASĂ” (1984), „ORA CINCI FĂRĂ DOI FULGI” (1986), „ÎN CĂMAȘĂ DE CIREAȘĂ” (1989), „RAȚA ȘI ARHIMEDE” (2000), „ȘTIUCA LA ȘCOALĂ” (2002), „CHEIȚE PENTRU VISE” (2005), „LUMEA CA O POVESTE” (2009), „GREIERUL CARE S-CRI-CRI-E” (2012), „ÎNTREBĂRI COLORATE” (2014), „UN SECRET PE COTCODACNET” (2016) Ș.A.

LAUREAT AL MAI MULTOR PREMII, ÎNTRE CARE: PREMIUL NAȚIONAL AL R. MOLDOVA (1998), PREMIUL ACADEMIEI ROMÂNE (1997), PREMIUL UNIUNII SCRIITORILOR DIN MOLDOVA (1987, 1995, 1999, 2000, 2002), PREMIUL PENTRU POEZIE „CENTENAR LUCIAN BLAGA” (CLUJ-NAPOCA,1995), PREMIUL REVISTEI „POESIS” (SATU-MARE, 2006), MARELE PREMIU AL FESTIVALULUI INTERNAȚIONAL „DRUMURI DE SPICE” (UZDIN, SERBIA, 2013), PREMIUL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA (2015), MARELE PREMIU CUNUNA DE LAURI DE LA BALCIC ÎN CADRUL TURNIRULUI DE POEZIE ORGANIZAT DE USR (2015). LAUREAT AL DIPLOMEI CONSILIULUI INTERNAȚIONAL AL CĂRȚII PENTRU COPII ȘI TINERET PE LÂNGĂ UNESCO (IBBY) (2004, AFRICA DE SUD; 2014, MEXIC). MEDALIA „MIHAI EMINESCU” (2000); TITLUL ONORIFIC „MAESTRU AL LITERATURII” (2001); MEDALIA „DIMITRIE CANTEMIR” A ACADEMIEI DE ȘTIINȚE A R. MOLDOVA (2010); ORDINUL „GLORIA MUNCII” AL R. MOLDOVA (2010); ORDINUL DE ONOARE AL R. MOLDOVA (2012); ORDINUL ROMÂNIEI „MERITUL CULTURAL” ÎN GRAD DE „COMANDOR” (2014).

CĂRȚILE DE POEZIE ALE LUI ARCADIE SUCEVEANU AU FOST TRADUSE ÎN LIMBILE RUSĂ, UCRAINEANĂ, AZERĂ. SELECȚII DIN VERSURILE SALE AU APĂRUT ÎN DIVERSE ANTOLOGII DIN ROMÂNIA, UCRAINA, RUSIA, TURCIA, AZERBAIJAN, BIELARUS, MACEDONIA, BULGARIA, SLOVACIA, SUECIA, ITALIA, BELGIA, FRANȚA, AUSTRIA, OLANDA, CEHIA.

REPORTAJ DIN CIRCUMSCRIPTIA MĂRULUI

Așadar, se umflaseră drojdiile mitului
și Iona aderasa la principiile
chitului

De după draperii, de după perete,
se revărsase în stradă teatrul de marionete,
un carnaval de cuvinte, sentimente
prevăzute cu gură,
acrobați, mâncători de flăcări,
deșertul numit facebook, sfârșit de lite-
ratură

Acum îngerul era personajul feroce
cu mască de fier,
un fel de moldo-vlah
în uniformă de ienicer,
plimbându-se tacticos
printre hermeneuți, profeți, fracturiști
și alte asemenea elemente
purtând tricouri pe care
scria „Trebuie să riști”
sau „Fără rime, fără sentimente”

Pianul din salon își adaptase
de mult uvertura
la tobă și două trompete (Auctore, mai
tacă-ți gura!),
iar în circumscripția mărului
(„pentru că”, „deoarece”, „bineînțeles”)
Viermele era eternul ales

Și viața ta? Iar viața mea
trecuse aproape fără nimic din ce
mi-a promis,

împărtășind soarta adevărului-tabu
(Auctore, iar nu taci?
Nu tac, nu!),
soarta poemului interzis,
a poemului harponat, prins cu plasa,
pe care va veni ea într-o zi
să-l scrie cu coasa

BLUES LA PLECAREA GÂȘTELOR SĂLBATICE

Viața, această industrie falimentară...

Pierdusem la bursă toți banii,
pierdusem toate corăbiile și
farul din Alexandria

Iar mâine în zori
va veni Lichidatorul. Plopii pe jumătate
îngălbeniți, plecarea găștelor sălbatice
anunță predestinarea. Ca din senin,
apare și punctul. În toate contabilitățile
trupului tău se face acum socoteala. Cel care sunt
stă față în față cu cel care am fost:
o mânășă desperecheată în fața altei
mănuși desperecheate

E târziu, e târziu. Și mâine în zori
va veni Lichidatorul, toate afacerile
se vor încheia. Călare pe falimente și
plusvaloare dispar negustorii... Negreșit,
mâine în zori vor cădea toate cheile deodată
pe caldarâm. Semnul de pe ecran
indică infarctul – din ultimul punct se va
prelinge neîntreruptă o linie,

pe care vei înainta, vei înainta...

Fericită rămâne numai lumea de-afară
Norii din cerul acesta își fac bagajele

Cel care pleacă cântă un cântec de drum

ÎN DELTA NILULUI A VENIT TOAMNA

Meserie de-o viață, vânătoarea de lei
ea te învață cum să adormi cu ochii deschiși,
cum să privești moartea în față
ca pe o ființă prietenoasă...

Sezon după sezon, cu mașina de teren
sau călare pe elefanți – așa am străbătut
deșertul de la un capăt la altul
Noaptea, pe malul Nilului am aprins
focuri înalte,
diminețile, ne preparam cafeaua direct pe
nisipul din dune. Eram toți acolo:
Stefanidis, Leones (spirit aproape ubicuu),
Teophilios, E-milios, Iliakis bătrânul...
Dar nu lipseau nici Enkidu, nici Hemingway, nici
bunul Nichita (de la el învățasem, pe rând,
din câte părți se compune
pușca)

Era vremea piramidelor și a cactușilor
înfloriți. În ochii noștri încă mai fumegau
ruinele Bibliotecii din Alexandria
În barăci de tir,
într-o competiție pe viață și moarte,
ne-am scris poemele pe nisipul deșertului

Celor rămași acasă le-am trimis cărți poștale
cu zăpezile de pe Kilimanjaro,
Cu praf de pușcă înmuiat în sânge de leu
ne-am pictat visele pe pereții de peșteră
ai zilei de ieri, ai zilei de mâine

Tinerețea ne-a fost frânghia de mătase
pe care-am dansat deasupra prăpastiei, fericiți

Nici nu am prins de veste când cuvintele noastre
cu miros de sânge au atras hienele. Nimeni nu
a băgat de seamă când
aparatul nostru de fotografiat a început
să producă amintiri

Într-o zi, în delta Nilului a venit toamna
și iluziile noastre s-au stins o dată cu havana
prietenului Hemingway
Acum lintița e tot mai galbenă, mai solzoasă
Acum vorbele noastre, tăcute și friguroase,
aproape ar putea întoarce cursul râului
îndărăt

În nopțile lungi de iarnă, retrași în bibliotecă,
ne povestim viața: deșert cu deșert,
oază cu oază, urmă de leu lângă urmă de leu
Pustiul ni s-a scurs printre degete, Africa
e continentul scufundat în pereți

Previzibili și concilianți, lei livrești ai hârtiei
se înalță și ne ling sarea cuvintelor
de pe mâini, de pe pleoape

Îmbătrânită, excesiv de
narativă și sentimentală, pușca din colț
e gata să ne spună o altă poveste

INSULA SILOGISMELOR

Din nou galionul își înalță catargele

Steaguri galbene de ceață
agită la țarm vameșii

- Unde ții calea, navigatorule?
- Spre Steaua chimerică,
spre insula Silogismelor... Acolo, acolo
vom întoarce râul lui Heraclit îndărăt
și vom reinventa timpul

Martie nebunul a tras cu arcul, semn că
musonii își schimbă direcția
și ne vom putea relua călătoria sub noi
auspicii

În urmă rămân orașe și porturi, fluvii albastre,
căi ferate, biblioteci, lumini și fantasme...
Soarele coborând ni se poziționează, iată, din spate
Centaurul, emblema postmodernității târzii,
ne picură-n creștet...

E-hei, Arca dies, frenetică Arca dies –

cu nostalgie te gândești la zilele
când, lângă Arhipelagul Antilelor,
ne-am iubit pe furiș în sala mașinilor...
La Nil, îți mai amintești?, egiptenii ne-au ospătat
cu ouă de crocodil
și ne-au împodobit cu pene de ibis...
La Fluviul Galben am practicat yoga și
am avut revelația întoarcerii roții...
În Marea Sargaselor am înțeles întâia oară
că nașterea nu-i decât un hiatus al morții...

De data aceasta, vom merge pe un drum
pe care n-am mai fost niciodată
vom călători solitari
sub pavilionul unei țări necunoscute
Cu norii spânzurând de catarge,
cu umbra existenței atingând marginile metafizicii,
cu un cântec ce nu va mai ajunge la țarm,

vom trece de ultimul istm
și vom ajunge la Steaua chimerică,
iar de acolo – la insula zisă a Silogismelor
(cea care nu-i trecută pe nicio hartă,
decât poate pe harta lui Ptolemeu, deși am motive
să mă îndoiesc de-acest lucru)

Acolo, acolo, la
capătul valurilor, în apele libere,
în apele internaționale cu adevărat,
sub un soare confuz și străin,
sub un soare tot mai confuz și tot mai străin,
vom desface, ca pe un arc de ceasornic,
râul lui Heraclit
și vom reinventa timpul

P.S.
Ți-am pus – *Arca dies* – masca numelui latinesc,
ca din întâmplare, uitasem că moartea
vorbește în toate limbile deodată

ACUM CE SE MAI POATE?

Toate vorbele au fost spuse
toate cărțile au fost scrise
zeii au fost capturați de oameni
și condamnați la moarte

Încă acum aproape patru decenii
un tânăr poet naturist se întreba nedumerit:
„Unde fuge mercurul, unde fuge mercurul?”
Poetul acela acum e aproape bătrân
și de mult e celebru
dar de nicăieri niciodată nu i-a venit
vreun răspuns

În spatele ușilor se aud șoapte
judecătorii și-au citit de mult toate sentințele
Cu inocența viermelui din măr, au separat
părțile de întreg, au extras din imposibil
posibilul

Toți cei din jur se fac că înțeleg
ce se întâmplă. Dar vaporul nostru
înaintează puțin înclinat
și e mare îngrijorare în camera motoarelor
(aici la capătul valurilor, aici la capătul lumii)

Ud de întuneric și fumegând,
sufletul se întreabă:

Acum, acum, ce se mai poate?

TERASA GALBENĂ

În noapte scrisul tău a ieșit de pe coală
și a continuat în oglindă

În spațiul dindărătul oglinzii
e orașul subpământean în care
se află Muzeul *figurilor de umbră*
Bați la ușă, intri și vorbești cu custodele
(un Vierme cu ochelari)

„Aici e marginea ființei, aici se retrag toți,
zice Viermele în dialectu-i ridicol,
se adună cum călătorii ce vor să plece-n America –
fără să se întrebe dacă există
America... Ei, dar asta, ei, dar asta e o
altă poveste”

Pe un perete stau înșirate
chipurile tale de odinioară, în ordine inversă
Zilele, ploile, înserările – pe toate le poți vedea
înșirate în copii, ca frunzele de tutun
Stai față în față cu viața ta, cu sinele tău:
pocalul acesta plin cu sânge e nașterea ta,
monada aceasta fierbinte ce parcă ticăie, ticăie,

e inima ta de-altădată – o atingi și iată
nu-ți este frică

Mâna înaintează ca într-o cameră obscură,
trupul o urmează-n neștire,
ai străbătut de mult argintul pur al oglinzii
acum iată-te ajuns la scoarța de plumb și siliciu,
la negrul acesta de smoală,
unde materia se dematerializează ușor și
devine memorie luminoasă

Aici e aici sau aici e dincolo? –
îdrăznești să întrebi, în timp ce
Viermele te conduce spre terasa galbenă,
rugându-te să vorbești mai încet:
„Să nu se încrețească oglinda de partea cealaltă...
Căci, așa cum presupun că știi,
tot ce există aici...”

Ultimele cuvinte nu le auzi,
căci între timp mâna ta a ieșit din oglindă
și acum scrie pe dunga norului sângerieu,
pe-o filă albă de ceață,
într-o grațioasă levitație
deasupra ninsorii,
într-o libertate fără de margini

MĂNUȘA

De niciunde, cade în fața ta pe asfalt
o mânășă

Tragi mașina pe dreapta, te apleci și o ridici:
da, nu te-ai înșelat, e o mânășă,
o mânășă neagră

Dacă ar exista îngeri negri, ai fi zis
că e o pană de înger

De dimineată ninsese, nu se vedeau urme pe zăpadă
Dacă cineva ar fi fost de față,
v-ați fi privit cu subînțeles
Dacă ai fi fost mușchetar, ai fi ridicat-o, poate,
în vârful floretei

Faci în fața ei o reverență, oricum,
ca la ridicarea unei cortine

E o conspirație a destinului?
o sugestie? un mesaj?

Să fie himera scăpată din ghearele corbului
lui Poe?
Hieroglifa neagră căzută din cuvântul acela?
În sfârșit, negația pe care de la un timp
o aștepți?

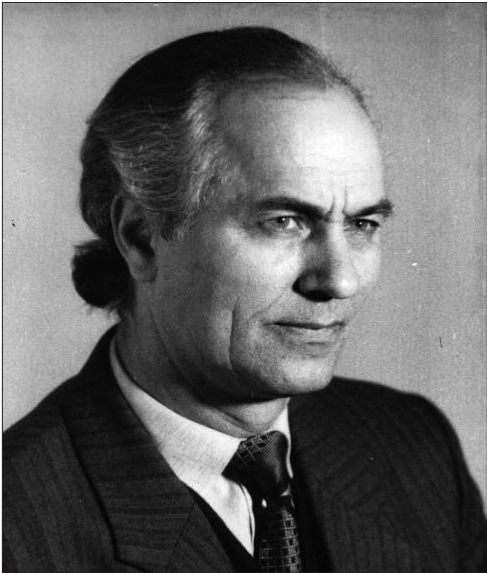
Mai demult, ai fi trecut grăbit pe alături
Mai demult, nu ți-ar fi trecut prin minte
asemenea gânduri

La marginea păduricii de ulmi,
frunzele îngălbenite peste noapte
par a fi dovada certă a complicității:

de ce tocmai acum și cine
ți-a trimis mânășa? Și, vorba aceea:
ce formă-a mâinii așteaptă
să i-o dai?

Desigur, vei urca în mașină
și vei pleca mai departe. Desigur, îți vei găsi
o explicație, îți vei căuta un alibi
(un timp, te vei bucura de alibiul disperat
al acestui soare zglobiu de octombrie)

Dar nu vei mai putea face abstracție
că ai văzut o mânășă neagră
apărută de niciunde în fața ta
pe asfalt

STUDII

FONDUL ARHETIPAL ȘI PERSPECTIVA REGĂSIRII SINELUI ÎN POEMUL LEONIDEI LARI

de TIMOFEI ROȘCA

Pentru a se apropia de absolut și a da glas, totodată, zbciumului său lăuntric, sufletesc, Leonida Lari a avut nevoie totdeauna de un interlocutor imaginar. Nu pentru a se lamenta, căci scopul ei, ca la oricare neoromantic, a fost și a rămas sfidarea, depășirea limitelor, ci pentru a găsi calea nebătătorită spre absolutul râvnit. Era și de așteptat ca poeta să-și caute și să-și aleagă mijlocitorul în universul sublimităților arhetipale: lumina, apa, focul, vântul etc., precum și în lumea personajelor simbolice, cu valoare arhetipală, tentate de absolut – prin toate demonstrându-se variate perspective și strategii neașteptate, mai cu seamă în poemele de proporții: *Marele vânt*, *Sibila*, *Învingătoarele spații*, *Destinul lui Orfeu*. Poemul privește, totodată, trezirea ancestralului, arhetipalului din conștiința umană, peste care se depusesese ghețarul secolului trecut, așa încât poemul, ca și mare parte din poezia lariană, își asumă și o funcție vectorală, din interior.

Grație tipologizării arhetipale, poemul neoromantic a suferit structurări organice, adâncindu-se tot mai insistent în marile sensuri ontologice, pentru a face lumina mai vie în realitatea concret-istorică.

Ca să fie și mai prezentă în structurile existențialului, în așa-numitele „spații învingătoare” ale cugetului și trăirii, poeta individualizează arhetipalul, ancestralul. Acesta se justifică prin existența și prestanța personajelor, eroilor, tipurilor fantastice, fantomelor, prototipurilor etc. Mai mult: prezența lor e teatralizată, dialogizată. Ținta poeziei, în cazul dat, e taina universului, dar și regăsirea de noi înșine în stări, forme, relații, cum ar fi în primul poem amintit, *Marele vânt*.

Așa cum la George Bacovia, de pildă, „plumbul” ontologizează întregul complex simbolic al poeziei, tot astfel „vântul” conturează profilul ontologic al poeziei Leonidei Lari, structura temperamentală a autoarei volumului *Marele vânt* (1980). E un poem despre sublim, despre puterile acumulate în fire, dar și despre răbdare, despre „tristețea noastră binefăcătoare”, care se cere restructurată, epurată, prin „vântul” voinței și năzuinței noastre înfundate în subconștient, în latențe, ca în mit. Poemul e ca o epopee alegorică, orientată să descopere această voință. Eul poetic trans-

cende nu numai în aventura mitului, așa cum le-am moștenit din Renaștere, dar și în timpul mitic, în religia lui, adică în natura lui hieratică, ezoterică, antropomorfică, legată de valorile ideatice, depozitate în latențe.

Pornind de la ipoteza totemismului, a organicității omului și naturii, Leonida Lari dă dovadă de o viziune dedublată. Fără să piardă din vedere elementul sau cadrul naturistic propriu-zis, ceea ce îi servește ca fond al spectacolului vizionar, într-un mod tot atât de ingenios, ea îl pune în rol, obținând alt spectacol și mai semnificativ, susținut, de data aceasta, cu mijloace simbolice, mitice, parabolice etc. Nu scenele sau rolurile contează, ci, mai curând, stările, suspinele, reacțiile, adică viața lăuntrică, focarul nestins al celor ce se caută și se regăsesc cu greu: „Tu, Mare Vânt...” – a auzit – și iară/ Îl arse înăuntru, vru să zică:/ „Dar sunt aici...” – și amuți de frică/ La amintirea că-ar foșni într-o doară/ Și-atât-totuna n-ar rosti nimică”.

„Nevederea” „lui” este marea dramă a „femeii”, dar nu mai puțin importantă sunt conștiința existenței, prezenței lui, fie și invizibile, și mai cu seamă, frământările. Leonida Lari e în posesia unei viziuni a eterului în mișcare, din ale cărui structuri extrage, la modul imaginar și intuitiv, substanța matricială, ancestrală, valențele latente – produs artistic foarte important pentru a conștientiza rezervele lăuntrice ale voinței omului sau ale unui neam.

Textul poemului capătă, pe alocuri, caracter biblic sau mesianic. Autoarea ca și cum ar vorbi și ar observa în/ cu maxime, tâlcuri, așchii axiomatice ori slogane, gen: „El desluși – o zvâcnire/ De undeva din slăvi”, „că pasul/ făcut mai ieri/ fusese o greșală/ ce-l pustii”, „El, care a stârnit cu-n gest schimbare/ în oameni și-n natură”, „Și-ntrezări în vremi, pe-un nor de vise/ Un înțelept cărunt cu o carte-n mână/ așa e dar... se mai cădea să-nvețe...”, „... și-avu o tresărire, ca cel care pierzând o amăgire/ își amintește că a înscris-o-n sine”.

Un prototip de o cuceritoare semnificație metafizică e și „prințul de aur” din poemul *Învingătoarele spații*. Autoarea a recurs la discursul secvențial, poemul fiind structurat pe șapte capitole.

În ordine vizionară, delimităm câteva spații temporale metamorfotice: genetic, volițional, al memoriei sau

amintirii, al iubirii, al sufletului, al Totului sau al Marelui Tot, cum ar spune Lucian Blaga.

„Prințul de aur”, sau „solarul prinț”, ar fi „dublura”, rațiunea divină, care i se „revelă” poetei, tot astfel cum autocunoașterea, „căutarea înăuntru meu” presupune reîntoarcere, prin sinele, general, bineînțeles, la matricea spiritală, la „vechea cetate”, căci numai astfel poți fi „unul întreg,/ dezlegat de ură și minciună,/ de frică, șovăire și patimă deșartă,/ prielnice toate numai animalului,/ care ne pândește din sânge”. Este, spune poeta, „perioada facerii de sine în noi” – proces caracteristic prin epuizarea de sine, progresivă și extensivă, frenetică, în ultima instanță, cum ar fi în cazul „spațiului iubirii”, când „devii sămânță, și sol”, ca și predecatorii, „cei aleși înaintea noastră”.

Prin procedeul cosmicizării, ca și la marii romantici, poeta lărgeste viziunea. A fi un tot întreg prin lumină, ca „sămânță și sol” – iată o viziune a structurii universului pe care o sugerează Leonida Lari în poemul său.

Firește, este vorba și de o lumină a sufletului, care prefigurează planeta ființării noastre, „Dasein”-ul, cum ar zice Martin Heidegger, și poeta nu întârzie să demonstreze, cum se degajă acea energie interspațială din dragoste și dor, în mod „nevăzut”, de „ceea ce se vede,/ se aude, se atinge/ cu un atât de mare dor...”.

La începutul poemului, în capitolul întâi, autoarea ne avertiza: „E de neiertat aproape/ să vezi inima cuiva,/ pentru care multe din cele/ trăite de noi zi de zi/ sunt niște simple simboluri”. Indubitabil, o asemenea „inimă” este falsă, precară. În poezia Leonidei Lari, înțelesul de inimă coincide cu cel de rațiune, de îngândurare, de conștiință creatoare, în ultima instanță, substanța întregului sufletesc universal sau național, când totul „din mine”-le poetei „își ia rămas bun”, devine „câștigul înțeleptelor spații”.

Atât în poezia lirică propriu-zisă, cât și în poemele sale, Leonida Lari mizează deseori pe resursele mitice, antice, de legendă. Mitul îi livrează poetei nu numai motive, subiecte, adecvate căutărilor poetice, dar și personaje cu cele mai înzestrate capacități de reprezentare, imaginare sau intuitive.

Un exemplu elocvent, în acest sens, e și poemul *Sibila*. Însuși titlul poemu-

lui vorbește despre cele menționate: în Antichitate, sibila era femeia căreia i se atribuia darul de a prezice viitorul. Personajul convine în mai multe sensuri: ca motiv, ca prilej de sugerare a unor predispoziții referitoare la timpul în care trăim și, nu în ultimul rând, ca orientare inspirată spre absolut. Să nu uităm și faptul că poemul *Sibila* este dedicat lui Mihai Eminescu.

Important este, în cazul de față, să se ia în calcul arta transcenderii în universul personajului mitic, din perspectiva căruia autoarea poemului va trebui să vorbească despre „tânărul înspăimântat de singurătate”, atras de acea „privire ne-nțeleasă”, „amestec de-ncântare și uimire”, adică de „femeia fără corp și fără glas”, exponentă a unui „neam stelar înaripat”, „nepomenit pe hărți și nici pe pagini”.

În rol de „sibilă” este și eul poetic larian care pare, deseori, a se dedubla, a vorbi din numele său și, totodată, al celorlalți.

Structura conceptuală și compozițională este asemănătoare cu cea din *Luceafărul* eminescian, cu deosebirea că rolurile sunt inversate: principiul feminin este superior celui masculin – structură întâlnită și la alți poeți (la Ion Barbu, de pildă, în *Riga Crypto și Iapona Enigel*). Și nu numai atât. În poemul larian, lumea „de sus” este muza, cu chip metaforic de „femeie fără corp și fără glas”, expresie a idealului feminin eminescian, pe când exponent al lumii pământești e „poetul”, „un tânăr” „cu chip distins... aprins de-un foc ascuns”, cu „o vrere/ De-a dezlega ceva de ne-nțeles”, privindu-și „viitorul” – „...un act dement/ De a plăti mereu orice trăire”, ca în cazul autorului *Luceafărului*.

În dreptul stării lui de singurătate creatoare, „luna” (ca și în *Scrisoarea I*) apare ca un agent al reveriei care îi provoacă surprinzătoarea revelație a acelui „cineva”. Este întâlnirea de vis cu idealul artistic, dublat deseori de cel erotic, iluzia fiind singura în stare să-l salveze de teroarea singurătății și a înstrăinării. De menționat că acea „iluzie” fascinează cu „privirea”. Asistăm la o vizualizare insolită, ce comunică fără cuvinte, prin prezență, „în imagini”. La început e „răsuflare”, apoi „amestec de-ncântare și uimire”, apoi „femeie surâzândă”. Or, sensul însuși al „feminității” e o „iluzie”

care îl mai vizitase în vis, ca „zburătorul” mistic. De data aceasta însă, se insistă pe relația propriu-zisă, pe ideea de sacrificiu, de suferință, înțeasă ca taină în sine, încriptată.

Rămânerea ei în „sfera lui” e dilematică, întrucât e vorba de „O legătură ce ar însemna/ Dezicerea de starea ei stelară –/Ea să se-mbrace-n vreme nu putea,/ El nu putea ieși din vreme-afară”. Învinge principiul iubirii, care se confundă cu moartea.

Urmează etapa acomodării: „Primind o altă lege...”, „să primească-această nouă viață”. E, poate, cea mai spectaculoasă din poem, vizând „darul de-a vedea la depărtări”, „amintirea ce-o să fie” – valori sacerdotale de care nu te poți desprinde. Un contrast izbitor se cascadează între „acel tărâm nepomenit pe pagini” și dezastrul Terrei „cu ce avea/ Mai crud acu”.

Nu mai puțin originală este ideea realizării de sine prin cuvânt. Poeta plăsmuiește o întreagă structură imaginară, privind ontogeneza cuvântului inspirat și a rostirii. Luăm cunoștință, mai întâi, de „un fond ascuns,/ Unde de veacuri toate se păstrează”, de „vocea sa/Abia născută, abia intrată-n fire,/ Spunând cuiva: – Aceasta-i umbra mea...”. Se ajunge la viziunea „sferei”: „Dar cum e ea?” – Și-n clipă s-a văzut/ Sferă-n rotire, străbătând înaltul/ Din azurii spre alb...”.

Imaginarul poetic devine și mai organizat în ceea ce privește morfologia cuvântului, ca entitate existențială, ca iscare și devenire. Asistăm la o revelație ontogenetică, artistic individualizată, rar întâlnită în poezia de inspirație barbiană: „Și-ndată, ca al sinelui ecou/ Se arată între țărâni și soare/ Fluidul-gânditor rodind un ou/ Ce lumina lumină sunătoare.// Un ou imens. Gând ce s-a ichieiat,/Lumină sunătoare în ureche,/ Cuvântul, deci... Ea s-a cutremurat –/ Atinse o memorie străveche”.

Cât privește poezia propriu-zisă care, în limbajul textului, înseamnă „femeia fără corp și fără glas” sau „înaripata ardere în stele”, „o scrie pe aer”, aceasta planează mereu ca o iminență, cum ar spune Nichita Stănescu. Zice poeta din numele protagonistei acestui poem: „Spui și se întâmplă, căci nu potriviri/ De vorbe faci, dar glăsu-i vestire/ De taină, ce-n cuprinsu-acestei firi/ Întâmpină o vreme-mpotrivire...”.

În poemul *Destinul lui Orfeu*, Leonida Lari propune o altă construcție. Poemul e axat pe rememorare – reamintirea unui trecut care a intrat în eternitate, așa încât mitul orfic se actualizează, grație, bineînțeles, unor principii universale: dragostea și creația, poezia etc. Poeta se adâncește în interioritatea geniului, în structura dramei lui nobile, nu fără implicarea dorului, fiorului dragostei, care îi este și imbold, înfocare în creație, dar și eșec în destin, întrucât o taină nu are dreptul la cunoașterea („veda”) celeilalte sau la contopirea cu ea în zona „nepătrunsului ascuns”. Legea lor e de a coexista. Zeul infernului, „al negrelor genuni”, Hades, îi oferă lui Orfeu șansa de a o „întoarce în lume” pe Euridice, mușcată de șarpe, dar cu o singură condiție: „– Când vei urca, Orfeu, spre celălalt tărâm, să nu-ntorci cumva capul, să nu-ncerci s-o privești...”. Același sfat e oferit și de consoarta zeului, Persefona: „– Dacă te vei întoarce și vei privi spre nimfă, cu-o clipă înainte de-a călca pe pământ, o pierzi pe totdeauna... Nu mai e niciun mijloc s-o poți recăpăta...” (Alexandru Mitru, *Legende de Olimpiu*, Chișinău, Editura Hyperion, 1990, p. 422-423).

Se deapănă în paralel, așadar, firele epopeii celor doi împătimiți ai tainelor, indicați în text cu termenii de „Ea” și „El”. În această formulă, poemul se înfățișează ca un studiu aprofundat în „vede” și în „rune”, adică în adâncimile ancestrale, arhetipale ale civilizației, în matricile valorice ale sufletului, respectiv – în miezul dramei destinate a lui Orfeu, a cântărețului, atins de focul dorului, „transmis în sânge”. Reacția e de o „nebulă” totală, căci se produce prin cântec, prin „vers”, deci prin stările de vârf ale existenței sufletești, răscolind toate tainele universului: „De dor atins, el-foc ascuns, el-vers,/ El – adiere, el – însingurare,/ A prins să se desfășoare-n univers/ Încet, apoi din ce în ce mai tare...”

În ceea ce privește dorul sau dragostea, poeta impune o viziune modelatoare. „Ea” întruchipează modelul „sufletului plutind”, „El” – modelul „vânt” („era doar vânt pân-lantâmplare”). Ambele modele se intercalează, se dublează: „M-am prins că-acesta e suspinul meu.../ m-am lăsat mișcării de sorbire.../ Ce a trezit în mine – un dor cumplit/ De-a mai trăi pe lume încă-o dată”. Prin faptul modelării se ilustrează ieșirea din neant, din Marele Nimic, sensul veșniciei. Așa cum vom vedea până la urmă, însuși Orfeu întreprinde un gest mesianic în numele iubirii implacabile, fără de care viața, dar nici lumea nu mai au vreun sens.

Partea a treia a poemului ne apropie și mai mult de intimitatea orfică, „Ea” comunicând mai mult cu cuvintele „Lui”, consfințite de elementele naturii, ca și în *Imnul creației* din *Rig-Veda*: „Zicea: – Cât mi-ai lipsit, cât mi-ai lipsit/ De nu mă crezi, câmpia va să ardă!”. Pe de altă parte, dialogurile protagoniștilor scot la iveală aspecte inedite ale specificității poeziei însăși. Rezultă că există două tipuri de muze: socratice și demoniace: „Nu-i chiar așa. Se-ntâmplă uneori/ Că suflul care ne conduce pana/ Nu-i muza cea cu ochi alinaători,/ Nu-i daimonul socratic, ci Satana”.

De regulă, poeta apelează la fantezie și vis sau, mai exact, la fantezia de vis, similară cu cea dimoviană, cu deosebirea că, în cazul Leonidei Lari, aceasta e mai epicizată. Cu ea poeta își sporește și stimulează spontaneitatea intuiției. De fapt, versul, ca și fantezia, e o continuare a aventurii orfice, a autocunoașterii muzei prin drama dorului, adică a destinului de creație, ca un alt model de (re) „facere a lumii”, amintindu-ne de *Velierul beat* rimbaldian: „– Visai? Și ai putea să-ți amitești/ Anume ce? – Știi, se făcea de parcă/ Venit-au ape mari pân' sub ferești/ Și casa noastră s-a făcut o barcă.// Am prins pe ape a pluti mereu/ Și nu era urmă de om pe-aproape./ Doar vietăți nevorbitoare, eu/ Și tu, ca la potopul cel de ape.// Pluteam spre – un munte ce abia-abia/ Își arăta de printre valuri culmea/ Și se făcea, ți-închipui, se făcea/ Că de la noi urma să-nceapă lumea”.

Ca să-și a-și justifice cucerirea de noi teritorii în arta cuvântului, poemul modern are nevoie nu numai de experimente, stiluri, formule inedite etc., dar și de o revigorare a arhetipurilor, a eului autentic, de o scrutare a propriilor abilități spirituale, de o mutație în sau spre alte universuri de cunoaștere. În acest sens, Leonida Lari a dat dovadă de un curaj unic în felul său.

Poemele analizate mai sus au demonstrat cu prisosință că autoarea lor este una dintre puținele și adevăratele creatoare de spații insolite. Faptul se datorește atât fanteziei sale dictatoriale, cât și riscului transgresiunii eului în lumi nefrecventate încă.

SEMN DE CARTE

ANTONINA SÂRBU
CONSTANȚA TÂRȚĂU.
ULTIMUL DIALOG
CHIȘINĂU, EDITURA ARC, 2016

O CARTE-REQUIEM DESPRE CONSTANȚA TÂRȚĂU

de NICOLAE ADAM

Rareori scriu despre o carte. Am ajuns însă să scriu de aici din Franța despre o carte-requiem (*Constanța Târțău. Ultimul dialog*, Arc, 2016), pentru că aud strigătul suflat de mizerie și uitare al unei actrițe-interprete care a trăit pentru a ne spune ceva despre frumusețe, demnitate și iubire.

Antonina Sârbu este, în acest sens, autoarea dialogului cu actrița Constanța Târțău, într-o carte-document pe care o citești uimit de la un capăt la celălalt fără să o mai lași din mână. Este o carte minuțios construită, ca un cavou pentru o amintire de neuitat, o carte mărturie despre un destin blestemat, un destin necruțător încât te întrebi stupefiat: De ce?

Autoarea are aerul că își vizitează o prietenă, că pleacă de la ea de fiecare dată năucită. Și iar revine. Și nu se mai sfârșeste povestea de mizerie și uitare a unei conștiințe luminoase chiar și atunci când orbirea pune stăpânire pe ochii ei. (Constanța Târțău a orbit în ultimii ani de viață, când nu avea nici cu ce să-și cumpere medicamente pentru ochii ei rățaciți în întuneric, când ajunsese să vândă flori pentru a supra-vețui!)

De aici de unde sunt eu, cel care scrie aceste rânduri, îmi este foarte greu să înțeleg cum se face că disprețuim, urâm pe semenii noștri doar pentru că geografia ne desparte printr-un râu! Antonina Sârbu se întreabă și ea de unde atâta venin, atâta invidie care a urmărit-o toată viața pe Constanța Târțău, fără să ajungă la vreun răspuns logic.

Dialogul dintre actriță și autoare este în realitate mai ales un monolog-mărturisitor al Constanței Târțău, un monolog obsedant prin luciditate și detașare, de parcă ar vorbi despre o altă persoană, nu despre propriul infern! De la speranța începutului de carieră când era studentă, la parcurgerea labirintului care îi determină existența ca actriță, cu unii colegi care au făcut totul pentru a-i deturna cariera, până în cumpliții ani de la capătul vieții, când rabdă de foame, nu are bani de medicamente, devine oarbă, viața ființei umane care a fost Constanța Târțău este plină de tragism social. Este o viață condamnată la uitare și ignoranță.

Antonina Sârbu are un dublu merit scriind această evocare – aproape că este absentă din „recital”, lăsând vocea Constanței Târțău să vibreze, să ocupe scena acestei reconstituiri, apoi, ca o scriitoare inspirată, dar și respectuoasă față de adevăr, se impune prin întrebări lipsite de violență la care vin răspunsuri tumultuoase dintr-o lume revolută, o lume sortită dispariției, o lume necruțătoare și nepăsătoare.

Antonina Sârbu a dialogat cu actrița Constanța Târțău. A rezultat o carte-requiem a cărei rezonanță se propagă neiertător!

Paris, octombrie 2018

© N. RĂILEANU

DRAMATURGIE

HATUL CELOR DOUĂ LUMI
(FRAGMENT)
de CLAUDIA PARTOLE

Personaje: Paznicul, moș Dominte; Filimon, răposatul; Domnul primar, fost tovarăș președinte...

E noapte. Se aud câini lătrând. Răsună glasuri, râsete, fluierături care se pierd în noapte... În primărie. Pe un pat doarme paznicul. Sforăie...

Primarul (*gesticulează*): Ce timpuri, domnule! Să nu mai poți avea încredere în nimeni. Ajungi să te ascunzi și de ai tăi! Se vând toate și se cumpără toți. Până și ochii – unul caută într-o parte, altul în alta, iar mâinile: iau, pun, dau, camuflează – fiecare pentru sine! Nu știe stânga ce face dreapta... Picioarele mi-au mai rămas devotate, ele recunosc și pe întuneric drumul. Zi de zi mă duc și mă aduc: de acasă la primărie, de la primărie acasă... De-o viață! Dar nu știu până când și până unde...

Pe lângă geam, pe afară, trec umbre.

Primarul: Hei, care-i acolo? Moș Dominte, ‘neatale de ce dormi la slujbă?
Paznicul: Nici de gând să dorm, tovarășe... scuzați, dom’ primar! Văd totu’ și totu’ aud... M-ați strigat? Ascult!
Primarul: Te-am! Ia vezi, cine se furișează pe sub fereastră?
Paznicul: Să trăiți, dom’ primar – o fi câinele!
Primarul: Îți bați joc de mine? Poate-i motanul cel cu pălărie?!
Paznicul: Apoi, dacă era cineva, câinele numaidecât dădea semne, că-i javră simțitoare. De-asta-l aduc aici în fiecare seară...
Primarul: Auzi ‘neatale?! Uite bine la seiful acesta! Să-mi fii numai ochi și urechi!
Paznicul: Păi, și-atunci când n-am ce păzi – păzesc, tovarășe primar... Iertare, dom’ președinte, adică, dom’ primar. Eu străjuiesc, că asta-mi e meseria!
Primarul: Bagă de seamă – aici e un document vajnic... (*mângâie seiful*) E un fel de mană cerească!
Paznicul: Mai ceva ca Sfântu’ Petru mă simt! Zău că... Nu cumva-i vreo moștenire de la boieru’ Stroiescu și eu nu știu?
Primarul: Asta ne mai lipsește, moș Dominte! Dacă se-ntâmpla să revină boieru’, ne dezmoștenea pe toți... Glumesc, nu te speria! Alta-i pricina. Cei de sus s-au milostivit...
Paznicul: Ei, nu mai spuneți! Să fi-auzit Dumnezeu oftatul nostru?
Primarul: Nu Dumnezeu, moșule – guvernul! Cel nou, care-a venit după cel care încă nu se-ndură să se ducă...
Paznicul: A-a-a! Și cu ce-o să ne miluiască guvernul ista care încă nu s-a dus, dar de-acuma vine?...
Primarul: Ne dă un fel de... compensații, așa se zice azi mai cultural ajutorului bănesc din partea statului!
Paznicul: Com-pen-sa-ții?! Adică un fel de medalii pentru... răbdare?!
Primarul: Zi-le cum vrei! Dacă matale crezi că medaliiile se dau așa, pentru o nimica toată... Ai sărăcit – poftim una! Ai îndurat nițică foamete – devii om emerit! Ești cuminte – maestru în arte! Iar dacă ai

norocul să fii șiret, poți s-ajungi direct... în parlament! (*râde cu poftă*)

Paznicul: Vasăzică, pentru sărăcie... Pomană!
Primarul (*mângâie seiful*): Ce contează, când vorba-i de niște bănișori! Iar mătăluță știi ce ai de făcut?! Să nu-nchizi un ochi! Hoții s-ar putea să-ți dea târcoale... Iese. Peste câteva clipe ușa se deschide singură, neîmpinsă de nimeni. Prin geam se zgâiesc chipuri bizare, ca niște măști. Niște stafii... Înăuntru se strecoară o umbră. Moșul se chinuie să-și facă semnul crucii, dar nu izbutește. Umbra înaintează, se lățește, se face tot mai vizibilă. E Filimon-răposatul.
Paznicul: Hei, care-i acolo? Stai pe-pe-loc... că-că... trag!
Umbra-om: Bade Dominte, matale erai?! Mai să nu te recunosc. Lumina asta mă orbește, văd mai rău ca-n mormânt. Vasăzică faci slujbă la-mpăratul?! Da de ce stai ca monumentul?
Paznicul (*caută arma*): Apoi, că... am de gând să trag!
Umbra-om: Lasă, mărogel, pacostea ceea să se odihnească! Nu mă mai sperii pe mine cu de-astea... Spune-mi mai bine, unde-s cheile de la seif?

Moșul tace.

Umbra-om: Dumnezeu cu matale, badei, la ce te-ai teme de morți? Noi nu facem nimănui niciun rău. Iată de cei vii, teme-te, că-n mâna lor sunt toate relele și... cheile!
Paznicul: (*cu voce pițigăiată*) Măi Filimoane, măi, tu erai? La ce-ai venit? Să mă iei? Te-ai supărat cumva că n-am murit înaintea ta?...
Umbra-om-Filimon: Eu îs! Dar n-am în gând nici una, nici cealaltă. M-am prăpădit, că așa s-a convenit, iar matale se vede că ai de încheiat niște socoteli aici. Crezi că-am uitat că mi-ai ținut lumânarea, m-ai scăldat... Ai păpat găina și coliva!
Paznicul: Cum se poate?...
Filimon: Te miri că am venit din lumea cealaltă! Da de ce să nu se poată? Matale chiar crezi că lumea cealaltă-i în alt capăt de pământ? Fiecare-și are lumea sa – cealaltă! – lângă hatul celei unde-a trăit. Dacă ai loc aici, vei avea și dincolo! Mai rău de-acei care umblă brambura în viața asta! Nici dincolo nu-și găsesc tihnă. Asta e! De-acolo te uiți și le vezi pe toate. De-aici nu poți vedea nimic! Numai că... degeaba vezi de dincolo. Ce-i aici nu-ți mai aparține. Iar ce ți se cuvine nimerește în buzunarul altcuiva. N-am dreptate, bade Dominte?
Paznicul: Ai, ai, numai că... Dacă te-ai dus, la ce te-ai mai întors?
Filimon (*revoltat*): Cum să nu mă-ntorc, badei?! Am aflat că s-a făcut o listă unde-am nimerit și eu. Se dau niște leuți... Crezi că nu-i merit? Dacă-s pe numele meu – îs ai mei! Să-i cadă altuia ce-i al meu? Zi și matale, cum să nu mă-ntorc?
Paznicul: Apoi, măi Filimon, te-a scris cin’ te-a scris și pe tine-n lista ceea, dar lei, știut lucru, nu ți-s meniți ție...
Filimon: Stai, badei! Ia spune-mi cui îs meniți, dacă nu mie? O viață am adunat bănuț la bănuț ca, într-o

bună zi, să pună mâna pe ei hoții. Că și-acest necaz m-a băgat în pământ! Acum, când hodoronc-tronc! norocul dă peste mine, eu să stau lungit? Las’ că am când sta! O vecie mi se-așterne înainte... Dar leușorii trebuie să-i scap de hoți. De asta am și venit! Morții nu dau pomeni celor vii. Matale nu poți să nu știi unde-i lista ceea... E-n seif?!
Paznicul: Care listă, omule?
Filimon: Hai, badei, n-o fă pe mortu-n păpușoi! Știi prea bine care! Te-ai scăpat cu vorba, ce mai calea-va-lea. Vreau să semnez cu mânuța mea, lângă numele meu. Atât! Nu pretind la ceea ce nu-i al meu.
Paznicul: Știință n-am unde-i! Ce să-ți spun... Tovarășu-domn-primar nu s-a sfătuit cu mine când i-a pus în listă pe-alde tine. Oare nu-ți dai seama cam de ce ți-a scris numele pe foaia ceea? De ochii șefilor de la raion! I s-au cerut mai mulți și... s-a gândit la tine. Și ce dacă-ai murit? Mare interes au ei de ești ori ba.
Filimon: Vrei să zici că nu știe nimeni la raion că-s mort? Cum adică să nu știe? N-a citit niciunul ce-a scris gazeta raională? „Con-do-le-an-țe” și numele meu! Prima dată-n viață s-a pomenit într-o gazetă despre mine... Nu puteau, badei, să nu știe!
Paznicul: Măi Filimoane, măi! Lumea de asta-i lume, să mai și uite – altfel ar plesni de-atâta gândit și răzgândit.
Filimon: ...știi și eu, pe pielea mea am simțit uitarea. Numai că nu pot să mă-mpac cu asta, nu pot și gata! Să-ți spun drept, tare-aș vrea, măcar din când în când, să apar, să mă vadă cineva și să-i aducă-aminte satului de mine. Am fost și eu al lui. Am trăit aici... Eh!
Paznicul: Doamne păzește și apără! Filimoane, stai acolo unde te-au petrecut. Vrei să-ajungi sperietoare? Închipuie-ți că s-arată într-o bună zi careva din lumea voastră, așa cum ai apărut tu acum, vine în plină zi pe ulițele satului... Știi ce pățește? Pe loc îi petrecut înapoi. Fără punți și fără preot! Știi de ce? Fi’ncă nu mai are loc lângă nimeni și nicăieri! Când ți se încheie rostul și sorocul printre vii, nu mai ai nimic al tău aici... Asta e! Se rupe firul care te ținea de lumea asta... Trebuiești înmormântat și, cu încetul, uitat. Oamenilor li-i frică de cei morți, de asta n-ai ce căuta aici. Morții cu morții...
Filimon: Stai, oprește-te, bade Dominte, parcă-ai fi în parlament. Ia lămurește-mi matale de ce trebuie să se teamă viii de morți?
Paznicul: Pentru că-s morți! Și-i prea întuneric acolo, dincolo... Care prost ar vrea la voi?...
Filimon: Ehe, badei, da eu aș veni ziua-n amiaza mare, mult mai mult folos ar fi din venitul meu. De gât i-aș strânge pe cei care îndrăznesc să pună mâna pe ce-i străin, dar... nu se poate! Legea de-acolo-i lege, nu ca aici.
Paznicul (*încet, pentru sine*): Ferească Dumnezeu de răzbunarea morților!
Filimon: Poate nu l-aș strânge pe nimeni de moarte... La ce bun? Mai mult mi-ar plăcea să mă uit la lume, ca altădată și... Încă o dată! Tare mi-i dor de viață. Când o aveam nu știam c-o am și că n-o s-o mai am, și-o să-mi fie-așa de dor...
Paznicul: Apoi, măi Filimon, iată ce ți-oi spune eu: dacă ai murit, ai încheiat toate socotelile cu noi, cei

de-aici, mai bine întoarce-te și nu mai pretinde și tu la... com-pen-sa-ții, că nu mai ești de-al nostru. De la mine n-o să iei nimic, măcar să mori încă o dată...

Filimon: Văd, bade Dominte, că ești paznic devotat! Nu mai iese răul de-aici, din primărie, cât îi hăul! Și nici din lume... Păcat, știu că nu ești om rău. Și nu pricep de ce oamenii buni îi păzesc pe cei răi...

Paznicul: Nu-ți mai frământa mințile, Filimoane, că nu schimbi nimic în lumea asta, dacă n-ai făcut-o când puteai. Și, la urma urmei, ce-ți pasă ție? Ai venit, iată, te-ai plimbat o noapte și dus ești. N-ai șefi, n-ai nicio răspundere. Iată eu...

Prin geam se uită fețe. Fac grimase, semne...

Filimon (le vorbește celor de-afară): Aveți răbdare! Dacă-a fi nevoie, vă scot lista s-o semnați. Acum nu vedeți că l-am băgat pe bietul om în boale?!... Badei, haide, dă-mi cheile cu binișorul. Iau lista, semnez și... am terminat vorba.

Paznicul: Lasă-mă-n pace, că nu-ți dau nimic. Haide, cară-te! Și ceilalți, dacă-s de-ai tăi, zi-le să-și ia tălpășița, că de nu...

Filimon: Vezi cum ești, bade Dominte?! Mântămăsc 'neatale, că mi-ai ținut lumânarea, dar te rog, ca pe un creștin, te rog: dă che-i-le!

Paznicul: (se împotrivește) Oameni buni, mă pradă morții! Treziți-vă!

Filimon: Bade Dominte, lasă, nu striga degeaba, că nu te-aude nimeni. Viii când vor îs mai morți decât morții... (îi smulge cheile de la brâu) De-ai ști cât bine îți faci în clipa asta! Ți-așterni cale pentru lumea cealaltă. Uite că-ai și trecut pe gratis șapte punți! Să știi că morții nu uită binele, așa ca vii. Din partea ăstora poți avea un monument – atât! da de la noi... Moș Dominte nu-l mai aude. Flutură din mâini, tremură ca varga...

Filimon (scoate din seif o foaie și, după ce o cercetează, o rupe în bucățele): Coțcarii naibii! Se lăfăiesc... Aha! Să-și vadă cefe-le... Las' că vă găbjim noi într-o bună zi! Acum... Să am iertare, bade Dominte, că tare te-am mai speriat. De moarte!... Dar cine dacă nu matale îmi spuneai că departele cela care ne-așteaptă pe toți, e chiar lângă hatul celor două lumi. Îți mântămăsc din tot sufletul, că m-ai ascultat și-o să le spui la toți despre cele tâlcuite...

Iese. Telefonul... Se aude glas supărat – în receptor:

Primarul: Alo-o-o! Mai degrabă mi-a răspunde tătuca din sicriu... Moș Dominte! Nu carecumva dormi?

Paznicul: Să trăiți, domn-tovarăș-președinte-primar, eu... M-am luat cu alde Filimon și iaca...

Primarul: Filimon? Care Filimon, că numai unul am avut și-acela a murit demult... Lasă-l în plata Domnului!

Paznicul: E-he! Eu îl las, da el nu s-a lăsat până n-a pus mâna pe chei și pe lista ceea...

Primarul: Care chei? Care listă? Moș Dominte, nu cumva aiurești! Ia du-te matale acasă și te culcă... Satul s-a trezit, n-ai ce străjui. Eu o să trag o fugă până la raion să aflu care s-a dus și cine-a venit.

(...)

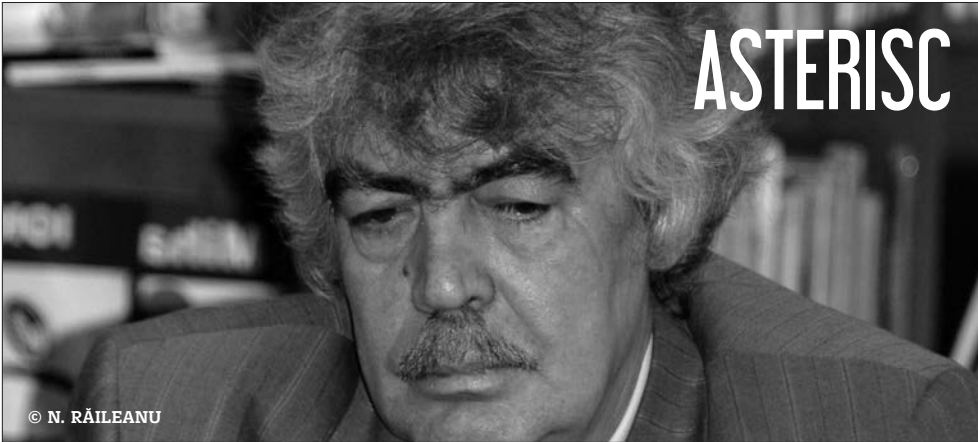
NOI APARITII EDITURA ARC

VALENTINA RUSU CIOBANU & LICĂ SAINCIUC
MICA ISTORIE DIN ALBUMUL DE FAMILIE

„Albumul reconstituie istoria unei distinse familii de intelectuali basarabeni – Valentina Rusu Ciobanu și Glebus Sainciuc. Ambii soți sunt pictori care s-au bucurat de notorietate în mediul moldav, fiul celebrului cuplu fiind și el destul de cunoscut în lumea artei: e vorba de pictorul-grafician Lică Sainciuc. Istoria familiei cuprinde un spațiu temporal destul de amplu: din jumătatea a doua a secolului al XIX-lea până în zilele noastre. Textul este însoțit de imagini (fotografii de familie, portrete ale contemporanilor și predecesorilor, fotografii de grup imortalizând persoane din diverse pături sociale – pictori, învățători, profesori, militari din Primul și al Doilea Război Mondial, liceeni ș.a.). Profilurile textuale ale personajelor sunt completate cu imagini de străzi și case, interioare de epocă, obiecte relict ce fac parte din patrimoniul familiei, documente ce au aparținut cândva membrilor familiei – inconfundabile amprente ale timpului apus.”

EDITORUL

LIMPEZIRI (V)

de IOAN MÂNĂSCURTĂ

I

Pe acest pământ al nostru a existat o civilizație, numită Cultura Cucuteni, fabuloasă din toate punctele și din toate unghiurile de vedere.

Cucutenenii noștri decorau peșterile, stâncile, până și munții, până și cele mai neînsemnate obiecte domestice cu linii curbe, zigzagate, triunghiuri, pătrate, svastici, cercuri, cercuri lângă cercuri și spirale...

Orișice jivină își avea curba care o deosebea de celelalte viețuitoare, orișice pasăre cunoștea triunghiul isoscel, cum fulgerul cunoștea zigzagul, cum toate cunoșteau cercul și spirala...

Se întâmpla ca ieri-alaltăieri. Acum vreo șapte mii de ani și mai bine, cam pe când se trudea la facerea lumii acesteia... Iisus Hristos născându-se abia în anul 5508, iară noi – care și cum, dar tot mai încoace...

Dintre oameni, fără doar și poate, cucutenenii au fost marii geometricieni de dinaintea tuturor marilor geometricieni cunoscuți.

II

Orice curbă este fundamentală. Linia dreaptă nu există. În eventualitatea descoperirii acesteia, ar trebui să constatăm că este profund neproductivă.

Linia dreaptă există doar în închipuirea noastră și, în clipa desprinderii din rigorile fanteziste, imediat, ea se curbează ușor, adică își revendică dreptul la firească existență.

III

Toată viața se bazează pe rotații, adică, geometric vorbind, pe tângirea curbei spre desăvârșire. Universul însuși este curbat.

Cercul este o rotație închisă. O rotație desăvârșită, fără început, fără sfârșit.

Un fel de închidere în sine.

Curba dusă la disperare. Plinul.

O rotație închisă pusă lângă altă rotație închisă ne dă semnul infinitului.

Este o simplă convenție!?

Dubla închidere în sine!? Închise aici, probabil au deschidere spre alte lumi.

De ce – probabil? Au!

IV

Ce înseamnă: eu încerc?

Este înțelegerea aflării în cerc, a evoluției în cerc, fără început, fără sfârșit?

Esența cercului este în interior, înăuntru, în profunzime, în adâncul spațiului cuprins în cerc.

A face, fac, facere este una din două: ori ruperea cercului, ori plonjarea în adâncul lui – cufundarea în veșnicie, confundarea cu nesfârșitul, ceea ce este totuna dar nu identic.

Cercul este pătratul îmblânzit prin îndulcirea laturilor și de aceea dus de la noi.

V

Spirala este o rotație deschisă și de aceea dragă nouă.

Totul este spirală sau început de spirală.

Spirala se naște cu dor de infinit. Tendința ei spre infinit este că se vrea desăvârșită.

Universul însuși, cât se vede, este o spirală, alcătuită din micile spirale ale galaxiilor, scoicilor și ADN-ului nostru.

VI

Acum, dacă tot am descoperit că există dimensiunea *dincolo*, să vedem ce înseamnă dincolo?

Ce să însemne? Mai nimic!

Dincolo este ceva rotund și ușor oval. Este ca o idee de ou.

S-ar putea să fie un ou.

Este chiar un ou.

Acum, ce facem?

Se vine la ou și se adaugă suflet.

Brusc, atunci, *dincolo* prinde deodată la viață.

Dincolo, dacă nu se știe încă și pentru ca vecinică învățătură să fie, se merge cu sufletul.

VEȘTI DIN COMUNITĂȚILE ISTORICE

MESAGER BUCOVINEAN - 2018

Tematica centenară transpare din conținutul celor patru numere din anul acesta ale revistei trimestriale de cultură „Mesager bucovinean” din Cernăuți. La realizarea publicației participă trei ONG-uri din trei state vecine: istorica Societate pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina cu sediul la Rădăuți (fondată la Cernăuți în 1862), Centrul Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi” din Cernăuți (organizație nonguvernamentală ucraineană creată în 2015) și Asociația Social-Culturală „Bucovina” din Chișinău (înființată în Basarabia după destrămarea U.R.S.S.). Această formulă de colaborare transfrontalieră a mediului asociativ din cele trei state este deocamdată unică în domeniul presei scrise. Proiectul este sprijinit de Ministerul pentru Relații cu Românii de Pretutindeni din România.

Anul 2018 este deosebit pentru patria istorică a românilor de pretutindeni, reîntregită la sfârșitul Primului Război Mondial prin unirea laolaltă a tuturor provinciilor românești, dar ciuntită la începutul celui de al Doilea Război Mondial, și refăcută doar parțial la sfârșitul acestuia. O interesantă analiză a capitolului bucovinean al istoriei reîntregirii neamului cititorul o descoperă în documentatul studiu al istoricului Constantin Ungureanu, „Bucovina la sfârșit de secol XIX – început de secol XX”, publicat în primul număr din anul centenar. Autorul pornește de la data dobândirii efective a autonomiei politice a Bucovinei emancipate de sub stăpânirea galițiană (1862) și își termină analiza cu momentul destrămării monarhiei habsburgice și transformării ducatului austriac într-o provincie românească. Cu o sinteză a scenariilor de împărțire a Bucovinei, puse la cale de părțile beligerante și de mișcarea națională ucraineană din Austria, venise deja în editorial, redactorul șef, Ștefan Hostiuc. Din ferice pentru Bucovina, niciunul din aceste scenarii nu s-au împlinit, iar faptul că astăzi avem o Bucovină împărțită în două nu este rezultatul unor înțelegeri între state sau mișcări naționale, ci al unui ultimatum. Iar ultimatum înseamnă intimidare de pe poziții de forță a unui stat de către un alt stat, violare grosolană a dreptului internațional.

Despre evenimentele care au produs efectiv unirea aflăm din studiul lui Ion Constantin, „O sută de ani de la Unirea Bucovinei cu România. Câteva repere istorice”. Studiul este structurat pe două perioade istorice diferite, dar legate între ele prin apartenența la două războaie mondiale pe care doar pauza de două decenii dintre ele le împiedică să fie considerate unul singur. Întâia perioadă cercetată cuprinde sfârșitul primei conflagrații mondiale care dă un viu

impuls mișcărilor naționale în Bucovina. Autorul ia în discuție acțiunile întreprinse de mișcarea națională românească în octombrie-noiembrie 1918: convocarea Adunării Constituante, alegerea Consiliului Național Român, adoptarea Constituției provizorii, convocarea Congresului General al Bucovinei, adoptarea Actului Unirii, exprimarea minorităților vizavi de acest istoric act, recunoașterea internațională a unirii Bucovinei cu România prin Tratatul de la Saint-Germain, administrarea provinciei de către miniștrii delegați Iancu Flondor și Ion Nistor. A doua perioadă cercetată de istoricul de la București cuprinde începutul celui de al doilea Război Mondial care pune în primejdie provinciile estice ale României. Ultimatumul sovietic din iunie 1940 dă peste cap Actul Unirii Bucovinei întregi cu patria istorică. Caracterul și cronologia evenimentelor sunt scoase în evidență de intertitlurile articolului (o metodă de a incita la lectură, practică cu succes de redacția revistei): *Norii negri ai Pactului Ribbentrop-Molotov; Bucovina, cerută de ruși, „la pachet” cu Basarabia; Bucovina, un măr al discordiei în relațiile dintre doi dictatori; Kremlinul către Reich: URSS renunță doar temporar la Bucovina de Sud; Ultimatumul stalinist, un act de violare a dreptului internațional; România, rămasă singură, fără niciun sprijin din afară; Hotărârea Consiliului de Coroană și impactul ei asupra conștiinței națiunii.*

Împlinindu-se la 27 martie 2018 o sută de ani de la votarea Actului de Unire a Basarabiei cu țara mamă, revista publică, în primul său număr din anul curent, două texte consacrate acestui moment istoric. Deosebit de interesant este fragmentul dintr-o mai amplă evocare a evenimentelor trăite

la Chișinău de bucovineanul Ovid Țopa (fiu de răzeș cu rădăcini adânci în Țara Șepenițului situată între Prut și Nistru, la frontieră cu Pocuția), sosit la Chișinău din Cernăuți, ca voluntar-iluminist, în perioada cea mai aprinsă din istoria provinciei, care începe în vara anului 1917 și sfârșește în toamna anului următor. Ovid Țopa descrie ca martor ocular evenimentele trăite: uciderea în august 1917 a patrioților Murafa și Hodorogea, intrarea în arenă a frunțașilor basarabeni Pelivan, Ciugureanu, Halippa, Ioncu, Pântea, Erhan (cu scurte, dar memorabile portrete ale unora dintre ei), proclamarea Republicii Federative Moldovenești (președinte Pantelimon Erhan), formarea primului guvern moldovenesc independent, crearea, la Odesa, a armatei moldovenești de către transnistreanul Catelli, respingerea limbii române de către social-democrații rusofili, înființarea Direcției școlare și bisericești în cadrul republicii democratice federative, organizarea de cursuri de limba română pentru învățători, bolșevizarea și anarhizarea fostelor gubernii țariste federalizate („în Ucraina, e mai rău decât aici”, spune bucovineanul Casian Țopa, venit din Kiev pe căi ocolite), sosirea lui Inculeț din Petrogradul revoluționar, petrecerea unui Crăciun de groază la Chișinău, măcelărirea, în gara din Chișinău, a voluntarilor ardeleni și bucovineni sosiți din Kiev, în ziua de Bobotează, instalarea anarhiei, intrarea trupelor române în Basarabia, crearea la 24 ianuarie a Republicii Independente (președinte Ion Inculeț), votarea la 27 martie a Unirii Basarabiei cu țara mamă („Cu câtă plăcere am schimba noi cursul Nistrului, numai ca să încăpem și noi în granițele României”, spun cursanții transnistreni ai lui Ovid Țopa).

Ediția din trimestrul întâi a revistei se încheie cu un cuvânt de adio pentru Dumitru Covalciuc, „spadasinul și cărturarul”, semnat de Ștefan Hostiuc. Pe lângă aprecierile făcute la adresa scriitorului, ziaristului, istoricului, monografistului, cercetătorului arhivelor, etnografului, folcloristului și omului mereu hărțuit de regimul în care și-a trăit viața, reținem și următoarea remarcă subtil strecurată în textul articolului: „Trecând subit la cele veșnice în pragul Crăciunului din 2017, Dumitru a luat cu sine și tainele sale, lăsându-ne necunoscută infrastructura unei vieți zbuciumate, în labirinturile căreia probabil și lui îi era groază să coboare.”

Cel de al doilea număr al revistei este consacrat împlinirii a 610 ani de la prima atestare documentară a orașului Cernăuți de către Domnul Moldovei Alexandru cel Bun. Motivul alegerii acestei teme de ediție specială îl aflăm din editorial. În urmă cu zece ani cu ocazia împlinirii a șase decenii de la prima atestare documentară a Cernăuțiului, în piața centrală a orașului, pe un zid situat între două străzi care coboară, una spre gară, cealaltă spre Piața Filarmonicii, a fost expus un panou care reproduce un fragment din Privilegiul emis la 8 octombrie 1408 de principele Țării Moldovei către târgoveții lioveni (armeni și nemți, în cea mai mare parte). „Reproduce să masiv pe imensul panou care ocupă un zid de câteva etaje, fără specificarea numelui complet al țării principelui, gramota domnului moldovean, redactată în limba slavonă (...) apare mai curând ca o veche gramotă rusească”. Editorialistul mai semnalează și minimalizarea în industria turistică locală a urmelor perioadei românești interbelice, nemaivorbind de cele medievale moldovenești. Din articolului lui Ionică Vasilaș aflăm istoria unor străzi importante ale Cernăuțiului, cum este strada pietonală Olga Kobineanska (Iancu Flondor, în interbelic). Această stradă „domnească” (Herrengasse) urmează traseul vechiului drum al Mologhiei. Situat pe Strada Domnească, Centrul Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi” pune în valoare un obiect de patrimoniu. Mai spre finalul revistei, Vasile Tărășeanu prezintă comunicatul de presă al Centrului Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi” privind percheziția efectuată la sediul Centrului, în ziua de 11 iunie 2018, de către reprezentanți ai organelor de securitate ucrainene (ocazie cu care aflăm despre confiscarea unui lot de reviste „Mesager bucovinean” din anul 2017, pus la dispoziția publicului cititor în sediul Centrului Hurmuzachi). Ediția se încheie cu o cronică a evenimentelor culturale din trimestrul al doilea al anului 2018.

Bucovina înainte și după Primul Război Mondial

CERNĂUȚI - BUCUREȘTI - RĂDĂUȚI - CHIȘINĂU

**MESAGER BUCOVINEAN
ANUL XV, NR. 1 (57), 2018**

Cernăuți: 610 ani de la prima atestare documentară de către Domnul Moldovei, Alexandru cel Bun

CERNĂUȚI - BUCUREȘTI - RĂDĂUȚI - CHIȘINĂU

**MESAGER BUCOVINEAN
ANUL XV, NR. 2 (58), 2018**

Numărul 3 al revistei este consacrat problemelor educației în limba română și are titrat pe copertă tema: „Perspectivele limbii române în sistemul învățământului minoritar din Ucraina”. Perspectivele sunt sumbre, din păcate. O introducere în temă o face editorialul „Școala românească din Ucraina: politici și geopolitici”. Despre problemele acestei școli vorbește într-un material de sinteză prof. Aurica Bojescu.

Mariuca Acondioai analizează criteriile de admitere la secția română a Facultății de Filologie a Universității din Cernăuți, secție care anul acesta, în premieră, a rămas fără grupă de studenți în anul întâi. Constatând situația creată la catedra de română a Universității, autoarea se întreabă: „Așa avem noi grijă de minorități, așa le protejăm? Dându-le în cap, cu măciuca legilor care le dărâmă învățământul secundar în limba maternă? Așa le promovăm? Scoțându-le din învățământul superior cu prăjina Evaluărilor Externe Independente? Ce fel de evaluări sunt acestea pentru candidații la secția de filologie română, dacă nu cunoștințele de limba și literatura română pentru care candidează ca obiect de studiu universitar sunt relevante la admitere, ci cunoștințele obținute la studierea unei alte limbi și a unei alte literaturi? Cum poți să apreciezi cunoștințele de română ale candidatului la Secția de filologie română, având în față Certificatul de susținător al examenului de limba și literatura ucraineană?”

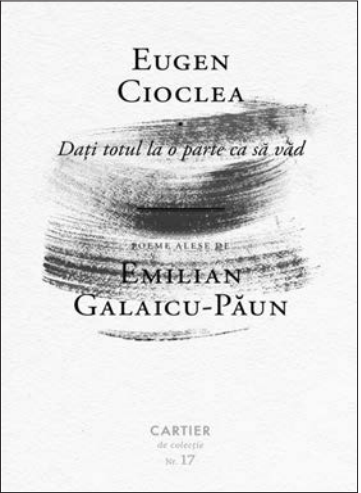
Numărul 4 al revistei este consacrat Lunii Bucovinei, care începe cu ziua în care a avut loc Adunarea Constituantă a românilor bucovineni (27 octombrie) și se încheie cu data Congresului General al Bucovinei (28 noiembrie), decretată, în anii din urmă, de Parlamentul României, Ziua Bucovinei. În editorialul său, „Două Bucovine, două Centenare”, redactorul-șef Ștefan Hostiuc menționează: „Anul acesta aduce Capitalei Bucovinei câteva aniversări, unele la fel pentru toată lumea, altele cu valențe diferite, căci istoria nu e întotdeauna cum o dorim noi, ci cum se leagă între ele evenimentele. Iar acestea se mai lasă și cu supărări, nu numai cu bucurii. Soluția civilizată e să știm să trecem peste ele (...) Oricât de tare am dori să ne excludem unii pe alții, nu avem nicio șansă. Pentru că suntem legați istoricește, cu

bucuriile și necazurile acestui pământ care se numește Bucovina. Atâta timp cât existăm în istorie, există și istoria în noi. Nu putem să o scoatem de acolo doar pentru că unora li se pare nedreaptă. Cum râul nu poate să acuze muntele că-i stă în cale, ci își continuă cursul în funcție de relief, tot așa și o națiune nu poate să acuze veșnic altă națiune că i-a stat în cale în trasarea cursului dezvoltării sale așa cum și l-ar fi dorit, ci trebuie să ia în calcul evenimentele istorice ca atare și să-și continue dezvoltarea în funcție de caracterul acestora.” Editorialul este urmat de câteva articole ce se înscriu în tematica revistei: „Dilema Bucovinei: integritate sau sciziune (Reflecții privind situația politică din provincie la sucombarea monarhiei habsburgice)” de Micu Cernucean; „Unirea Bucovinei cu România, în toamna anului 1918” de Constantin Ungureanu; „Discuții încinse în ședințele Consiliului Național al Bucovinei: Laurențiu Tomoiagă versus Gheorghe Grigorovici” de Ștefan Hostiuc; „Glasul Bucovinei – organ de propagandă pentru unirea politică a românilor de pretutindeni” de Alis Niculică. La rubrica „Făuritorii Unirii”, publică portrete de personalități bucovinene Antoaneta Lucașciuc („Dr. Isidor Bodea”), Maria-Gabriela Suliman („Medici, membrii ai Consiliului Național Român din Bucovina), Gheorghe Pitei („Secretarul general al Constituantei: Laurențiu Tomoiagă”). Maria Toacă se întreabă dacă este drept ca Iancu Flondor, omul providențial al Bucovinei, să fie – tocmai el! – marele absent în galeria monumentelor de la Alba Iulia. Dragoș Olaru semnează o cronică la cartea regretatului Dumitru Covalciuc despre Membrii Consiliului Național Român aleși de Adunarea Constituantă. Acest ultim volum al lui Dumitru Covalciuc, „ofrandă în prag de An Centenar”, e cântecul său de lebedă.

Scrisă îngrijit și axată pe teme de maximă actualitate privind viața comunității românești din Ucraina, revista „Mesager bucovinean” ne demonstrează și anul acesta că este un periodic serios, cu priză la public și deosebit de necesar spațiului de limbă română din țara vecină, care, observăm cu tristețe și îngrijorare, se îngustează din ce în ce mai tare.

Arcadie SUCEVEANU

RAFT

EUGEN CIOCLEA
DAȚI TOTUL LA O PARTE CA SĂ VĂD
POEME ALESE
DE EMILIAN GALAICU-PĂUN

CARTIER DE COLECȚIE NR. 17

CHIȘINĂU
EDITURA CARTIER, 2018

CIOCLEA, REVIZITAT

de LUCIA ȚURCANU

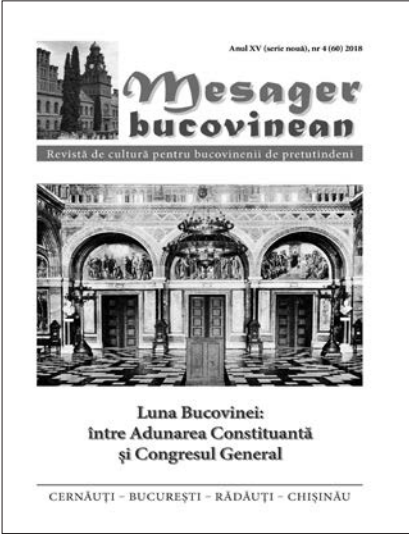
În seria „Cartier de colecție” apare, cu nr. 17, antologia *Dați totul la o parte ca să văd* de Eugen Cioclea, de altfel, primul basarabean intrat în acest select „raft” cu poezie română și universală al Editurii Cartier. Respectivul pionierat este întrutotul justificat, Cioclea fiind unul dintre cei mai buni poeți români de pe malul stâng al Prutului și, cum bine observă Claudiu Komartin, „unul dintre cei mai puternici poeți care au scris în românește după 1980”. Este, de fapt, autorul prin care se va schimba radical formula poeziei din Basarabia, poetul accentuând rolul de „inovator” pe care și-l asumă în versuri precum: „N-am să-ți alin durerea ca Vieru,/ căci sunt mai aspru și ades chiar rău” (*Mamă*) sau: „Simt/ și mă laud (!) de-a valma/ prin baruri/ (nu vă îndrug/ baliverne)/ că-s cioclul/ literaturii/ moderne” (*Pollice verso*).

Cartea include texte din cele trei volume antume ale poetului și 16 poeme postume, adunate în grupajul *Sfârtecate* – titlu, ales foarte inspirat de antologatorul Emilian Galaicu-Păun, relevând modul în care „Cioclea și-a întors (cu mânia!) fața de la poezia sa «made in USSR» spre o poezie mai abstractă, de parcă după ce a tot spart, în anii ’70-’80, blocuri de marmoră cu barosul, în ultimii ani artistul urma să cioplească așchii, dacă nu cumva idei în stare pură. Concise ca niște formule matematice, expresii sfârtecate ale unei dureri de nespus/.../ adevărate silogisme ale amărăciunii/.../”. Dacă într-o altă culegere, *Antologic* (Editura Cartier, 2014), același antologator nu făcea o delimitare a poeziilor pe apariții editoriale, în *Dați totul la o parte ca să văd* (unde renunță la câteva texte, mai puțin relevante estetic – *Ora de scris*, *Elegie* castă ș.a. –, și include mai multe postume) propune o lectură diacronică a poemelor și, totodată, o imagine integrală a poeziei lui Eugen Cioclea, lăsându-ne să-i urmărim „urcușurile” și „coborășurile”, mutațiile tematice și de formulă. Iar în această privință, Emilian Galaicu-Păun își exprimă propria părere în prefață: „Autor a doar 3 volume de versuri – *Numitorul comun*, 1988, *Alte dimensiuni*, 1991, și *Dați totul la o parte ca să văd*, 2001 –, trilogia-i antumă seamănă, din p.d.v. al versificației silabo-tonice, cu un dactil (picior de vers de trei silabe, cu accentul căzând pe prima silabă), silaba, pardon, cartea sa «de bătaie» fiind cea de debut. Majoritatea poemelor de forță sunt de găsit în paginile acesteia; cel de-al doilea volum, *Alte dimensiuni*, nu redimensionează, de fapt, poezia lui Cioclea/.../, cel mult o «clasicizează»/.../ «ruptura» se produce între poezia sa «made in USSR»/.../ din anii ’70-’80 și textele scrise în ultimul deceniu al sec. XX/.../, care vor alcătui volumul *Dați totul la o parte ca să văd*. Așa că «dactilul» lui Cioclea este, în ultimă instanță, un «troheu» – se schimbă numărul de silabe de la trei la două, nu și accentul, mereu pe prima”.

Antume sau postume, desfășurate sau comprimate, poemele selectate de Emilian Galaicu-Păun pentru antologia *Dați totul la o parte ca să văd* relevă esența poeziei lui Eugen Cioclea: autenticitate și necceptare a falsului poetic, revoltă față de farsele istoriei, neîmpăcare cu micile și marile nedreptăți ce alcătuiesc existența umană. Iar imaginile care ilustrează volumul, secvențe din filmul documentar *Eu, Geniu Cioclea*, pun accentul pe sentimentul acut al derivei și precarității, al singurătății profunde, propriu eului din poeme, dar și celui care le-a scris.

MESAGER BUCOVINEAN
ANUL XV, NR. 3 (59), 2018

MESAGER BUCOVINEAN
ANUL XV, NR. 4 (60), 2018

POEME DE ANDREI LANGA

RITUALUL DESPĂRȚIRII

ANDREI LANGA este poet, traducător, critic literar, doctor în filologie.

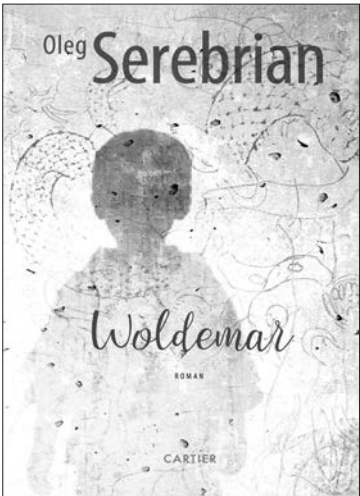
S-a născut la 14 iulie în comuna Milești, Nisporeni. Licențiat al Facultății de jurnalistică a Universității de Stat din Moldova (1991).

Correspondent la *Tineretul Moldovei*, *Glasul Națiunii*, *Patria Tânără*, *Fotbal Hebdo*, *Român în Lume*; redactor-prezentator al emisiunii literare *Bumerang* colaborator științific la Institutul de Literatură și Folclor al Academiei de Științe din Moldova.

VOLUME PUBLICATE: *Leonard Tuchilatu. Creație prin destin* (București, Editura Vasile Cârlova, 1996); *Pe când se vor trezi zeii* (Chișinău, Editura Prut Internațional, 1999), *Expresionismul în poezia română: de la Lucian Blaga la Leonard Tuchilatu* (Chișinău, Editura Prut Internațional, 2001); *Copacul călător* (București, Editura Democrația, 2007); *Halo* (Valladolid, Editura Alkaid, 2014) ș.a. A publicat cicluri de versuri, portrete literare, traduceri în revistele: *Basarabia*, *Literatura și Arta*, *Columna*, *Limba Română* ș.a.

Din 2001 este membru al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova. Distins cu Premiul revistei web „Katharsis” (2008) și cu Premiul Academiei de Științe a Moldovei (1997).

SEMNAL

OLEG SEREBRIAN
WOLDEMAR (ROMAN)
CHIȘINĂU,
EDITURA CARTIER, 2018

FEMEIA DE FOC

Leonidei Lari, in memoriam

Un drum plin de rădăcini crescute din ceața dimineții, o ultimă privire jucându-se cu formele flăcărilor.

Aripi desfăcute ce acoperă sângele scurs din sicriu, acolo unde se surpă pământul spre a face loc focului.

Femeie ferită de farmece de o bentiță pusă pe frunte, foc nevăzut scuturându-și flăcările peste întuneric.

FEMINITATEA FLORII

Pentru Ana Muela Sopena

Se impune o terapie ușoară de împropătare: doi stropi de apă și o mână trecută peste corolă în orele de vârf ale zilei toropitoare.

Altfel riscă să se disipeze în particule de lumină sau poate să-și scuture pe neobservate roua în primele clipe ale dimineții.

Are multe similitudini cu florile firave, fiindcă se ferește instinctiv de tentațiile atipice, de nepermis pentru tenul său permeabil.

I se spune pe nume, deși ar prefera să fie anonimă, iar inima neprihănită ce-i palpită printre petale abia se apără de ritmul evanescent al existenței.

iar tălpile primatelor se aflau lipite de sol doar pe jumătate.

Mersul pe jos împrejurul copacilor, ochi ce priveau pe deasupra ierburilor, guri de pești ce încercau să vorbească, emițând sunete incompreensibile.

Marș în zigzag prin pustiu, piatră care tăia din poftele corbilor, dispariția omului din Neanderthal, voința valurilor înțelepte.

Armistițiu tacit între termite – încă nu se știa de arta războiului – un strigăt de luptă se făcea auzit, anticipând celelalte cuvinte.

RITUALUL DESPĂRȚIRII

Despărțirea la porțile cerului se petrece mereu într-o dimineată devreme, alături de un drum prelungit de pașii mărunți ai unor copii care s-au rătăcit peste marginea acelui traseu desfundat și dezgolit până la vârfurile stâncilor, ce rânjesc și acum cu dinții din față ieșiți în afară dintr-o gură de lut, spălați de apele harnice ale pâraielor desperecheate, pe unde plutești și tu cu o plută până spre valea cu ploi prăvăliți, dispăruți împreună cu urmele acelor pici rămași să păsească desculți, fără ca vreunul să fi făcut ritualul despărțirii.

EPILOG

Picioarele tale nu mai au cum să meargă, mâinile tale nu mai au cum să mângâie, e un fel de respirație fără de plămâni, o încrucișare de săbii deasupra capului, pe care tu nu le vezi și nici nu le auzi cum scapără scânteii către apus.

Trupul tău, îngropat doar pe jumătate, amintește de o pasăre rămasă să înnopteze pe un ram de răchită, ascunzându-și capul în peniș, așteptând ziua, zorii să-i vadă, iar noaptea e lungă și nu-i nicio rugă care să răzbată prin rămuriș.

LUMINĂ DE DIS-DE-DIMINEAȚĂ

Când dormi drumurile duc în urmă, se suprapun sau se întrepătrund până când sunt adunate într-o turmă de animale domestice, mânate toate spre dimineată la pășune.

Dimineata te trezește dangătul tălăngilor cu gură turtită,

răgetul generalizat al vitelor sau behăitul orb al ovinelor
care-și caută mieii pe imașul marcat cu dăre lungi de
sânge,
martor mut al unei noi escapade nocturne a lupilor.

Visul nu dispare odată cu prima lumină matinală,
el se implantează în ochii cei mai ospitalieri,
le împrumută din luciul glaci­ar al luncilor lăturalnice,
proiectat pe pânza de ceață a erei proterozoice.

ANOTIMPURI

Întâi și întâi așteptăm primăvara,
ca apele ei, sunătoare sau line,
să ne curețe tălpile neumblate
de vreo rădăcină.

Apoi așteptăm să vină și vara,
ca toți laolaltă să ne pârlolim
pielea, cea de acum demodată,
în razele soarelui anonim.

Toamna o așteptăm fiecare
cu vaga speranță să revenim
în paradisul de altădată,
acum – țintirim.

Iarna vine pe neașteptate
și ne șoptește, fără să știe,
frânturi din poveștile neterminate,
auzite în copilărie.

Atunci când nimeni nu mai așteaptă,
se adună din nou aici – Aferim! –
toate anotimpurile, dar absolut toate,
însă... nu mai trăim.

SĂ SCRII POEME

Să scrii poeme placide,
să sudezi tăcerea sintagmelor
și să le sufl­i aerul ars din plămâni.

Să porți noaptea o casă în spate,
să spargi sticle pântecoase
și să vrei să eliberezi golul de acolo.

Să aprinzi o lumânare eterică,
să-ți frigi vârfurile invizibile ale degetelor
și să strigi la îngerul păzitor.

Să-ți repugne somnul prea lung,
să scrii poeme pe un geam asudat
și ele să înceapă să se prelingă.

UMBRELĂ

Nu ai luat nimic cu tine și permiți
picăturilor de ploaie să ți se strecoare pe după gât,
fiindcă ai refuzat umbrela sau te poți preface
că ai uitat-o acasă, înăuntrul unui tablou.

Și-apoi la ce ți-ar servi acum
abundența de culori deasupra capului.
Or, umbrela ar fi doar un mod de a-ți aduna gândurile
grămăjoară și de a le trece nevătămate prin ploaie?

Așa însă mergi fără de ea,
fără gândurile cele barbare, ca un rege fără de regină,
despuiat și decis să izgonească toată camarila
trădătoare,
înconjurat de creaturile punctiforme de ploaie...

Întors din orașul cu ploaie,
te uiți în oglinda opacă, te vezi/te revezi, ca și cum
nu te-ai fi văzut niciodată, faci o baie de aburi fierbinți,
te urci pe un pat, te bagi într-un tablou, sub o umbrelă.

VIAȚA LITERARĂ

SINGUR ÎN FAȚA POSTERITĂȚII

„Dacă timpul ar mai fi avut răbdare cu Aureliu Busuioc, astăzi, la împlinirea a nouăzeci de ani de la naștere, scriitorul ar fi fost alături de noi, la acest popas jubiliar. Am abordat cu toată seriozitatea pregătirea expoziției, începând cu selectarea materialelor, cu prezentarea lor în vitrine și identificarea unui generic reprezentativ. *Singur în fața dragostei* este titlul unui roman, al unuia din romanele de bună calitate scrise la noi și, preluat drept generic al expoziției pe care o inaugurăm azi, alături de sintagma *Aureliu Busuioc la 90 de ani*, ar fi să însemne *Aureliu Busuioc, singur în fața posterității*, adică față în față cu iubirea și respectul nostru, ale celor care l-am cunoscut și l-am prețuit, i-am citit și apreciat opera. Aureliu Busuioc este poetul, prozatorul, dramaturgul și publicistul, omul de aleasă cultură care a lăsat urme adânci în spiritualitatea noastră...” Cu această alocuțiune concisă rostită de Dl Vasile Malanețchi, directorul Muzeului Național de Literatură „Mihai Kogălniceanu”, a început, vineri, 26 octombrie curent, în sala „Gheorghe Cincilei” din Casa Scriitorilor, prezentarea expoziției fotodocumentare, consacrate împlinirii a 90 de ani de la nașterea scriitorului Aureliu Busuioc. Domnia Sa a familiarizat asistența cu materialele etalate în vitrine și pe simeze, cu piesele de patrimoniu ce au aparținut scriitorului și care se află azi în colecțiile muzeului, fiind completate, acum, prin donația generoasă a fiului Corneliu Busuioc (ce a oferit spre păstrare câteva piese de o valoare inestimabilă: bastonul, pipa și scrumiera părintelui său). Dintre exponate se evidențiază cele două portrete în ulei pe pânză, executate în anii 1970 de către artiștii plastici Valentina Rusu-Ciobanu și Mihai Bețianu; apoi manuscrisele unor scrieri literare, numeroase fotografii, precum și volumele scoase de sub tipar, bogata bibliografie, răspândită în diverse publicații periodice etc.

Manifestarea a fost deschisă de dl Arcadie Suceveanu, președintele Uniunii Scriitorilor, care a relevat, printre altele, spiritul elevat, finețea și aristocratismul, eleganța scriiturii busuiochiene, caracterul insolit, ironic, singular al operei acestuia în aridul peisaj literar din Moldova sovietică. De aici și drama, singurătatea și singularitatea celui întors la baștină după încheierea celei de-a doua conflagrații mondiale, nimerit „sub vremi”, fiind nevoit să „pactizeze cu diavolul” pentru a supraviețui ca literat, într-un mediu deloc propice creației. Cum altfel putea să „ființeze”, alături de scriitori precum Ion Canna, Ramil Portnoi, Lev Barskii sau Iacob Kutcovețkii, ca să amintim doar de câțiva din autoprocamații „clasici ai literaturii sovietice moldovnești”? Chiar dacă nu a lăsat literatură de sertar, nu a fost propriu-zis un disident, Aureliu Busuioc s-a revanșat exhaustiv după destrămarea imperiului sovietic, prin proze precum *Spune-mi Gioni, Lătrând la lună, Pactizând cu diavolul*, gerunziile „lătrând” și „pactizând” relevând o dată în plus pornirea naratorului, confundat intermitent cu autorul, de a-și face *mea culpa* pentru „pactizare”.

Despre creația, dar și despre viața și activitatea scriitorului, au mai vorbit Victoria Fonari, Vladimir Beșleagă, Val Butnaru, Ion Ciocanu, Eugenia David, traducătorul Vlad Chirinciuc, Vasile Iftime din Iași, autor al cărții despre creația busuiochiană, intitulată „Pactizând cu Aureliu Busuioc” (Editura

„Junimea”, Iași, 2017). „Pentru a pactiza cu Aureliu Busuioc, a menționat Vasile Iftime, *idealul cititor* trebuie să fie un individ educat, conectat la istoria nației și a lumii, ancorat în meandrele literaturii postmoderne, inițiat în religie, mitologie, filosofie, etnografie, etc., dar, mai ales, înarmat cu ceva din spiritul critic al autorului...”.

Vorbitorii au remarcat spiritul critic și autocritic, ironia subtilă, prezente perpetuu ca elemente definitorii atât în opera, cât și în viața de zi cu zi, în felul de a fi al scriitorului. Cei care l-au cunoscut pe Aureliu Busuioc și-au amintit de regeștile festinuri în care se transformau întâlnirile cu maestrul, în momentele când acesta, la rugămintea lor, începea să recite din Blaga, din Topârceanu, din Minulescu sau, în original, din poeții latini. „În plin dezmăț proletcultist, aceste cenacluri ad-hoc constituiau o veritabilă școală de literatură universală și națională”, a ținut să reitereze scriitorul Ion Ciocanu, redactorul romanului „Pactizând cu diavolul”. Dânsul a mai vorbit despre Busuioc-dramaturgul care, deși n-a mai perseverat în dramaturgie, după interzicerea spectacolului „Radu Ștefan, întâiul și ultimul”, ce a avut doar două reprezentații, rămâne un mare dramaturg.

Scriitorul și jurnalistul Val Butnaru se numără printre norocoșii care au beneficiat de ore întregi de discuții acasă la Aureliu Busuioc, relația de prietenie dintre ei rezistând în timp. El a întrezărit, în pofida aparențelor de om întotdeauna bine dispus, ironic și persiflant, un Busuioc – lup solitar, un scriitor și un om tragic care, în momentele de sacră sinceritate, era ros de fel de fel de îndoieli, regrete, pe care le camufla cu grijă de ochii iscoditori ai prietenilor și neprietenilor. Fire deschisă către comunicare cu tinerii înzestrați, el i-a oferit tânărului scriitor mai multe lecții privitoare la conceperea și scrierea unei proze. Aceste sfaturi au coincis întocmai cu cele întâlnite în „Scrisori către un tânăr romancier” de Mario Vargas Llosa, carte pe care Aureliu Busuioc n-o citise. Coincidența a fost de-a dreptul uimitoare.

În luarea sa de cuvânt, maestrul Vladimir Beșleagă a adus un pios omagiu scriitorului căruia nu-ți era rușine să-i săruți mâna, precum, cu ani în urmă, a făcut-o chiar el însuși, exprimându-și astfel gratitudinea și prețuirea nu doar pentru opera, ci și pentru omul Aureliu Busuioc. Puțini știu, a mai menționat Vladimir Beșleagă, că, în pofida alurei aristocratice a scriitorului, acesta a îndurat nu de puține ori sărăcia materială care, la sovietici, era familiară printre intelectualii indezirabili. S-ar părea că titulatura „intelectual indezirabil” nu poate fi atribuită celui care a „pactizat cu diavolul”. Totuși, ea i se potrivește întocmai și lui Aureliu Busuioc care, oricât și orice ar fi făcut, pentru a-și demonstra loialitatea față de regimul sovietic, rămânea, oricum, o persoană suspectă. Prea era elevat, prea bine instruit ca unul care trecuse prin filiera școlii românești din perioada interbelică, pentru a nu stârni suspiciuni.

Expoziția fotodocumentară „Singur în fața dragostei” poate fi vizionată zilnic, cu excepția weekend-ului, între orele 10.00-18.00 la Muzeul Național de Literatură „M. Kogălniceanu” (str. 31 august 1989, nr.98, et.1, sala „Gh. Cincilei”).

PLURALIA TANTUM

JURNAL
IN MARGINILE
ISTORIEI
LITERARE (XVII)
de LEO BUTNARU

17.VI.1971

Probabil, acest caiet al *Jurnalului* îl voi isprăvi deja în tabăra militară de la Florești. Dacă până atunci nu voi începe unul nou... La urma urmelor, depinde de intensitatea și diversitatea trăirilor din cele două luni de cantonament. Cine poate ști?...

Am susținut ex. ziaristică (secțiile). De asemenea „f. bine”. Marți, am primit bani de acasă. Pentru prima oară am regretat că părinții mi-au trimis bani. Luni, primisem *cosmobursa*. Mă pregăteam, când vin acasă, pentru „petrecere în armată”.

În autobuz, discutau două tinere. Urechile-mi erau pe aproape. Una zicea că e învățătoare „exilată” într-un raion din sud. Se tot mira de legile vechi de care se conduc sătenii de acolo – femeile poartă șorț, fetele umblă îmbrăbodite, sunt religioși. Din sat, doar un singur „pațan” învață la Universitate, pe când din satul din care se trage ea – o jumătate din tineri învață la oraș. Că acolo, în satul de „exil”, cei mai văzuți și mai întrebați flăcăi au rămas să fie tractoriști, că chiar o colegă de-a ei, învățătoare, s-a căsătorit cu un tractorist și că dânsa și-a avertizat colega că, după o vreme, îi va părea rău de o atare alegere. Acolo, la sud, se folosesc multe cuvinte „neînțelese” (pentru mintea ei de... învățătoare). O! când pornește spre satul ei din nord și se vede „dincoace de Chișinău”, parcă e altă lume. Să vezi, în satul în care lucrează ea mai e încă obiceiul de a fura fetele. „Da’ tu nu te temi că vei fi furată?” o întreabă convorbitoarea. „Da’ ce, eu sunt găină, să mă pună subțioară? Acasă la ei, le fac un scandal de...” Până la urmă, am înțeles că are și ea acolo, în sat, pe cineva care-i place și nu se mai teme atât de tare de „furat”; depinde de „hot”. Apoi, că a înscenat o „piesă” – „Popa Macovei umblă la femei”. A găsit ea câțiva entuziaști... După aceea, femeile din sat ziceau că, vedeți, oameni buni, fetișcana asta, când venise la noi în sat, părea a fi atât de cumincioară, atât de liniștită, însă acum, de, s-a împiedicat în poalele popii. După care învățătoarea își dădu cu părerea că ingerii au fost inventați de cei sus-puși, pentru a ține masele în supunere. Aici vrui să intru și eu în vorbă (sigur, aș fi făcut o prostie!) și să-i spun că idolii au apărut pe timpurile când încă nu existau pături și clase sociale; i-au inventat oamenii egali în toate ale lor. Altă mirare a tov. învățătoare: că, în acel sat de la sud, multe familii au câte 10–12 copii. „Las’, tov. învățătoare, că e bine așa!” ziceam eu în sinea mea, contrazicându-i viziunea „ultraintellectualistă” și modernă asupra familiei. Mai spunea că, de azi într-o săptămână, pleacă la sesiunea de examene. Aha! e studentă la secția „fără cunoștințe”. Pe scurt, prost stă sudul cu cadrele, inclusiv cu cele venite din nordul tov. învățătoare care avea un debit verbal fenomenal. Ha-ha! Dacă se va întâmpla ca, peste ani, domnișoara din iunie 1971 să citească aceste rânduri, îi amintesc că ne aflam în autobuzul Chișinău-Florești, cel de la 13.05, dânsa avea locul 9, pentru că eu stăteam pe locul 7, în fața ei. Vecina mea, ce ocupa locul 8, a

dormitat tot drumul și doar din când în când trăgea sticla geamului – nouă ne era cald, ei – viceversa. De cum simțeam că a ațipit, împingeam sticla. Eu nu-i spuneam să nu-l închidă, ea nu-mi spunea să nu-l deschid. Pur și simplu, ne făceam fiecare datoria, într-un antagonism tacit. Era clar că nu ne prea aveam reciproc la inimă.

Printre lecturile mele atât de dezordonate – Al. Robot, *Scrieri alese*, apărute încă în 1968, la Chișinău, prefațate și îngrijite de S. Cibotaru. Ce-i drept, aici, la Negureni, cartea respectivă îmi nimerise în mâini și cu alte ocazii, însă... n-am înveșnicit-o de atenția pe care o merita cu adevărat. Un autor de la care un viitor ziarist are ce învăța. Pagini deosebite despre viața Chișinăului de odinioară, despre artă, cultură, literatură, călătorii. Poate, cândva, voi scrie despre Robot – vreun studiu, dacă nu e spus prea tare, sau pur și simplu – impresii de lectură. Deocamdată, am multe de învățat de la el, în special arta de a construi fraza – nu doar ca mod de a esențializa ideile (de multe ori, idei de ordin comun), ci prin construcția și ținuta ei intelectuală, prin inteligență. Puțin probabil ca un om „rândaș” din zilele noastre, atât cât dânsul este și cititor, să poată insista sau să reziste la decriptarea unor arabescuri enigmatice – firești pentru un om cult, însă inaccesibile „rândașului”; să insiste în depășirea unei atenții și trude caracteristice cititorului de nivel mediu. Opera lui Robot, popularizată, interpretată și „reabilitată” de către condeierii noștri, ar ajuta mult la evoluția gustului artistic, la avansarea gradului de percepție estetică a cititorului.

În ce-l privește pe F. Aderca, cel care, după Perpessicius, „avea de două ori dreptate”, când dibui „o urmă de geniu în poezia dlui Al. Robot”, mai plusăm o nuanță: avea de trei ori dreptate! De fapt, aici aritmetica nu importă – importă chintesența noțiunii apreciative: Al. Robot – copil de geniu.

22.VI.1971

Intenționez să deschid acest nou caiet „imortalizator” al *meos curriculum vitae militae* (!) acum două zile, însă motivul amânării ține, cred, de lipsa la moment a unui caiet potrivit. Ar trebui să transcriu aici și unele note lăsate în blocnotes.

Probabil, ceva asemănător cu ceea ce voi nota s-a perindat și se va perinda prin multe jurnale sau răvașe ale foștilor studenți impuși să treacă prin catedra militară. Firește, fiecare a simțit și a redat în felul său o astfel de viață cazonă, unii dintre ei predispunându-se la un schimb de atmosferă ce ar avea și momente interesante. Mie, deocamdată, nu mi se pare prea greu.

(Constatările de mai sus le-am făcut dimineața, ele, de fapt, trăgându-se încă de la o experiență incipientă trăită sâmbătă și duminică. Acum însă, după ce am alergat la gimnastica de dimineață, după ce am trecut o oră de educație fizică și una pe câmpul de instrucție, după ce am încărcat pe mine toată povara muniției (45 kg.!)

și am ieșit la locul de dislocare după un „atac atomic”, acum când simt că cizmele „au mușcat” din călcâiele și gleznelor mele (vii!), care mă ustură în draci, îmi schimb brusc părerea despre faptul că aș afla și aș trăi lucruri interesante în cele două luni de muștruluială ce ne așteaptă.)

Prima impresie din tabără – că privirea superiorilor nu e fixată decât la cei doi nasturi de sus ai tunicii subalternului – încheiați, și gata! Zăpușeală, zăduf – nu importă: să fii totdeauna gata „împachetat”!

A deprinde (de la cei cu armata deja făcută, dar aduși și ei cu noi, pentru a-și lua gradul de locotenent) cum să-ți coși gulerășul. Multe picături de sânge lasă degetele înțepate ale neofiților. Primele răvașe „ostășești” expediate. Primele gamele de cașă.

Lectura – *comme ci, comme ça*, în rimă zicând – nu prea. Timpul pentru odihnă e fărâmițat. Iar dacă e să citești din Chesterfield câte trei-patru rânduri, pe apucate, riști să nu te alegi cu nimic. Răsfoiesc dicționarul de buzunar rus-italian, ocupație care îmi umple cele câteva minute de respiro. Am luat de la biblioteca unității și un volum al Margaretei Șaghinian.

Comandantul de pluton, locotenentul major, ne spune că e din Belorusia. Kucereavâi, „decanul” nostru de vârstă studențească, își amintește că el a făcut armata prin pădurile beloruse. Unul dintre noi: „Așadar, ți-a mai rămas să faci armată încă în treisprezece republici unionale și, până împlinești 60 de ani, o închei pensionar bine-mersi”.

23.VI.1971

Acum mai bine de trei sute de ani, Jan Amos Komensky exclama a văicăreală: „Doamne milostive! Câte tomuri uriașe au fost scrise pe aproape toate temele! Dacă ar fi să le aduni împreună, ar ieși o astfel de grămadă, că numai să le răsfoiești și tot ți-ar trebui mii de ani”. De fapt el, Komensky, a prefațat uimirea noastră în fața nestăvilutului torent de informații.

Transcriu din Komensky, ceea ce n-am reușit să fac ieri: „Noi nu cunoaștem ceea ce este necesar, pentru că studiem ceea ce este inutil... Dacă din studiile noastre s-ar exclude ceea ce este mult mai puțin necesar, noi am avea la dispoziție cel puțin de două ori mai mult timp și am depune o muncă de două ori mai mică”.

La poligon, locotenent-colonelul Danilov ne pregătea din punct de vedere psihologic pentru aruncarea grenadei de luptă, spunându-ne că, uneori, se întâmplă că unii cursanți alde noi tremură atât de tare, încât scapă grenada din mâini. Ghiță Gorincioi: „Dar este obligatoriu ca toți noi să aruncăm grenada?” Ca la comandă, izbucnim în hohote de râs.

Cele mai „populare” și mai poruncitoare cuvinte în unitate: „Alinierea!”, urmat de... „La loc comanda!”

24.VI.1971

Am mereu impresia că mama și cu tuța au câte 40 de ani, în realitate ei fiind deja trecuți puțin peste 50. Probabil, din motivul că atunci, demult, când mi-au spus ce vârstă au, cifra mi s-a întipărit adânc în memorie, după care eu am început-o cu școlile – Chițcani, Chișinău, Ciocâlteni, din nou Chișinău – venind destul de rar pe acasă, la Negureni. Deci, mi-a rămas o idee fixă. Însă aici nu sunt preocupat de vreun oarecare procedeu aritmetic. E o impresie sugerată, indirect, de lectura romanului Simonei de Beauvoir *Une mort très douce*, apărut în rusește, în care vorbește de un anumit sentiment de respingere a părinților de către adolescenți. În roman, aproape jumătate din numărul de pagini sunt cu „cicatrice” – semnele dungilor de îndoitori. Până la mine, cartea au citit-o Grigore Bambuleac și Alexei Vaculovschi, iar „cicatricile” nu sunt decât mărturii ale scurtelor pauze pe care le au cursanții între o „Aliniere!” și alte ordine agresiv-poruncitoare. Aceste semne exterioare ca niște „subtexte” ale textului propriu-zis tipărit pe filele cărții.

REVISTA PRESEI

CUM SE VÂND OPERELE DE ARTA?

Fabrice Bousteau, directorul revistei franceze *BeauxArts*, face (în numărul din septembrie curent al magazinului) o scurtă privire a situației pe piața vânzării operelor de arta, într-un editorial intitulat interogativ (de fapt, interogativ-afirmativ): *Piața artei dopată de muzee?* Articolul începe cu o constatare statistică preluată din raportul agenției *Artprice.com*. Se constata, mai întâi, că piața mondială de artă a cunoscut în 2018 un spor de 18% (în cifre absolute: o creștere cu 8,45 miliarde de dolari). O altă constatare, a fondatorului *Artrice.com* („entreprise française de cotation du marché de l’art sur Internet, et de ventes d’œuvres d’art en ligne”), Thierry Ehrmann, mi s-a părut cumva surprinzătoare (de fapt, ea a și sugerat titlul articolului): cam trei pătrimi din lucrările ce depășesc un milion de dolari le-au achiziționat muzeele.

Adevărat, având în vedere – precizează autorul editorialului – că Centrul Pompidou face achiziții anuale (de opere de artă modernă) de mai puțin de două milioane de euro, marile vânzări se fac în altă parte: 40% în SUA, 24% în China, respectiv, 22% în Marea Britanie. Și abia, sub cele 4% de achiziții efectuate de muzeele franceze, vin alți europeni (italienii, nemții, elvețienii, ultimii cu aproape un procent). Este remarcabilă ascensiunea Chinei (vânzările, tradițional făcute la finele anului, pot schimba esențial datele indicate mai sus), inclusiv ascensiunea artiștilor plastici din această țară. Printre cei 500 dintre cei mai cotați pictori din lume, cei mai mulți (128) sunt chinezi, urmați de americani și britanici.

Și încă ceva e de reținut: 80% dintre vânzările actuale le reprezintă opere ale artiștilor din secolul XX, adică arta modernă și contemporană. Ierarhia valorică a pieței (cei mai „vânduți” artiști) arată astfel:

mai întâi, clasicii modernismului Picasso și Monet; apoi, clasicul artei contemporane, al mișcării pop-art, Andy Warhol, urmat de un alt artist al avangardei americane, Jean-Michel Basquiat (un fel de Warhol + neo-expresionism+*graffiti*+*streetart*, dar și pionier al mișcării *underground*, de fapt un artist absolut original, întruchipând un fel de asalt energic și oarecum disperat al pictorului de culoare). Americanii sunt urmați, poate surprinzător, de senzualul, rafinatul și elegantul Amedeo Modigliani, care o merită absolut, dacă judecăm pe criterii estetice, doar că nu părea să fie printre preferații pieței. Locul șase îl ocupă – semnificativ în contextul celor spuse mai sus – pictorul chinez, naturalizat francez, Zao Wou-Ki, îmbinând perfect abstracționismul liric european cu tradiția chineză a artei pure (Muzeul de Artă Modernă din Paris =Muséed’Art moderne de la Ville de Paris – îi consacră, până în ianuarie 2019, o mare expoziție personală). Cariera acestuia (și faima) mi-au amintit de Nobelul literar din anul trecut acordat britanicului (născut japonez) KazuoIshiguro.

Fiindcă revistele literare, ca și cele de artă, vorbesc, în toamnă, despre noul sezon artistic (*la rentrée*), revista mai propune un registru (un minicatalog sintetic) al celor mai frumoase expoziții ale acestui început de sezon. Două retrospective japoneze de excepție vor găzdui în toamnă muzeele pariziene: una dedicată „păsării rare a picturii japoneze” Itō Hakuchū (1716-1800) și alta: „Tezaurul din Kyoto – trei secole de creație Rinpa”, divulgând interesul permanent al centrelor culturale europene pentru arta Orientului. Centrul Pompidou găzduiește o expoziție a lui Franz West (1947 – 2012), sculptorul austriac care, de o manieră tipică artei contemporane, „pulverizează distanța dintre sculptură și spectator”.

Iar „Istoria lunii” (septembrie, în acest caz) cuprinde un dosar despre Fundația pentru Arta Contemporană Cartier, o formulă actuală unică de mecenat artistic, fondată în 1984 și organizând, pe spații mari, expoziții personale și tematice cu artiști și opere nonconformiste din toată lumea. Expoziția care s-a încheiat în septembrie găzduia operele (și ideile) tânărului, dar ambițiosului arhitect japonez Junya Ishigami, iar din octombrie până în februarie, o panoramă a formelor geometrice ale Americii de Sud, din Mexic până în Țara de Foc („*Géométries*

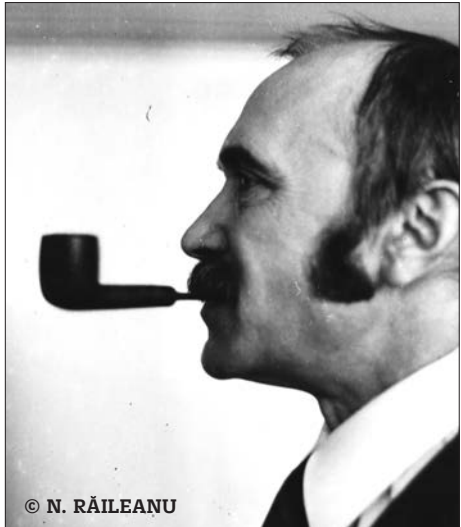
Sud, du Mexique à la Terre de Feu”). O retrospectivă Picasso, mai precis a perioadelor *albastră* și *roz*, cu cca 300 de lucrări, dintre care 80 de picturi (de la Camera *albastră*, lucrare păstrată în celebrul muzeu The Phillips Collection din Washington, la *Acrobata pe sferă* din Muzeul Pușkin de la Moscova sau la un sublim *Arlechin pe fundal roșu*, o acuarelă din Staatlich Museum din Berlin, reprodus și pe coperta revistei), propune celebrul Muséed’Orsay din Paris. Deși la sfârșitul acestor perioade (1900–1906) artistul abia trecuse de 25 de ani, putem vorbi de un destin artistic împlinit, rotunjit perfect. Or, după 1907 va începe nu doar altceva, ci cu *totul altceva*. Catalogul expoziției deduce categoric: Picasso (în aceste lucrări, aș adăuga eu) este „un copil al secolului XIX”.

Muzeul (privat) Maillol anunță o intrigantă expoziție „Giacometti. Entre tradition et avant-garde”, urmărind evoluția sculptorului italian, într-un permanent dialog și polemică cu Rodin, Bordelle, Brâncuși și Maillol. Rețin o reproducere (în revista *BeauxArts*) a unei lucrări din 1927, intitulate *Cuplul*, cu legenda-precizarea: „O operă emblematică a perioadei suprarealiste, care evocă formele pure ale lui Brâncuși mai mult decât sculptura primitivă descoperită de avangardă”. De altfel, nici în lucrările ulterioare, mai „realiste”, sculptorul nu a fotocopiât natura, ci a furat din ea („a subtilizat-o” e chiar un fel de a vorbi despre sculptorul *subtilităților*) esențele depuse pe retina artistului. „Ne putem imagina că realismul constă în a copia... un pahar, cel care este pe masă, explica artistul subiectul unui grup sculptural feminin, pe care îl realizase pentru bienala din Veneția din 1956. De fapt, nu copiem niciodată decât viziunea pe care o avem în fiecare clipă, imaginea care devine conștientă... Voi nu copiați niciodată paharul de pe masă; voi copiați reziduurile unei viziuni”.

Muzeul Maillol, cel care găzduiește expoziția, a fost fondat în 1995 de către Dina Vierny, muza și modelul lui Aristide Maillol (dar și a altor artiști, precum Matisse, Bonnard sau Dufy), familiară cercurilor artistice din capitala Franței și care devine o galeristă cunoscută după moartea lui Maillol. E născută la Chișinău, în 1919, familia emigrând în Franța în anul 1925.

Mircea V. CIOBANU

FIRUL CU PLUMB

GHEORGHE VODA (1934-2007)

RĂSPUNS

*Nu eu prin vreme trec,
prin mine vremea trece.
Și anii se depun
în os cenușă rece.*

*Sunt pomul care ascult
și dau ce mi se cere.
Pe-aceeași creangă cresc
gogoase, nuci și mere.*

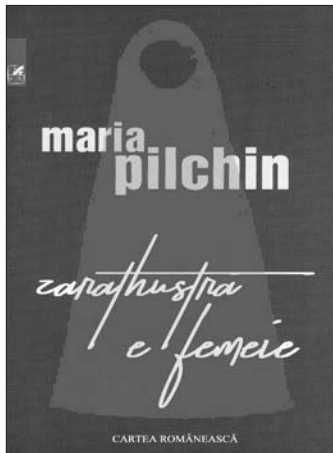
*Culoarea ce o am
constantă-i totdeauna.
În foc diverse lemne ard,
dar flacăra e una.*

*În praful măcinat
de roțile mișcării
eu sunt un răsculat,
căci merg contra căderii.*

*Și-n sus, tot mai în sus,
îmi urc puterea verde.
O frunză-n vârf, măcar,
să am, când mă voi pierde.*

*Nu eu prin vreme trec,
prin mine vremea trece.
Și vântul multe ori,
când bate, mușcă rece.*

SEMNAL

MARIA PILCHIN
ZARATHUSTRA E FEMEIE (POEZIE)
BUCUREȘTI,
CARTEA ROMÂNEASCĂ, 2018

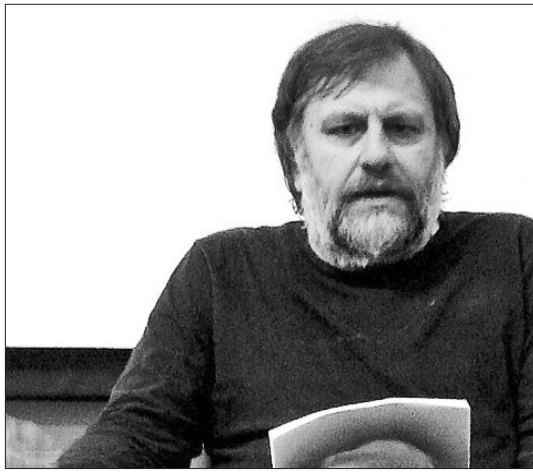
Vitalie CIOBANU

EDITURA CARTIER • NOI APARIȚII

CONSTANTIN CHEIANU
ULTIMA AMANTĂ A LUI CIORAN
(ROMAN)

„Noul roman al lui Constantin Cheianu, «Ultima amantă a lui Cioran», îmbrăcat în toate convențiile genului, este o confesiune dramatică, tulburătoare. Spiritul acid, dilematic al autorului irumpe cu o putere pe care numai o ruptură afectivă, o tensiune interioară, îndelung refulată, o poate provoca. Un ecorșeu al ființei. O voluptate a exhibării. Eros și Thanatos într-un amestec ce-ți dă fiori. Interogații existențiale formulate tranșant, cioranian – «scepticul de serviciu al unei lumi în declin» – este o altă, obsesivă, referință a sa, atunci când reflectează la ideea sinuciderii. Cheianu sfidează prejudecăți, deranjează comodități de gândire, răscolește sensibilități aplatizate. Pentru că ne naștem «cei mai frumoși și mai inocenți dintre prunci» și sfârșim prin a produce suferințe, războaie, tragedii. Perpetuăm o sentință fără drept de apel, scrijelită pe fruntea umanității. O carte cu putere cathartică, eliberatoare – sentiment în care s-ar putea regăsi, alături de autor, și destui dintre cititorii săi. Dens și suplu în scriitură, Cheianu îți arată cum poți muta, dincolo de admisibil, pilonii a ceea ce gândim, mulți dintre noi, dar nu îndrăznim să articulăm în cuvinte.”

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

CE ȘTIA AGATHA?*

de SLAVOJ ŽIŽEK

SLAVOJ ŽIŽEK (N. 1949) ESTE FILOSOF SLOVEN ȘI CRITIC CULTURAL DE ORIENTARE HEGELIANĂ, PSIHANALIST LACANIAN ȘI POLITOLOG MARXIST, CU CONTRIBUȚII PRIVIND TEORIA POLITICĂ, TEORIA FILMULUI ȘI PSIHANALIZA TEORETICĂ. FUNCȚIONEAZĂ CA CERCETĂTOR SENIOR LA INSTITUTUL DE SOCIOLOGIE ȘI FILOSOFIE, UNIVERSITATEA DIN LJUBLJANA, PROFESOR DE FILOSOFIE ȘI PSIHANALIZĂ LA UNIVERSITATEA EUROPEAN GRADUATE SCHOOL ȘI PROFESOR INVITAT LA MAI MULTE UNIVERSITĂȚI AMERICANE, IAR ACTUALMENTE ESTE DIRECTOR INTERNAȚIONAL LA BIRKBECK INSTITUTE FOR THE HUMANITIES, UNIVERSITATEA DIN LONDRA, ȘI PREȘEDINTE AL SOCIETĂȚII PENTRU PSIHANALIZĂ TEORETICĂ DE LA LJUBLJANA. OPERA SA – PESTE 50 DE CĂRȚI, TRADUSE ÎN 20 DE LIMBI, – INCLUDE PROBLEMATICI DIVERSE. CÂTEVA DINTRE VOLUMELE SALE, ÎN ENGLEZĂ: „THE SUBLIME OBJECT OF IDEOLOGY VIOLENCE” (NEW YORK, 2008), „FIRST AS TRAGEDY, THEN AS FORCE” (LONDRA, 2009), „THE YEAR OF DREAMING DANGEROUSLY” (LONDRA, 2012); ÎN ROMÂNĂ: „ZĂBOVIND ÎN NEGATIV. KANT, HEGEL ȘI CRITICA IDEOLOGIEI” (ALL EDUCAȚIONAL, BUCUREȘTI, 2001), „AȚI SPUS CUMVA TOTALITARISM?” (BUCUREȘTI, CURTEA VECHIE, 2005), „CE VREA EUROPA? UNIUNEA ȘI NECAZURILE CU EA” (ÎN COLAB. CU SREČKO HORVAT) (CLUJ, IDEA DESIGN & PRINT, 2014), „REFUGIAȚI, TEROARE ȘI ALTE PROBLEME CU VECINII. ÎMPOTRIVA DUBLULUI ȘANTAJ” (CHIȘINĂU, CARTIER).

A optzecea carte a Agathe Christie, *Pasager spre Frankfurt* – publicată în 1970 cu subtitlul de „scriere fantastică”, una din puținele ei lucrări care nu are o adaptare cinematografică sau de televiziune – e un roman care „alunecă de la neverosimil la imposibil de conceput și, în cele din urmă, aterizează într-o harababură incomprehensibilă. Ar trebui să se dea premii cititorilor care pot explica finalul. Se referă la tumultul tinerilor din anii ’60, droguri, un nou superman arian și așa mai departe, teme pentru care Christie avea o înțelegere ezitantă, ca să nu spunem mai mult” (Robert Barnard, *A Talent to Deceive*, Londra, 1990, p. 202). Totuși, această „harababură incomprehensibilă” nu se datorează senilității lui Christie: cauzele ei sunt evident politice. *Pasager spre Frankfurt* este cel mai personal și îndeaproape resimțit, și în același timp cel mai politic roman al lui Christie; el exprimă confuzia ei personală, senzația ei de completă dezorientare față de ceea ce se întâmplă în lume la sfârșitul anilor ’60 – droguri, revoluția sexuală, protestele studenților, asasinat etc. E esențial să observăm că această senzație copleșitoare de confuzie e exprimată de o autoare a cărei specialitate erau romanele detectivistice și poveștile despre crime, povești despre partea tenebroasă a naturii umane. Motivul mai profund al disperării ei este senzația că, în lumea haotică a lui 1970, nu mai era posibil să scrii romane detectivistice care presupuneau în continuare o societate stabilă, bazată pe lege și ordine, perturbată pe moment de criminalitate, dar readusă la ordine de către detectiv. În societatea lui 1970, haosul și criminalitatea erau înfloritoare, așa că nu e de mirare că *Pasager spre Frankfurt* nu e un roman detectivistic: nu există nicio crimă, nicio logică, nicio deducție. Senzația lui Christie că harta cognitivă elementară se prăbușește, frica ei copleșitoare de haos sunt redată clar în *Introducerea* romanului:

„Este ceea ce presa îți aduce în fiecare zi, îți servește în ziarul de dimineață, sub titlul general de Știri. Luați-le de pe prima pagină. Ce se întâmplă astăzi în lume? Ce spune, gândește, face toată lumea? Puneți o oglindă în fața anului 1970 în Anglia. Uitați-vă la prima pagină

în fiecare zi, timp de o lună, luați notițe, gândiți-vă și clasificați. În fiecare zi există o crimă. O fată e strangulată. Femeie în vârstă atacată și jefuită de puținele ei economii. Tineri sau băieți – atacă sau sunt atacați. Clădirile și cabinele telefonice sunt zdrobite și eviscerate. Trafic de droguri. Jaf și agresiune. Copii dispăruți și cadavre de copii uciși găsite nu departe de casele lor. Poate fi aceasta Anglia? Chiar este Anglia așa? Simți că – nu – nu încă, dar ar putea fi. Apare frica – frica de ce ar putea fi. (...) Totul pare să ducă la idolatrizarea distrugerii, la plăcerea cruzimii. Ce înseamnă toate acestea?”

Deci, ce înseamnă toate acestea? În romanul ei, Christie oferă un răspuns; iată intriga. În timp ce se întoarce cu avionul din Malaezia, Sir Stafford Nye, un diplomat plictisit, e abordat în sala de așteptare a aeroportului din Frankfurt de o femeie a cărei viață e în pericol; ca s-o ajute, el acceptă să-i împrumute pașaportul și biletul lui. În acest fel, Nye este prins fără să-și dea seama într-o intrigă internațională din care singura scăpare e s-o păcălească pe Contesa von Waldsausen, ahtiată după putere, care vrea să obțină dominația globală prin manipularea și înarmarea tinerilor planetei. Această conspirație mondială teribilă are ceva de-a face cu Richard Wagner și „Tânărul Siegfried”. Aflăm că, spre sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial, Hitler s-a dus la o instituție psihiatrică, s-a întâlnit cu un grup de oameni care credeau că sunt Hitler și a schimbat locul cu unul din ei, supraviețuind astfel războiului. Apoi a fugit în Argentina, unde s-a căsătorit și a avut un fiu căruia i-a fost întipărită pe călcâi o svastică pe care scria „Tânărul Siegfried”. Între timp, în prezent, drogurile, promiscuitatea și protestele studenților sunt provocate în secret de agitatori naziști care vor să producă anarhie, ca să poată restaura dominația nazistă la scară mondială.

Această „conspirație mondială teribilă” este, desigur, o fantasmă ideologică în cea mai pură formă a ei: o abreviere ciudată a fricii de extrema dreaptă și extrema stângă. Putem spune în favoarea lui Christie măcar că ea amplasează centrul conspirației în extrema dreaptă (neonazistă), nu în unul din ceilalți suspecti de serviciu

(comuniști, evrei, musulmani). Ideea că neonaziștii au fost în spatele studenților protestatari din ’68 și a luptei de eliberare sexuală, cu toată nebunia ei evidentă, atestă totuși dezintegrarea unei hărți cognitive consistente a situației noastre; faptul că Christie se simte obligată să se refugieze într-un astfel de construct nebunesc și paranoic arată confuzia și panica totale în care se găsea. Imaginea pe care ea o zugrăvește societății noastre e pur și simplu confuză, desprinsă de realitate (de fapt, chiar dacă în mult mai mică măsură, același lucru este valabil și pentru cel mai straniu roman al lui John le Carré, *A Small Town in Germany*, aflat într-o situație similară). Dar este viziunea ei cu adevărat prea nebunească pentru a fi luată în serios? Nu este epoca noastră, cu „lideri” precum Donald Trump și Kim Jong-Un, la fel de nebunească precum viziunea ei? Nu suntem cu toții astăzi niște pasageri spre Frankfurt? Situația noastră este haotică într-un mod foarte similar cu cel descris de Christie: avem un guvern de dreapta dură care impune drepturile lucrătorilor (în Polonia) și un guvern de stânga care urmează cele mai stricte politici de austeritate (în Grecia). Nu e de mirare că, pentru a redobândi o minimă hartă cognitivă, Christie recurge la Al Doilea Război Mondial, „ultimul război bun”, retranslatând haosul nostru pe coordonatele acestuia.

Totuși, ar trebui să observăm că însăși forma deznodământului lui Christie (un mare complot nazist în spatele a tot) reflectă în mod straniu ideea fascistă a conspirației evreiești.

Astăzi, dreapta populistă extremă propune o explicație similară a „amenințării” imigranților musulmani. În imaginarul antisemit, „evreul” este Stăpânul invizibil care trage sforile în secret – și tocmai de asta imigranții musulmani nu sunt evreii de astăzi: sunt mult prea vizibili, nu invizibili, sunt evident neintegrați în societatea noastră și nimeni nu pretinde că ei ar trage în secret sforile. Dacă cineva vede o urzeală secretă în „invadarea Europei” de către aceștia, atunci în spatele ei trebuie să fie evreii – așa cum s-a sugerat într-un articol apărut recent în unul din principalele săptămânale de dreapta din Slovenia, care spune: „George Soros este

unul din cei mai depravați și periculoși oameni ai epocii noastre”, responsabil pentru „invazia de horde negroide și semitice și, prin urmare, pentru apusul UE [...] ca talmudo-sionist tipic, Soros este un inamic de moarte al civilizației occidentale, al statului-națiune și al omului alb european.”

(...) Alain Badiou a avertizat recent în legătură cu pericolele ordinii nihiliste postpatriarhale din ce în ce mai pregnantă, care se prezintă drept domeniu al unor noi libertăți. Dezintegrarea bazei etice comune a vieților noastre este clar semnalată de abolirea recrutării militare universale în multe țări dezvoltate: însăși noțiunea de a fi gata să-ți riști viața pentru o armată a unei cauze comune pare din ce în ce mai lipsită de sens, dacă nu de-a dreptul ridicolă, așa că forțele armate, ca organism la care participă în mod egal toți cetățenii, se transformă treptat în forțe mercenare. Această dezintegrare afectează diferit cele două sexe: bărbații se transformă treptat în adolescenți eterni, fără o trecere inițiativă clară spre maturitate (serviciu militar, dobândirea unei profesii, nici măcar educația nu mai joacă acest rol). Nu e de mirare, atunci, că pentru a suplini această lipsă, proliferază găștile de tineri postpatriarhale, care oferă un surogat de inițiere și identitate socială. Spre deosebire de bărbați, femeile de astăzi se maturizează din ce în ce mai precoce și se așteaptă din partea lor să-și controleze viața și să-și planifice cariera; în această nouă variantă de diferență sexuală, bărbații sunt adolescenți ludici, proscrisi, în timp ce femeile par dure, mature, serioase, legale și punitive. Astfel, apare o nouă figură feminină: un agent rece și competitiv al puterii, seducător și manipulator, care confirmă paradoxul că „în condițiile capitalismului, femeile se pot descurca mai bine decât bărbații” (Badiou): capitalismul contemporan și-a inventat imaginea lui ideală de femeie.

* Fragment din: Slavoj Žižek, „Ca un hoț ziua în amiaza mare: Puterea în epoca postumanității”, în curs de apariție la Editura Cartier.

Traducere de Ciprian ȘIULEA